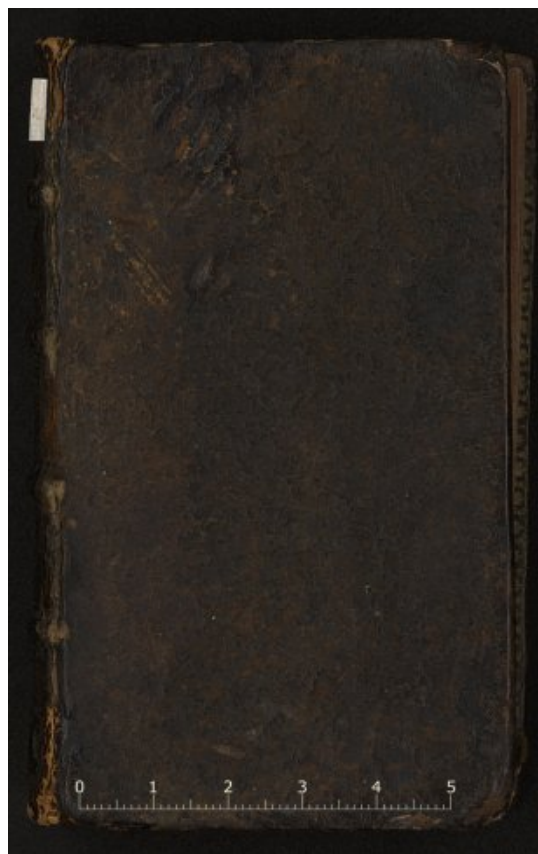

Bibliothèque numérique

medic@

**Joostens, Pâquier. Pascasii Justi de
Alea libri duo**

*Amsterodami : Apud Ludovic. Elzevirium, 1642.
Cote : 353589*

Ex Lib. Lud. B. C. G.
1723
Vente Kapandji
Norhanga
1/11/25
353589
Relevé
annexe

PASCASII JUSTI
Eclovienſis, Philoſophiæ
& Medicinæ Doctôris

A L E A,

*Sive de curanda ludendi in pecu-
niam cupiditate,*

L I B R I I I I.

Quibus omnis graviffimæ &
ignotæ uſque ad hoc tempus affe-
ctionis, natura, cauſæ & effectus, tan-
quam immanis & ſævi alicujus
morbi, ſicut & remedia, ele-
gantiffimè explicantur.

ΕΠΟΨ ΘΕΩ.

Quisquis es, & ludi damnoſo captus amore
Vreris infelix: Me lege, liber eris.
Nec reſer, ut Divos jurant, ut ſœdera rum-
pens
Ludus adhuc, ludens teq, Deoſque malus.
πῶς δὲ; & ἐξαιγεί: Deus ille eſt. Pecto-
ribus Rex
Hunc ſequere: hic Divos vincit, & hic
amīq.

Amplissimo & Eruditissimo viro,
JUSTO TURCÆO,
Medico, & Bergobromana urbis
Consuli gravissimo,
MARCUS ZUERIUS
BOXHORNII

S. P. D.

Cum superiore anno, caniculæ æstu
anniversarium nobis otium faciente,
ad te venissem, Vir amplissime,
tum ut tui, amici veteris,
tum ut dulcissimæ patriæ, cu-
jus regundæ ornandæque cura
tibi inprimis est demandata,
aspectu me oblectarem; ea

* 3 hu-

DEDICATIO.

humanitate exceptus sum, ut nihil majoribus officiis aut benevolentia fieri posse judicarem. Quod in hujus libelli aditu agnoscere, haud absurdum est, cum ea occasione factum sit, ut de repetenda ejus editione ageremus. Meministi enim, inter alios atque alios, semper autem eruditos tuos, sermones; qui post annorum aliquot silentium, aut absentiam, fere esse solent jucundiores; eum, quem pernox Alea, procul à fritillo, in Bibliotheca tua, suggererat, ad meridiem usque, ut cum Varone nunc sic loquar, noctis aliquando nos detinuisse. In quo

DEDICATIO.

quo ab aleatorum more tum
non defleximus . qui non
diurna tantum, sed nocturna
etiam , semper autem inde-
fessa, manu, in illo unius fritilli
campo, non aliis instructi ar-
mis, quam talo, & singulari
certamine commissi, si non
alio nomine, saltem isto vigi-
lantia diligentique, severissi-
morum etiam hominum ju-
dicio, veniunt commendandi.
Et erat nonnulla nobis hic
pugna, sed qualis esse solet
dissentientium amicorum. In
eo interim mihi tecum conve-
niebat ; ut homines fortunæ
ludus sunt, & jocus, ita quam-
vis eorum ætatem in aliquo
exer-

DEDICATIO.

exerceri ; omnem illum vel in imitatione versari, vel ab affectibus quibusdam, quos animi morbos Sapientes, haud sine causa, vocant, fingi ac impelli, avaritia, maxime, & ambitione. Et sanè ita est, Iuste Turcæ, jucundissime amicorum. Quam faceti in infantia imitatores omnium sumus? quam egregii à naturâ facti Pantomimi? Quam primum repere desumus, tanquam aut cura nobis esset libertatis, aut in cunarum puparumq; nostrarum exitium jurassent Iberiæ Reges, armati quasi & accincti, in arundine longa equitamus. Matrimonium etiam ini-

mus,

DEDICATIO.

mus, nuper nati, & parentum,
præceptorum, deniq; publica
omnia, Regum quoque &
Principum, nec interim rei
majestatis, & privata munia
usurpamus. Nos, nisi fallor,
hæc olim agebamus; & si pri-
mæ ætatis nostræ scriberen-
tur annales, non alia illos faci-
nora implerent. At verò non
consistimus intra metam in-
noxie imitationis. Alia e-
nim, eaque in perniciem gra-
viores mox eruptura, ab af-
fectibus, duobus imprimis,
quos jam diximus, docemur.
quæ cum ætate vires acci-
piunt, & plus nocent, & rarissi-
mo exuuntur. Vis ambitio-
nem?

DEDICATIO.

nem? Inspice Βασιλίδεω, imperium & aulam puerorum.

*At pueri ludentes, REXERIS,
ajunt,
Si recte facis.*

Et sic sensim proficimus ad ambitionem. Cartera quippe ejusdem generis alia, olim hodieque à pueris reperta, ac prima arrogantiae nostrae & contemptus aliorum incunabula, nunc prætermitto. Alea enim, amor semper & deliciae propè omnium, ipsum avaritiae regnum, hujus operis est argumentum. Cujus indomiti affectus vim pueri etiam sentimus, & ludere simul cupimus,

DEDICATIO.

mus, & aliquid lucrari; ea at-
 gendæ rei, & quasi castrensis
 peculii acquirendi cupiditate,
 ut fortem sæpè totam, paren-
 tum liberalitate aut amico-
 rum acceptam. Par vel Impar
 feliciter dicturus permitta-
 mus. Et ipse meminisse pos-
 sum, ea temeritate, puerili
 omne possessione, quæ tum
 terunciorum fortè septem e-
 rat, uno momento olim fuisse
 me evolutum. Quam priva-
 tam cladem, illa ad Allias aut
 Cannas Romanis illata haud
 minorem, tunc interpretabar.
 Cæterum per hos gradus ad
 Aleam & veras clades itur. De
 quibus, quod plura hic dicen-
 da

DEDICATIO.

da non sint, Pascasii Justi, tui,
Vir amplissime, proavi, & in-
genio & judicio & doctrina
exquisita factum est. Quibus,
sicut & experientia, instru-
ctus, libris elegantissimis duo-
bus, quos nunc tibi reddo,
totam Epidimici, ut vos lo-
quimini, scenam mali aperuit,
& ipsum profligavit. Qui olim
editi, & a plurimis expetiti, ac
in publicum profuturi, nunc
iterum, meo, & nisi fallor, bo-
norum ac eruditorum omnium
judicio, videre lucem debe-
bant. Neque sub alterius au-
spiciis, quam tuis. Qui mayo-
rum tuorum non tantum san-
guinis, fortunæ & honorum,
scd

DEDICATIO.

sed virtutis quoque singula-
risque doctrinæ, hæreditatem
adeundam tibi judicasti, & fe-
liciter adiisti. Vale, vir Am-
plissime & me amare perge.
Lugd. Bat. cId Idc xlii,
Kal. April.

* *

Vita

VITA AUCTORIS.

Pascasius Justus, Ecloviensis, Flander, praeclara familia natus, post adolescentiam in studium felicissime transiit, ad peregrinationem animum appulit, & Galliam, Italiam, Hispaniam, aliisque Europae regna perlustravit, ob exquisitam eruditionem doctum omnibus acceptus (ac ob mores ad omnem humanitatem & lucem hominum factus in aulis illustrissimorum Principum admissus. Philosophia & Medicina praecipue operam addixit; & hanc, ex Italia redux, archiater Marchionis Bergobzomani exercuit feliciter adeo, ut ad Guilielmum, Arausiacum Principem, Antwerpia sclopeto graviter laesum, evocaretur, ac sanguinem e jugularibus ingenti copia profluentem inhiberet. Et in signe gratitudinis illius Principis monumentum apud haeredes etiamnum servatur. Postea Alenconio duci inter archiatros adlectus est. Aleam vero admodum deperit; perieruntque preces ejus & Vota, quibus illum animi morbum ut Deus tolleret, serio & frequenter optavit: Superfuit tamen ejus de Alea, sive Curanda in pecuniam ludendi cupiditate, libri duo, longe elegantissimi, quos nunc damus Floruit circa annum 1540.

Am.

Amplissimo Clarissimoque viro,

MAXIMILIANO
à Burgundia, Wackenæ & Ca-
pellæ Domino, Belgicæ Classis
Imperatori, & Matris
Præfecto,

PASCASIUS JUSTUS
Eclovienfis, Philof. & Medici-
næ Doctor, S. T. D.

Vide quàm nos paren-
tibus & patria natu-
ra conciliet. Anni
sunt duodeviginti,
cum longè semper à patria absens
fui. Octo enim annos in Hispaniis,
adolescens adhuc, apud præclarum
virum Cardinalem Poggium, tunc
summi Pontificis ad Hispaniarum
Regem Legatum, à literis illi &
studiis, vixi : reliquos in Italia,
* * 2 Romæ,

EPISTOLA.

Romæ, Bononiæ, Patavii, Ticini,
nobilissimis bonarum literarum
Academiis, studiorum causa pere-
gi: neque interea magnum scilicet
aliquod patriæ desiderium me te-
nuit, aut ægrè unquam alienum
solum & cælum tuli. Nunc verò,
post tam longum tempus, et sitan-
quam Vlysses, nemini meorum no-
tus, domum redire possum: tamen
ita me magna revisendi parentes
& patriam cupiditas invasit, sin-
guli ut dies, qui desiderii & profe-
ctionis hujus spem & consilium
impediunt, anni mihi esse videan-
tur. Quanquam credo etiam, quia
quasi defunctus esse quodammodo
jam mihi videor, id ita fieri. Et,
cum jam etiam perexiguum illud
quidem,

DEDICATORIA.

quidem, sed tamen nec inutile, nec
 indoctum, diuturnæ peregrinatio-
 nis meæ, & studiorum quasi mo-
 numentum quoddam in lucem e-
 dere statui: illudq; partim propter
 argumenti de re vetere commu-
 nique novitatem, partim propter
 emolumentum quod capere ex ejus
 lectione plurimi poterunt, (neque
 enim tam ingeniosum aliquod
 quàm id. x. est Opus) multorum
 in hominum manus, ac Principum
 maxime palatia, & nobilium di-
 vitumque domus (quorum atria
 alveoli, larrunculi & tabellæ exor-
 nant, ac vario tesserarum jactu &
 certamine trepido perstrepunt)
 deventurum putem: nunquam in
 animum inducere potui (et simul-

** 3 105

EPISTOLA

tos hic prestantes dignitate &
 gloria viros, nec male de me meri-
 tos, familiariter novi, qui etiam
 huiusmodi munus non aspernaren-
 tur) alteri ut id, quàm patrio ali-
 cui Principi viro, ex communi do-
 ctorum virorum consuetudine de-
 dicarem, injuriam enim mihi fa-
 cere patriæ viderer, (quæ, ut præ-
 clare scriptum est à Platone, ortus
 nostri partem sibi vendicat) &
 gravem ingratitude subire no-
 tam, si non & ipsum me, & pere-
 grinationis mee fructum aliquem,
 ad ipsam aliquando referrem. Ve-
 rum hic si mihi vir primarius, ex
 omnibus unus est eligendus: quem
 tecum conferre possim, habeo ne-
 minem. Nam & propinquitate
 non-

DEDICATORIA.

nonnulla mihi conjunctus es, ut ipse annis abhinc aliquot, in Hispaniis cum esses, atque ad te salutatum officii causa tum venirem, humanissime sanè mihi significasti: cujus equidem gratiæ, & multo tunc in me delatæ abs te benevolentia memoriam, nunquam sum ex animo depositurus. Et is tu vir es, qui non solum prudentia singulari, eximia virtute, & clarissima auctoritate, quæ tu omnia de te ipso præstas, præcellas: sed etiam qui felici quadam, egregiaque fortuna, sati munere, præditus sis: ac quod victurus habere Princeps debet, Genium habes. Ut rectè sanè fecisse judicandus sit prudentissimus ille optimisque Hispaniarum

** 4.

Rex

EPISTOLA

Rex PHILIPPUS, qui sapientum illorum veterum exemplum & consilium imitatus, te, cui cum prudentia & fide felicitas quoque ad amplitudinem & gloriam & res bene gerendas divinitus adiuncta est, dignum, quem Belgica classis Imperatorem, nunc etiam maris Praefectum constitueret, iudicaverit: dignum etiam, cujus auspiciis ipse suam salutem, superbos ingressus Oceani fluctus committeret (ut ejus quoque pater Imperat. CAROLUS antea feliciter fecerat) existimavit. Ita enim Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus, non solum propter virtutem, sed etiam propter fortunam,
sapius

DEDICATORIA.

sæpius Imperia mandata, atque
exercitus commissos esse legimus.
Quare etiam ego non solum, quia
si tuam erga me voluntatem &
gratiam conciliare possim, magni
facio, vel quia significanda mea
erga te benevolentie observantieq;
occasionem qualemcunque libens
arripio, hanc tibi meam de Alea
operam do, dedo, atque offero: ve-
rum etiam, quia ipse nunc velut in
altum & periculosum judiciorum
omnium mare, tuto ex silentii
portu, ingredi cum cœperim, tua
auctoritate, tuaque prudentia &
felicitate à calumniantium pro-
cellis, & malignorum omnium flu-
ctibus tutum & saluum esse me
cupio & spero. Neque id hercle
etiam,

EPISTOLA

etiam, quia illum tibi ex usu fore
putem, facio: novi enim animi tui
moderationem & aequitatem, ac
quàm sis ab omni cupiditate inju-
riosa alienus probè intelligo: itaq;
etiam hic saepe cùm multis, tum
præcipuè cum præstantis ingenii &
magni fortisque animi adolescen-
te CAROLO Suatere, uxoris
tuae fratris filio (quem honoris
etiam causa nomino) longos de tua
modestia, constantia, omnique in
rebus maximis administrandis di-
ligentia & fide sermones produce-
re soleo. Nihil enim libentius quam
de te loquimur: ac præsertim, cum
etiam ad hos nostros de te sermo-
nes, nobilis, modestus & eruditus
adolescens PHILIPPUS Mar-
nicius

DEDICATORIA.

nicius accedit. Verùm, sicut sermo
& oratio, quæ in hominum vete-
rum, eorumque illustrium auctori-
tate posita est, plus nescio quo pa-
cto habet gravitatis, ipsaque per se
attentionem facit: ita etiam vi-
tiorum, cupiditatumq; pravarum
censura & correctio a virtute,
omnique iustitia & fide præstan-
tibus & conspicuis viris proposita,
non solum plus auctoritatis habere
videtur, sed etiam libentius ab
omnibus admitti solet. Quamob-
rem nihil abs re fore putavi,
quamvis in omni persolvendi offi-
cio id maximè præstandum vide-
tur, ut quisque maximè opis indi-
geat, ita ei potissimum opitulari:
si etiam hanc meam de Alea, sive
cu-

EPISTOLA

curanda ludendi in pecuniam cupiditate lucubrationem, tuo sub nomine divulgarem. Nam quid tam proprium aut conveniens tibi esse potest, quid tam illustri tua persona dignum, quam si, ut diu amplissime nobilissimeque Gandavensis civitatis homines, magnus ibi Pretor summa equitate & iustitia in officio continuisti: ita nunc etiam à te non solum unius civitatis aut provinciae viri, sed etiam totius propè terrarum orbis homines, (undiquaque enim immanis ista ludendi cupiditas sevit & grassatur) commodam aliquam ad mores formandos, animosque regendos disciplinam recipiant: quam quidem certè, cum à te, cuius

DEDICATORIA.

*jus nominis claritas undique per-
 crebuit, profectam videbunt, om-
 nes non solum libenter, sed reve-
 rentur etiam accipient. Ut enim
 propter virtutem, & singularem
 modestiam ac libertatem, probos
 omnes similitudine morum, qua
 nihil est amabilius, nec copulatus,
 ad te allicis atq; attrahis, tuaque
 illos gratia & benignitate amicos
 facis: ita contra dissimilitudine
 longè repellis improbos. Et tamen
 interea propter auctoritatem ac
 decus, ut à contumelia & obtre-
 ctatione indigna se abstineant,
 perficis. Sed nolo in epistola te tibi
 ostendere, tuasque singulares ani-
 mi dotes, quibus & pacis & belli
 tempore, domi militiaque excellis.*

* * *

627

EPISTOLA

eximiam præterea navalis disciplinæ, ac maritimarum rerum scientiam tuam & gloriam, angustis epistolæ limitibus concludere. Apud alios illa prædicare, atq; in oratione iusta celebrare malim. Nam longè à te absens cum sim, facere id posse sine adulationis vitia videor. A quo quidem certè, quamvis diu in aulis Principum versatus, doctisque in eo genere hominibus usus sum, maximè tamen & natura & voluntate abhorreo. Vnum igitur nunc si addidero, finem faciam. Aleam, omnemque in pecuniam ludum, licet vehementer cum bonis viris omnibus damno (nam & senatusconsultum, ut ait jurisconsultorum elo-

quen-

DEDICATORIA.

quentissimus Paulus, vetuit in pecuniam ludere: & alterius incommodo suum augere commodum velle, contra naturam est) non tamen ludum, qui sine cupiditate, sine ullo affectu & perturbatione, servato tempore & modo, leniendarum aegritudinum aut laborum causa exerceatur, omnino vitupero: non hercle magis, quã si cum gravibus seriisque negotiis satisfacimus, tum vel fidibus canamus, vel ocio, somno, aut ceteris quietibus utamur. Neque enim vitiosa fuisse prima Alea inventio perhibetur. Nam Lydi ob rerum caritatem, quo facilius famem tolerarent, aleam invenisse traduntur: sicut & talos, & pile ludum. La-

* * * 2 trun-

EPISTOLA

trunculi verò etiam (Scacchos
vulgus vocat) ut ocium in obsidio-
ne longa milites consumerent, in-
venti dicuntur. Sed & Horatius
ait :

Non luisse pudet, sed non
incidere ludum.

Et boni viri, Cato Portius alea lu-
sit, & Domitianus: & Claudianus,
qui etiam librum ejus artis edidit.
Item Verus Imp. & Augustus. Me-
cenas verò etiam, & Q. Galba,
latrunculis lutores: Caesar & Sca-
vola, ac Ticinius quidam (de quo
Cicero scribit) pila lutores optimi
fuere. Vale diu felix, vir amplissi-
me: neque in eorum numerum,
qui omni Amplitudinem tuam stu-
dio observantiaque colunt ac dili-
gunt,

DEDICATORIA.

gunt , annumerare ne graveris. Ideo autem plura ad te exemplaria misi , unum ut ex illis clarissimus vir Maldeghemi & Pittenii dominus (cujus ego docta suavissimaque consuetudine, quæ illius humanitas fuit, in Hispaniis aliquando usus fui) ne immemorem me sui putet, habere possit: alterum, nobiles & singulari doctrina atq; eruditione præditi adolescentes, Ioannes & Philippus Marnicii, fratres optimi, tuique amantissimi. Quorum quidem altero ita hic sum amicè & familiariter usus, gravissimè ut ejus discessum tulerim: alterum etiam Bononiæ, cum aliquando ex tertiana febre, ob præscriptam illi malam victus rationem,

* * * 3 nem,

EPISTOLA

nem, in ardentissimam incidisset,
fideliter, admodum magna relata
atque habita gratia, curavi. Ite-
rum Vale: Ticini, pridie Calend.
Septembris: Anno restituta nobis
per CHRISTUM salutis 1560.

I N.

INDEX PROBLEMATUM,

de quibus agitur

LIBRO I.

QUæ autorem causâ ad scribendum de Alea potissimum impulit.

Alea definitio, ejusque explicatio, exemplis variis & mirandis illustrata.

Unde in hominibus effrenata & præceps ludendi cupiditas oriatur.

Quæ affectuum omnium, quæ Aleæ causæ.

Aleæ causâ finalis, formalis, efficiens.

De consuetudine, ejusque viribus: & quatenus Aleam in hominibus excitare atque augere possit.

De Aleæ effectibus & eventis: quæ exemplis etiam variis illustrantur.

Quæ cognata, quæ pugnantes cum Aleæ affectiones animi sint.

Confutatio eorum qui ludendi cupiditatem omnino in avaricia consistere dicunt.

Quare alea, sive ludendi in pecuniam cupiditas, diuturna adeò & contumax in hominibus affectio est?

Quare in optimis splendidissimisque

* * *

I N D E X

ingeniis facillimè ludendi cupiditas in-
nascitur ?

Quare plerumque, qui ab aleæ ludo,
accepto gravi damno discedunt, tum
planè nunquam se redituros deinde in
idem periculum promittunt, adeòque
affirmativè Deo vovent : & tamen post
paulò, immodò quàm mox, multum ab
illis mutati, majore etiam cupiditate,
velut in eundem scopulum & apertam
perniciem incurrunt ?

Quare in alea, quale sit hominis inge-
nium & natura, non obscure elucet ?

Quare qui calidiores terras incolunt,
magis sunt cæteris ad aleam proclives ?

Quare qui multa cum caliditate, hu-
midiora nacti sunt corpora, subitos &
effrenatos magis impetus habent, ideo-
que (ultima enim statim audent) pa-
rum sunt ad ludendum apti ?

Quare plerique, dum in alea ludunt,
usque eò morosi, difficiles, atque omnia
fastidientes conspiciuntur, ut subinde
ipsa illis aura impedimento esse videa-
tur.

Quare aleatores, præcipuè indocti,
cum minus ludo prosperè funguntur,
concitatores magis animi motus habent :
quàm cum integri adhuc, aut quovis
pdaucti

adaucti lucro, alieno tantum inhiant?

Quare qui largiorem in pecuniam ludere consuevere, non sine maxima molestia, gratis aut parvo precio idem faciunt?

Quare saepe aleatores, ut maximè rem aliquam (puta torquem, vestimentum, aut equum) concupiscant: tamen ne precium de suo exponant, emere recusant. Si verò in eandem ludere sibi concessum sit, libenter faciunt, & quidem si in semissem ponatur, cum triente prius dato, sine periculo comparare potuerint: immò etiam multi, si dimidio propè carius ponatur, quàm æstimaverint?

Quare aleatores superbi, multa adeò in Deum maledicta conferunt, atque omnibus ipsum probris figunt?

Quare vehementer ad aleam propensa mulieres, omnes ferè ad res gerendas promptiores sunt, atque iis rebus quæ in animi magnitudine & robore consistunt, virile quoddam robur præ se ferre videntur?

Quare plerique, antequam ad ludendum accedunt, putant se ad fortunæ morem, certa quadam ratione accommodare posse, adeoque sponfiones au-

di-

I N D E X

ctionesque omnes suo quodam arbitrio
& ludi conformatione moderari. Sed
tamen procedente ludo, planè quod in-
stituerunt, perfringunt ac labefactant:
& nihil omnino minus, quàm quod
propositum sibi consilium erat, sequun-
tur?

Quare ab aliis rebus serè omnibus
male semel accepti, procul ab illis atque
à fulmine aleatores miseri fugiunt: ad
aleam verò unam impotentes, sponte
etiam & sapissimè, velut ad interitum
voluntarium recurrunt?

Quare aleatores creduli, nacti subin-
de quod in medium conferre possint,
sentiunt omnes sibi sensus quasi dulce-
dine quadam persusos recreari?

Quare inflati spe atque animo alea-
tores, anhelantes toto pectore ludum,
quo citius colluctos petere possint, ce-
leriter ab omni occupatione se expe-
diunt: quos si fortè advenientes, ut sit,
domi non invenient, tum planè quasi
ex alto repentè depressi, immutari se
totos mirum in modum sentiunt: ac
qui venientibus incessus erat celer &
concitatus, discedentibus tardus ac len-
tus evadit?

Quare, ut amatores ad amicæ nomen,
cogi-

PROBLEM. LIB. I.

cogitationem & conspectum valde commutantur animis : ita ad alex mentionem alveoli strepitum , & fortis casus , quos sæpe & varios sibi fingunt , aleatores mirificè commoventur ?

Quare irati de sorte adversa aleatores , non secus ac pueri qui ablata sibi de pomo vel crustulo portiuncula , quod reliquum est offensi abjiciunt : ita quam habent reliquam in ludo pecuniam , omnem tum planè projicere inconsultè ac temerè videntur ?

Quare alea , quod omnes usque adhuc putarunt , avaricia , id est opinatio vehemens de pecunia , quasi valde expetenda sit , non est : non magis , quàm ille qui vulgo appellatur amor , venerei tantum amplexus existimatio : sed potius gravis quadam animi affectio , animosa credulæque spe , futuri ex jacta sorte boni , constans ?

I N-

INDEX PROBLEMATUM.

quæ continentur

LIBRO II.

Quare, cum à corporis natura ca-
lidiore, credula in aleatoribus
spes, adeoque flagrans ludendi
cupido nascatur: tamen ad animum ad-
hibita medicina, insitam à temperie cor-
poris causam reprimat & depellit?

Quid corporis, quid animi sanitas,
quid utriusque morbus: & quæ tuendæ
conservandæque sanitatis amborum
ratio?

Sicut corporis ægrotationes omnes,
ita etiam animi ægritudines, per contra-
ria sibi remedia remouentur.

Quid affectus, quos perturbationes
Cicero, Græci *morbi*, id est morbos ani-
mi vocant, quotuplex illorum genus:
quomodo in hominibus generentur, &
quomodo restringi ac depelli debeant.

Ut corporis pars aliqua, sine totius
læsione dolere atque ægrotare potest:
ita animi sensus aliquis una sui parte
affici & permoveri.

Ut corporis, ita animi pars affecta
morbo, gravem si læsionem patitur, to-
tius

tum.

PROBLEM. LIB. I.

tum ipsum in doloris morbi que consensum trahit.

Qua potissimum animi parte affecti aleatores sint, quibusque adhibitis remedium formulis curari possint.

Duplex aleatorum est animi vitium. Primum, quod qua in re casus & fortuna dominatur, ex illa, stulta quadam sui fiducia, credulaque spe, sine ulla causa, certum affore sibi lucrum planè credunt, totoque id pectore atque animo suscipiunt.

Alterum, quod nullo commissio crimine, immò ne culpa quidem aliqua, alterius lucrari se posse copias, perniciose existimant: vel certè, sine ulla peccati conscientia, facere id conantur sedulo.

Formula remedium bina, quæ commodè adhibita, atque in animo penitus infixæ, pravitates istas animi pernigres remove possint.

Prior: qua in re fors proterva dominatur, incerta credulaque spe, solo naturæ ardore suscepta, commodum propendere sibi, atque animo toto suscipere, maxima est stultitia: facultatum verò & bonorum suorum periculo consuetari, insaniam.

Posterior: Hominem hominis incommodum.

mo-

I N D E X

modo suum augere commodum velle, magis est contra naturam quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis.

Lucrum quod ex alea lusofores mendici subinde faciunt, non lucrum vocatur, sed fortunæ usura.

Quas crebrò in ore sententias habere, & quorum inspicere vitam aleatores infatigabiles utile sit, ac salutare.

Quoniam sicut corporis pars aliqua sæpe medicinam non admittit, nisi facta prius totius curatione: (corpora enim impura, quanto quis magis nutrit, tanto lædit magis:) ita etiam in animo, secundum aleam aliasq; cupiditates omnes similiter evenit. Quæ sit egri totius animi, brevis & simplicissima medendi ratio.

Is demum, vel potius is solus, omne tempus ætatis sine molestia degit, qui sua sorte contentus vivit.

Infatigabiles hominum cupiditates sunt.

Quæ sit expertium rationis, & contumacium affectuum gubernandi coercendique ratio: nimirum quam Virgilius quarto Æneidos, sub persona Æneæ prudentissimè expressit, cum ait,

— — — — —

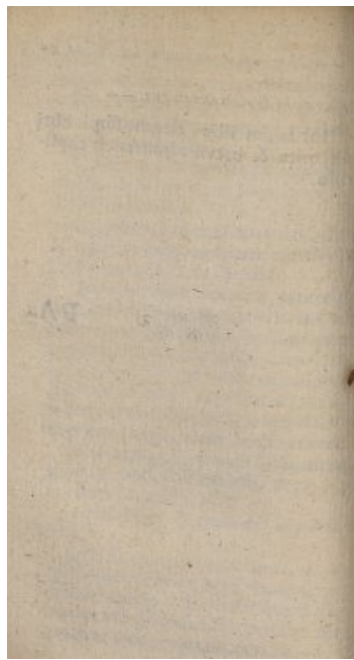
PROBLEM. LIB. I.

-- Magnaque animum labefactus a-
more,
Iussa tamen divum exequitur. --

Ubi totius illius elegantissimi libri
allegorica & brevis adjuncta est expli-
catio.

***2

PA-

PASCASII JUSTI

Eclovienfis, Philofophiæ & Medicinæ Doct̃oris, in fuos de Alea, five curanda ludendi in pecuniam cupiditate libellos, Præfatio ad Lectores.

Um in omni omnium hominum vita, duo ſint præcipua mala, ſc̃ilicet nimirum Amor, & præceps Alea, quæ maximè, vel potius ſola, jam inde à prifcis temporibus uſque, omnes homines, juvenes præfertim, & eos ſumma ſpe animi atque ingenii præditos, ab optimis omnibus ſtudiis abducunt, & miſerè nobis perducunt: adeoq; protervè, petulanter & obnixè id faciunt (credo, ne qui liberi & ſani homines diis aliquando ſimiles evadant) vix ut ex omnibus uni concedant: Amor, ejuſq; tota vis, & natura, à multis optimè varièq; ſecundum omnes ſuos ſenſus & motus, magna multorum utilitate

* * *

PRÆFATIO

Et authorū admiratione ac laude de-
 scriptus, omnium est oculus manibsq;
 immò etiam puerorum studiis, utiliter
 expositus: Alea verò, hoc est immen-
 sa illa Et effrenata in pecuniam lu-
 dendi appetitio Et cupiditas, quam
 multo etiam antequam amorem, ab
 omnibus cognosci æquum erat (nam
 Et longè prius homines invadit, Et
 certius in exitium trahit, ac gravius
 diutiusque ne dicam toto vita curri-
 culo, intimis in visceribus harena, gra-
 viter ardet, magnumque Et acer-
 bum dolorem commovet) sola adhuc
 incognita, velut immanis aliqua Et
 sava pestis, plane gravi mortalium
 detrimento, Et Philosophorum Poe-
 tarumque non levi nota, in omnem
 hominum vitam longè latèque, ma-
 gna pernicie grassatur. Neque enim
 quisquam, ne veterum quidem, us-
 que adhuc inventus est, qui, quod
 sciam, animi affectionis huius impe-
 tus

AD LECTORES.

tus & motus, quos habet gravissimos, quales sint, aut unde veniant, ulla oratione aut stylo nobis proposuerit: nemo, quae se ratione erigere afflicti graviter, aut quo consilio recreare & reficere aegrotum animum possint, explicavit. Immo ne in comœdia quidem unus aliquis, spectandum nobis Aleatorem dedit. Itaque plerique, à nemine animadversione hac excitati, ne affectionem quidem ullam animi manentem Aleam esse, aut ullis à natura incitamenti magnopere ad ludendum homines concitari putant: sed tantum vel consuetudine aliqua prava, vel nimio quodam ocio & negligentia, vel potius temeritate quadam, & repentino quasi vento impetu animi impulsos, ignota occultaque causa, improbe sic facere credunt. Ac, qui perniciosus est error, multi etiam, ne injuriosos quidem in proximos esse, eos qui in alea ludunt:

* * *

dunt:

PRÆFATIO

nunt: aut ullo se scelere contaminare,
quamvis id magnam in pecuniam
vel rem faciant, arbitrantur. Quod
quidem certè, propter consuetudinem,
nimis valde communem, à qua cum
pœna absuit, impetratum hoc vide-
tur, usuenit. Qui verò doctiores
sunt interrogati, omnes (ut putant,
Aristotelem secuti) avariciam esse,
brevis nimium sermone responderunt:
qui quidem, quam id obscure & vix
minima, immò nulla rei parte cog-
ita dicant, toto passim libro latius ex-
plicavimus. Nam (si est etiam sim-
pliciter breviterque dicendum) &
à prodigalitate, longè quàm ab avar-
icia, plura sumit. Inconsideratè e-
nim temeritati & effusioni, mul-
tum ubique similis & vicina, nus-
quam autem timiditatis aut contra-
ctionis particeps esse videtur: & sicut
Aristoteles de animi elatione docet,
quà à magnanimitatis officiis, modè
tran-

AD LECTORES.

transeundo recedit, in errore potius
opinione, pravoque de se iudicio, tota
consistit. Spes enim sive compendii
faciendi, ex ducta sorte, confidens
fixa opinio, absque ulla ratione aus
causa, sola quadam juveniliter exul
tante fiducia atque omine concepta,
et natura animiq; nimio fervore na
ta, qua quidē certe, non avaricia, ad
ludendum omnes homines ducuntur,
aperta est stulticia, et sui ignoratio.
Qua quidem nimis sibi blandiens
stulta credulāque animi affectio, si
ex homine penitus tollatur, quan
tumvis licet avaricia ferveat, nun
quam in ludendi turpem consuetudi
nem veniet: Imò verò etiam sic affe
ctus, sibi constans, quàm longissimè ab
alea omnique periculo subeundo rece
det. Contra verò, hanc vincendi cre
dulitatem et bona spei fiduciam at
que alacritatem, si quis sublati ani
mis, domini recipiat, cum nemo hoc

* * * terra

PRÆFATIO

tempore, corruptis depravatisque moribus, usque aded respuit omnes voluptates, aut eo usque ab omni pecuniarum aviditate alienus est, quin si ducta sorte quasi gratis potiri illa posse persuasum habeat, non libenter id faciat: recipiat idem voluptatem, periculum subeat, atque aleam sapè faciat, consentaneum videtur. Itaque quam voracissimi omnes sic vocant, credo quia pecunia studium & usus ejus exercetur: cum tamen non propter se, minimèque avarè, sed qua diversaratione utantur & frui possint, luxuriose illam expetant, & comparare jacta sorte aleatores studeant, (iis enim rebus quæ sunt libidinis, sumptus suggerere, cupiditatibus obsequi, vestitu indulgere, corporibus deservire, obsonare, & profusis sumptibus ceterà vivere, imò etiam de sorte & lucro prolixè largiri assidentibus, maximeque vo-

lupta-

AD LECTORES.

luptatum ministris, videmus) ne
 pars quidem ista avaricia nomine
 sordido, sed potius luxuriosa cupidita-
 tis libidinisque genere continebitur:
 nisi si quis forte novum quoddam &
 animosum ac superbum avaricia ge-
 nus confingere malit. Quæ quidem ex
 eo cuius facile est noscere, quod nemo
 qui largiorem in pecuniam ludere
 consuevit, vel certo quæstu & lucro,
 sine maxima molestia, idem in pusil-
 lam faciat. Atqui avidis & sordidis
 hominib. omnis lucelli bonus est odor.
 Quare nihil etiam avaricia, quæ ti-
 miditatis, omnisque imbecillitatis est
 comes, magis contrarium esse potest.
 Hac enim quia modum deserit, tota
 in vitio est: alea vero, quia transit, &
 rationis fines longo intervallo præte-
 rit, vituperatur. Neque vero etiam
 quicquam in se parum, itaq; nec me-
 dium habet. Alterius enim incom-
 modo suum augere commodum velle,
 tam

PRÆFATIO

tam est contra naturam, & iniquum
semper, ut nullo unquam tempore,
quantumvis adducas aut remittas,
laudari possit. Quare quid Aristote-
les ve'it, cum quarto Ethicorum li-
bro ait, Attamen & aleatores & fu-
res & latrones avari putandi sunt,
quod in turpi questu sint occupati,
(nam spe questus hac instituta se-
quuntur, & probra perferunt:) po-
stea explicabimus. Id enim perinde
est, ac si quis & meretrices avaras
esse dicat. Non enim aleatorum natu-
ram ibi describit, sed avaricia partes
omnes exponit. Immo neq; ipse aleato-
res avidos esse negem: eòq; tanquam
proprio & commodo epitheto, elegan-
ter etiam appellari posse: quemadmo-
dum & spes avida atq; avara, scitè her-
cle à Poëtis vocatur: sed ab iis qui rei
naturam in eo consistere, & omnino
contineri dicunt, vehementer dissen-
tio. Cum igitur, si quis vir magnus,

multum

AD LECTORES.

multum ab omni doctrina & natura instructus, dicendi quadam singulari facultate & scientia praeeditus, affectionis huius gravissima & turpis admodum actionis naturam ita omnibus suis numeris explicet atque evolvat, ut quàm sit perniciofa & iniqua, maximis omnibus vitiis sceleribusque districta, plane & perspicue deinde ab omnibus nosci posset: tum, quod caput est, qua ratione afflicti miserè homines, evellere diram ex animo cupiditatem valeant, & qua facta medicina gravi expedire sese cura, magnumque minuere dolorem queant, aperte doceat: is sanæ diis proximus, omnium maximum & prope divinum in societatem humani generis beneficium conferre iudicandus sit. Ego non, ut hanc mihi laudem sumam, aut tali me honore digni putem, (præmagni enim & sapientis illud viri munus est:) sed quod mihi

PRÆFATIO

mibi sum conscius, ut tenui in re me-
cum habitans, excelsa omnia ingenia
ad pulcherrimi operis laudem, ac
quod in primis mihi proposui, ad gra-
vissimi affectus solatia remediaque,
& doloris levamenta inquirenda ex-
citarem, propter utilitatem commu-
nem, provinciam hanc suscepi. In
qua si minus omnia quæ debui &
vellem, propter ingenii tenuitatem,
cujus me pœnitet, præstiti, certè ta-
men in laude voluntas esse debet: &
vel excitasse ad præclarum & utile
cum primis Opus optimorum om-
nium ingenia, benignè ac liberaliter
factum videri. Neque enim ego (deos
testor) tam perfecti aut præstantis a-
licujus op. ris gloriam, quàm desidera-
ta ex eo, utinam etiam futura utili-
tatis, questum in animum induxi. I-
deoque, non ornato & numerofo ver-
sum aliquo genere, quamvis aptam
illis materiam, & in quibus medio-
cri-

AD LECTORES.

erit aliquando versatus fui : non
 disputatione, & Dialogo: non orato-
 rio aliquo, quod splendorem aut ma-
 gnam aliquam dicendi vim & animi
 alacritatem requirit: sed didactico,
 ut vocant, libero, tenui & quieto o-
 rationis genere, at maximè ad docen-
 dum apto, rem omnem tractandam
 recepi. illud enim, cum nihil quod ad
 rei alicujus naturam perdiscendam
 pertinet, pratermittere videtur: tum
 etiam natura & ordine valde mihi
 conveniens apparet. Veteres igitur
 Græcos, optimosque omnes medicos,
 quorum ego studiis mirificè delector,
 qui corporis morbos eadem clarissima
 utilissimaque methodo persecuti, pri-
 mum quid sit morbus, deinde quæ
 morbi causa, tum quæ ex illis eventa
 (τοῦτ' αὖτε ὡς ἔστιν ὁρᾶν) oriantur, deni-
 que quæ cognata, quæ contraria, tra-
 dunt, secutus: ut eorum agendi fa-
 ciendique modum omnem alibi, ita
 etiam

PRÆFATIO

etiam hic scribendi rationem imitan-
dam mihi esse putavi. In quo (ab aura
populari abhorrens) ut communem
utilitatem solum spectasse me intelli-
gatis, volo vos scire, cum primum de
hujus rei dignitate ac magnitudine
cogitarem, omnem meum de alea sen-
sum animi brevem in orationem con-
jecisse: idque eo consilio, tantum ut il-
lam viva voce publicè apud omnes
pronunciarem: sperans fore, ut in ma-
gna Doctorum virorum multitudine,
non deesset unus aliquis, qui tractan-
dum pro amplitudine rei negotium
susciperet. Putavi enim aliena vir-
tute melius id perfici posse, quàm pro-
pria tenuitate infeliciter conari, pra-
sertim cum aliis studiis cogitationi-
busq; distractus essem, & jam diu et-
iam ab omni scriptione abstinuissem.
Sed cum jam illam Bononia, nobilif-
sima Italia Academia, maxima am-
plissimaque in concione, magna expe-

statio

AD LECTORES.

oratione, & summa bonorum omni-
um attentione, malorum verò maxi-
mo strepitu & vociferatione (ut illo-
rum maxima in Italia licentia est)
recitarem: tum verò post paulo, mul-
ti ita magno & frequenti à me stu-
dio contenderunt, describere ut ora-
tionem sibi liceret, nullo modo ut sa-
tisfacere omnibus tum neque quire-
rim, neque lubuerit. Erat enim eo à
me conscripta consilio atque animo,
audiri ut vellem, non legi etiam. Sed
tamen postea impensè magis rogatus,
atq; à multis etiam asperius appella-
tus, quasi magno rempublicam com-
modo privarem, eique officio deessem
mo, si quod optimo consilio excogita-
ram non diliger (ut ipsi innoxii & erres
dicebant) opus, supprimerem: evictus
tandem, imponi hanc mihi edendi
operis necessitatem sum passus: toteq;
orationis genere priore commutato, in
libellos rem omnem conieci. Quare
nunc

PRÆFATIO

nunc vos etiam atque etiam rogo, ut eo à me animo, hoc quicquid est, accipiat, quo plane prius, ut audiretur tantum, & melioribus argumentum esset, compositum fuit. Neque huius meæ qualiscunque meditationis vos poeniteat: sed potius omni studio illustrandam amplificandamque vobis esse, cogitetis. Ita enim fiet, ut si hoc æquis animis omnes faciemus, atque huic malo, latè admodum patienti, pro se quisque nostrum mederi curabimus, cum in excellentes omnes animos, & optima quæque ingenia facile cupiditas ista sitis, propter excellentis naturæ cum elata opinione & credulitate cognitionem, invadit: tum verò exposita affectionis, erroris, que turbulenti causa, ipsi sibi noti, multum & cupiditatem imminuant, debilitentque: & quam credula spei opinionem vitioso animi habitus, sine causa comprehendere, libenter etiam

tiam animis remittant, atque hinc plurima ad rempublicam commoda veniant. Vt enim in corporis morbis & doloribus tum demum recte medicinam facimus, si, cum est causa mali cognita, quo est opus loco & tempore, curationem adhibemus (causis enim morborum, remedia ex adverso respondere debent: idque siue simplices siue compositae & implicitae fuerint:) ita etiam in animi agnitionibus omnibus recte si curanda sunt, idem debet observari. Secus enim, ut Terentianus ille Chremes, ipsum se punientem Menedemum (qui quod unicus filius, quem sua injuria eiecerat, militatum profugerat, nullum sibi magni laboris vacuum tempus dabat frustra, quasi auaricia miserum, & nimis ad rem attentum; monet: ita nihilo plus, vel minus etiam agat, qui aleam, hoc est, exultantem in hominibus inconsulta & caca spe

PRÆFATIO

fiduciam, adolescentia & natura ardore tanquam vino concitatam, avaricia remediis restinguere aut sedare medietur. Fons enim primum & causam in omni malo respicere oportet: quæ qui negligit, fateatur se verè curare nescire. Imò, quod malis medicis imperitè morbi causam conjicientibus accidere solet: adhibita parum apta medicina, deinde multo gravius vehementiusq; ut afflicten- tur agri, faciunt: eversoq; medendi ordine, affectum conduplicant. Quare cum multi, ipsi se ignorantes, mul- tum in eo studii operaque ponere vi- dentur, ut perniciofa qua flagrant cupiditate, liberari possint: nihil ad- dubitandum, quin si decentem ad a- nimum agrotum curationem adhi- beant, atque omnia ex hoc pendant, ut spem credulam, sine ulla causa, so- lo natura fervore conceptam remo- veant, ideoque quàm sit sapientia & ratio-

AD LECTORES.

rationi temeritas contraria perdis-
cant: ac deinde nihil tam esse injurio-
sum, quàm alterius incommodo su-
um augere commodum velle, animo
ac mente concipiant: nihil inquam
addubitandum, quin edocti, facile à
sententia desistant, suaque voluntate
mox à mala consuetudine recedant,
seque ad diversas vitæ rationes tra-
ducant: multoque hoc melius ac fir-
mius, quàm si (quod plerique alieni
à sanitate faciunt) nuncupatis impo-
tentia, & dolore sanctissimis Deo vo-
tis, factisque, poenis interpositis, quas
mox ridiculose percurrunt, sponsio-
nibus, turpiter id & stultè identidem
contentur. Qui quidem certè Divo-
rum ac sui ipsius juxta ignari, par-
tim Vergilianam illam Didonem,
qua cum servo esset amore saucia, ac
venis interea indulgenter ilum ale-
ret, pacem per aras quarebat: partim
malos medicos, qui causâ morbi in-

* * *

sci

PRÆFATIO

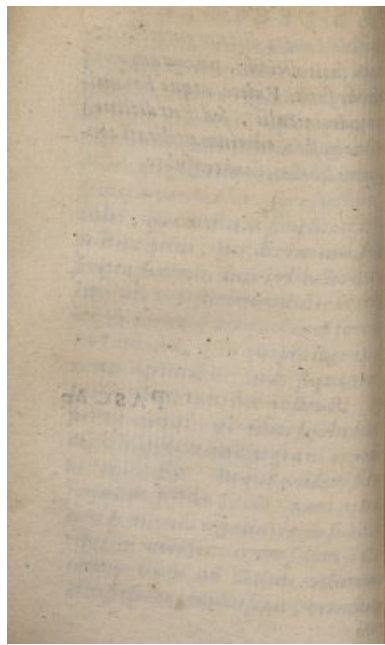
scii atque imperiti, cum capiti mederi debeant, redinviam curant, imitari mihi videntur. Quare, nihil etiam ut à me desiderari possit, (nam & gratum hoc adolescentibus, & multo etiam magis utile omnibus, quos effrenata vexat alea, fore judicavi) volui, quæ unica ac simplici oratione à me prius, quo dixi animo, conscripta fuerant, duos in libellos diducere: atque posteriore veluti curationis & remediorum quasdam formulas exponere, quas qui pro ingravescentis aegritudinis modo sequantur, presentibus remediis instructi, & parvo mederi, & omni sese ludendi cupiditate evolvere, ac gravi expedire cura possint. In quo quidem si cui forsitan molestius paulo (nam varia sunt hominum ingenia) idem subinde repetere videbor: is non solum à Ciceronis libris ad Galeni volumina transisse me jamdiu sciat, verumet-

i.iii

AD LECTORES.

iam illud Seneca dictum putet: Nunquam satis dicitur, nunquam quod discitur satis. Valere, atque hos nullius adminiculis, sed (ut dicitur) Marte nostro, omnium utilitati conscriptos libellos, boni consulite.

PASCA-

PASCASII JUSTI
Ecloviensis Philosophiæ
& Medicinæ Doctoris.

A L E A,

*Sive de Curanda ludendi in pecu-
niam cupiditate. Liber. I.*

QUAM sit difficile at-
que arduum, de re ma-
gna, latè omni homi-
num vita diffusa, eâque
à nemine antea expli-
cata, in maxima doctorum virorum
celebritate & frequentia, scribere:
neminem ignorare puto. Nam qui
ejusmodi aliquid instituit ac parat,
cum certè præterquam quòd magno
animo esse oportet, nova dicere, at-
que à se inventa vel excogitata in
medium proferre necesse est. Quod
quidem nemo unquam ulla in re re-
ctè præstiterit, nisi qui sit vel longa
A exp-

experientia, crebrâque exercitatio-
ne edoctus: vel singulari quadam at-
que eccellente ingenii magnitudine
præditus: vel potius, optimè à natura
informatus frequēte adhibita cogi-
tatione atque usu utraque re pariter
ornatus. Verùm de Alea, hoc est lu-
dendi in pecuniam pernicioſa cupi-
ditate, præſente libro verba facturus,
planè, quod dixi, mihi uſuvenire vi-
detur. Nemo enim adhuc, quod ſciã,
inventus eſt, qui affectionem hanc
animi, qualis quantâque ſit, con-
ſultò explicavit: nemo veterum ne-
mo hujus memoriæ, aut noſtrorum
hominum, qui omnem ſuam ſcien-
tiam ad utilitatē publicam attuliſſe
videntur, impetus illos & motus ac
ſenſus, quos quidem maximos acer-
rimò que in hominum animis exci-
tat, perſecutus memoriæ tradidit. Et
tamen, jam inde à primis tempori-
bus uſque, nullum ubique malum,
nulla

nulla pestis, nulla perniciēs, in omnes civitates atque homines longius latiusque magna calamitate invasit: ut qui id nitatur, nullo alio argumento, nulla scribendi *virtute*, majorem sibi laudem, aliis utilitatem, afferre posse videatur. Verum ne quis arrogantiae aut temeritatis vitio adscribat, quod cum nihil eorum quæ dixi, vel certè exigua omnia in me reperiantur, quæ ad tractandum præsentem materiam, magno & erudito viro digna requiruntur, tamen id hoc & tempore & loco celeberrimo, homo alienigena & longinquus audeam: prius, qua ratione potissimum adductus, id faciam: deinde, quod institui, breviter & æquabili temperatæque orationis genere, quale docentibus convenit, quod potero, explicabo.

Cum igitur ita à natura omnes homines creati simus, ut sicut actio-

nam nostrarum, ita etiam excitandorum sedandorumque affectuum præcipuam causam & ducem Rationem habeamus (neque enim brutorum animantium, aut amentium ebriorumve hominum ritu, solo naturæ impetu, ad agendum cupiendumve impellimur: sed voluntate, quæ à Ratione proficiscitur, & proximè regitur, liberè varièque movemur, & a vitiis abducimur:) ideoque merito Prudentia, quæ quia rationis procreatrix, & quasi parens est, virtutum omnium, quarum in actione laus consistit, domina & regina habetur: atque in omni genere in quo deliberare & consultare homines solent, tum demum vicisse nos, atque omnia consecutos esse putamus, cum quod expetendum esse ducimus, honestum, quod fugiendum, turpe esse persuasimus: diu mecum & multum id cogitans, sæpe admiratus

ratus sum, quid sit, quòd cum virtutes omnes, vitiâque & affectus animorum cæteri, ita à philosophis, oratoribus & poetis, nobilissimis animi & morum magistris, tam Græcis quàm Latinis, graviter & ornatè descripta & expressa sint, ut tanquam in tabula proposita omnibus & conspicua, facillè in virtutum amorem, vitiorumque odium excitare atque inflammare animos possint: sola alea, hoc est, effrenata illa in pecuniam ludendi appetitio & cupiditas (sic enim vocare affectum mihi liceat) quæ tam multos passim miserè sollicitat, imò etiam funditus perdit, atque (ut video) perdet, ideoque vel in primis ab omnibus qui communis hominum & vitæ comodo studuerunt, exponi ad fugiendum juventuti debebat, à nemine tamen adhuc, nisi *ἐν παροδοῖς* fortè, aut veluti prætereunte, tractata sit.

A 3 Nam,

Nam, si quis alius, multos ego graviter hac cupiditate, velut æstu quodam fluctuantes, nec paucos magnitudine tempestatis submersos, cum viderim, frequenter in hanc cogitationem veni. Neque id solum sponte mecum existimavi, sed multo magis crebrò ab amicis, qui graviter ægri, tanquam à periculoso morbo liberari se flagitabant, obnixè remedium rogatus, si quis etiam tanto furori medicinam fecisset, sedulò inquisivi. Idque eo impensius feci, quòd maxima ratione, summòque consilio, postulare hoc mihi videbatur. Cum enim nulli nostri affectus, nulla animorum vitia, nisi nota prius nobis & perspecta, rectè curari possint: sitque propter amorem quo ipsi nos prosequimur, seipsum nosse difficillimum, ac nemo id nisi sapiens præstare possit: prudenter sanè cogitabant, tanquam in comœdia

dia aut aliena persona, Aleatorum imaginem, immensam inquam & exitiosam cupiditatem, anxiam credulamque spei, & fallacem sui fiduciam, gravissimosque motus omnes, & totius rei indignitatem intuendo, si non liberari penitus affectu, attamen lenire dolorem, & magnam morbi partem posse deponere. Verum cum nec ipse, nec à merogatus aliquis, quamvis illi multi fuere, huiusmodi aliquod levamen aut orationis remedium, quale tunc maxime desiderabant, & opus sibi erat, invenirent: indignum ratus, maximam animi perturbationem, & acerrimam fortissimamque cupiditatem, toto ferè vitæ spacio, miseros homines graviter immaniterque affligentem, ita ab oratoribus, qui se in hominum animos imperium habere perfectum completoque verborum ambitu dicunt, neglectam esse: ita à poetis, qui

se cum delectatione prodesse velle, numeroſe canunt, atque adeo difficile eſſe fingunt Satyræ non ſcribere, relictam: denique à philoſophis, qui ſe naturam mutare, atque animis mederi poſſe accuratè docent, ac quorum præceptis qui pareat (ut graviter diſputant) omne tempus ætatis ſine moleſtia degere poſſit, ſilentio prætermiſſam: ipſe commiſeratione afflictorum, cupiditatis magnitudine miſerè conflagrantium, motus, tacentibus omnibus, ſi finem afferre, alto & pernicioſo nimis ſilentio, poſſem, tentandum putavi: idque non alio conſilio, quàm ut omnibus, quibus ingenio & eruditione longè inferior ſum (quorum hic magnus eſt numerus) exercitationem aliquam, tanquam argumentum proponerem, quo tractando magnam omnibus voluptatem, multis atque adeo etiam plurimis utilitatem non

par-

parvam afferre possent. Ne dicam interim, quod non minimum fuit, amicis, multisque vehementer id à me flagitantibus, imò etiam tanquam debitum officium exigentibus, morem gerere voluisse: & dum hæc meditor, magnum in aleam odium concitare, atque in alia potius omnia, omnium volūtatem inducere, quàm ut illam, in libidinem tam exitiosam & impiam ruere etiam sinant. Sed quoniam cognita mali natura & causa, facilius est, tanquam in morbo, curationem adhibere, ut rem ipsam aggrediamur: primum, quod omnis à recta ratione suscepta de re aliqua institutio facit, quid sit Alea definiemus: deinde, unde huiusmodi in hominibus cupiditas oriatur: & quid illam alit, ac maiorem facit: tum quos producere effectus soleat: postremo, quæ cognata sibi, quæ pugnantia sint, exponemus. Atque

que ut naturam ejus de quo dictum
 sumus intelligatis, non quod quidam
 natalitiis diebus quotannis facere
 hic ingeniose magis quam utiliter &
 magno cum applausu solent, & mul-
 ti fecerunt chartularum, talorum,
 tesserarum, lattrunculorum, aut eo-
 rum qui fritillo, veteribus etiam in
 usu, exercebantur, ludum, aut luden-
 di modum & rationem aliquam vel
 questionem & controversiam, inter
 ludendum fortè natam, evolvemus:
 sed potius cupiditatem ipsam, quæ
 in animis insita, latè se diffundit, ex-
 plicabimus. Vt enim avari qui sicut,
 ex quovis instituto omnem lucri &
 questus faciendi occasionem, tan-
 quam instrumentum cupiditatis e-
 xercendæ suæ, gnayiter arripiunt: ita
 etiam aleatores avidi, omnem in
 quo fors dominatur, & pecunia po-
 nitur rationem & ludum, tanquam
 effrenati motus sui materiem & in-
 strumen-

strumentum, sua sponte capiunt. Sed de veris aleæ causis, postea dicemus.

Est igitur Alea, effrenata quædam ludendi in pecuniam cupiditas, animosa credulæque spe lucri flagrans, vel. Est gravis quædam, & diu manens animi affectio, quæ vitiosa futuri ex ducta sorte boni opinione constans, effrenata quadam & exultante cupiditate ad ludendum concitatur. Ex quo primum illud patet, minimè de illis hic agi, qui immoderatè alea non abutuntur: hoc est, qui vel iis ludis, in quibus ratio & consilium valet, ingenii exercitatione tantum incumbunt: vel qui, ut labores leniant, animos recreent, atque ocium consumant, quovis ludi genere, ludo contendunt. Sic enim affecti, quavis occasione & causa facile desistunt, neque ullum in ipsis manentis cupiditatis, aut perturbati animi signum apparet, sed ludo sicut

soma●

somno & quiete utuntur. Verum de illis tractari, qui credula quadam spe, stultaque fiducia elati, magna & insatiabili cupiditate tesseras aut talos jaciunt, cartulas sortiuntur, denique quosvis ludos qui temeritate & casu constant incredibili studio dies noctesque anhelis persequuntur: ac, quod sanctissimis legibus & senatusconsulto est vetitum, in pecuniam ludunt, & sponsiones faciunt. Quorum quidem animos, quod damnosa vehementer & stulta demensque opinio, sine ulla ratione aut causa concepta, tum etiam gravis boni error occupat, argumento est: quod quibus in rebus casus & fortuna dominatur, sua quadam fallaci & juveniliter exultante fiducia certum aliquid promittere aut sperare audere, stultissimum est. Nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus ad mitti-

tur: sed stulticia atque ignorantia, audaces & temerarios homines facit. Deinde, ut optimè res cadat, cum sine alterius incommodo suum augere commodum, sine maximo scelere, nemo possit, immò ne aspirare quidem ad alienas pecunias absque culpa queat quisquam: quod bonum communi errore & consuetudine sic omnes putant, id in maximum illis malum & detrimentum cedit. Quòd verò alacri & exultante quadam cupiditate præditi, multum ab avaricia paupere sordidâque diversâ, omnes hoc aleatores agunt, indicio est: quòd cum pro conditione & fortuna, pro studiorum & cupiditatis magnitudine, precium omnes in medium conferant: tum sæpe ministris aliisque adstantibus, magnam adeò & de symbolo, & de lucro pecuniam, largè effusèque donant, multi ut paucis annis ad non contemnendas facultates

B

cultates

cultates eo nomine pervenerint. Quinimò si ab aleatore nobili, qui carius paulo ludere consuevit, ut gratis aut parvula etiam pecunia ludat postularis: profectò valde illi molestus fueris, nihil enim magis invitatus obibit, ne si certo quidem quæstu & lucro facere id credat. Sed cum variis diversisque cupiditatibus omnes homines moveantur, omnèque suas appetitiones maximè pecunia expleri posse putent: hanc communem pecuniarum aviditatem, si jaciendæ sortis magna cupiditas, adipiscendique ex ea lucri confidentia & spes credula excipiat: tum demum præceps & perniciofa perficitur alea, & inflatos sui fiducia homines præcipue ad ludendum impelli videmus. Quam quidem aleam nec sola pecuniarum cupiditate, nec præcipue constare, vel hinc abunde est manifestum: quòd nemo hominum quis-

quarum

quam est, qui, quamvis ei magna miserâque pectus avaricia ferveat, si jacta sorte detrimentum aut damnum se facturum esse certò sciat, vel plus metuat etiam, non quidvis potius faciat, quam in eo ludo ut versetur, quem malo sibi futurum esse timeat. Ut enim spes summè concupiscit, ita contrà timor maximè declinat. Jam periculum & discrimen subire, sortem experiri, omnia denique fortunæ subiicere, non cupiditatis & avariciæ, sed confidentiæ, inconsiderationis & temeritatis sunt signa. Quæ quidem ita confidente cum spe conjungi solent, vix ut ab illa separari possint. Et quamvis ferè ingentem cupiditatem comitari etiam soleant, sunt tamen ab avaricia timida sordidâque multum diversa. Ut igitur ille qui vulgo appellatur amor, nisi cum spe credula magni boni, cum qua nascitur aliturque, pe-

nitus sit implicitus, amor aut cura
 non vocatur, quantumvis com-
 plexum Venereum cupiat: ita pecu-
 niarum cupiditas quamvis maxima,
 nisi cum quadam bonæ adipiscendæ
 sortis animosa spe commisceatur, &
 velut informetur, Aleæ nomen haud
 accipit. Jam verò affectionem ani-
 mi esse, eamque fortissimam acerrimamque,
 dominam inquam, qua
 nulla possit esse magis dura, magis
 imperiosa, aut magis vehemens: non
 solum ludentium hians animus, an-
 xia spes, timor sollicitus, perturbatio,
 suspensus incertusque vultus, crebra
 coloris mutatio, totiusque corporis
 atque animi varii motus, erumpen-
 tes denique media hyeme sudores,
 multis etiam emissum semen, atque
 inter spem & metum magna contra-
 riorum motuum & totius naturæ
 confusio, & quasi exanimatio, hoc
 indicant: verum etiam eorum qui
 cupidi-

cupiditate hac incensi sunt, quamvis
 sæpe damnum fecerint, impotentia,
 & in omnium rerum inopia, jucunda
 tamen adhuc & frequens in ludi co-
 gitatione oblectatio, desideratio-
 que, hoc arguunt. Quàm multos
 enim passim videre licet, qui etsi
 sæpe infœliciter ludendo, eò redacti
 fuerint, vix ut habuerint, diram unde
 explere famem possent: tamen re-
 stituti, atque undecunque nacti quod
 iterum subiicere sub aleam possent,
 quasi optimè accepti fuerint, maxi-
 mo eòdem studio atque opera pro-
 perant? Quanta diligentia uidere
 est, re perditâ, pecuniam eos quære-
 re? quàm multa facere indigna, ac
 pati? Quem non lapidem, vel potius
 quàm non vestem aut supellectilem.
 quamvis multam & lautam, imò e-
 tiam quem non uxoris mundum
 movent ac remouent? quid non ini-
 quitatis in quærendo suscipiunt?

quam non conditionem, quamvis
 injustam, accipiunt? quibus non ho-
 minibus, etiam infimis, turpiter tum
 supplices fiunt? Atque ut omnes in-
 genii vires explicatas noscas, quàm
 multa in mentem veniunt, unde id
 sibi parent? Verè enim dicam: multi
 si parentem aere alieno carceribus
 contrusum emittere ac liberare de-
 beant, non tanto id studio, cura, di-
 ligentia, dicam etiam successu, facti-
 tare videamus. Nam quis est, qui
 parenti vel amico, etiam capitis in
 periculo numerata pecunia ut sub-
 veniat, cum totam divendere do-
 mum suam non possit, tectum ut
 vendat, in animum inducat? Atqui
 id Mediolanensis quidam, in pecu-
 niam ut luderet, fecit. Cum enim
 domus illi rustica quaedam, nec an-
 gusta esset, eamque propter loci so-
 litudinem & soli sterilitatem in quo
 sita erat, emere tum nemo vellet:

tegulas

tegulas divendidit, domumque miser pluviis & ventis perviam reliquit.

Jam verò, nacti quod ludant, quàm illis tempus, ad collusores usque dum veniant, tardè fluit? quàm omnis mora longissima est? quàm molestus, quàm prolixus, qui quavis occasione aut causâ tempus protrahat, aut abitionem remoretur? Immodò jam præsentes, ac medio ludo sortitis numeris, quàm multa multos impediunt? quàm multa, propter omen, quod quavis ex re capiunt, interpellant? quàm eos facile collusores, vel tardo responso, vel superfluo aut præter rem sermone perturbant? quàm illis omnes ingredientes, abeuntes, assistentes: salutatione, oculorum obtutu, motu, strepitu, ipsa etiam præsentia, odiosi & molesti sunt? Denique quæ dormientes insomnia exagitant? quæ vigilantes curæ cogitationesque sollicitant.

licitant. Vidi ego virum in primis nobilem, amplissima familia natum, qui cum quod habebat nummorum, ut antea saepe, in alea perdidisset, discedens tum tristis, multa gravi cura cogitabat, unde etiam precium invenire posset. Verum, ut fit, puerum eo die vicino natum esse, in mentem veniebat. Itaque, ut majore apparatu natalis dies apparari solet, ab amplissimo quodam regulo, qui tum fortè in paternis ejus aedibus diversabatur, ut binas preciose cælatas argento pateras ornandis amici natalitiis, sibi commodaret, impetravit. Quibus acceptis, statim ut è conspectu ejus qui prae-buerat, evasit: incredibile quàm celeri cursu, miserè subinde cadens, furis potius quàm homini similis, oppigneratis quanta potuit pecunia pateris, ad ludum redierit. Atqui hic tum quidvis potius quàm damnum, quod

quod re & fama fecit maximum, cogitabat. Nims enim propter ingentem cupiditatem & desiderium, huiusmodi hominibus perturbata mens est. Atque ut in corporis doloribus accidit, quorum qui maximus est, aliorum sensum omnem occultat: ita etiam in animi affectibus idem fieri constat. Omnem enim aliam cogitationem & sensum, vehemens cura deponit. Sed non usqueadè mirum est, si qui tranquillo tempore imperare sibi non possunt: idem damni tempestate ventisque oppressi, ultima tentant. Illud potius admiratione dignum est, multos adè inveniri, qui cum affectus magnitudinem & vim sæpe senserint, eumque multis modis exitiosum esse, & re sæpe sint experti, & palàm confiteantur: ideoque quidvis potius facere, quàm ludere adhuc velle dicant, & contentur
sedulæ

sedulo: tamen quasi vi coacti sint, ita ne cupientes quidem abstinere possunt. Unde clara & pervulgata, sed fracta & abjecti animi voce, cum Medea omnes exclamant:

—*Video meliora, probóque.*

Deteriora sequor.—

Ut non sine causa * proverbialis sermone ab Hispanis dictum esse iudicem, & nunc etiam à Græcis crebris sermonibus usurpari, ὁ πῶς ποτε πάλαι, πάλαι πάλαι: hoc est, Aliquando qui ludit, iterum ludet. Nec miremini. Memini enim, cum in Hispaniis essem, apud præclarum virum Cardinalem Poggium, summi Pöt. ad Hispaniarum regem legatum, multos tum sæpe, qui propter impotetiam & damni magnitudinem, certamque si persisterent, perditionem, sanctissimi

mo

* Hispani sic dicunt, *Quien jugó, jugará:* Aliquando qui ludit, iterum ludet. Hinc non dissimile: *Semel malus, semper malus.*

mo jurejurando jurarant, maximâque religione se obstrinxerat, nunquam deinceps in alea lufuros esse: nihilominus post paulo, contempta fractâque fide, & violata religione, magna etiam numerata pro diplomate pecunia, transgressi juramenti & impietatis veniam petitum à legato venisse. Alios, qui cum adhuc religione & promisso tenebantur, neque persistere ullo modo posse, propter ingens desiderium, animique impotentiam viderent: magno etiam soluto precio, ut jusiurandi fidem eis abrogaret, injuncto pro eo pio munere alio, obtinuisse. Atque horum omnium non exiguus fuit numerus. Verum, ut cum Virgilio exclamare hic mihi liceat, neque enim continere me possum:

*Heu vatum ignara mentes: quid
vota furentem,*

Quid

*Quid delubra juvant? est molli
flamma medullas.*

Ad hæc, hoc etiam accedit, maximum perturbationis maximæ & concitatæ voluptatis signum: quod omne ludentibus tempus, quamvis id longum fuerit, brevissimum videtur, frequentes enim sunt, qui cum biduum, aut triduum etiam, absque ulla intermissione in alea luserint: tamen interea, quantum percipere poterant, vix horam effluxisse dicerent. Immo etiam sunt, qui & ludendo cibum capiunt, & naturæ necessitati dum concedunt, ne interea brevi temporis momento à ludo abstineant, ostendi sibi cartulas jubent: usque adeò immensa illos cupiditas vexat, & indigna hominis præstantia voluptas occupat. Atque ipse vidi nonnullos, qui cum ad ludendum in alea cupidè ad amicum venissent, & tum fortè, ut fieri solet, nullo

nullo modo tesseras invenire ibi possent: quo tamen cupiditatem explerent suam, conducto precio aleone, qui vicino ex loco, semoto tamen, voce tesserarum jactus effingebat atque enunciabat, numeros, (causam vulgò vocant) hos enim facta digitorum * micatione ipsi inter se singulis dabant, totam noctem magna pecunia fortiti sunt. Sed nec defuere, qui dentibus & superciliis lussisse visi sunt: sicut & ipse Venerum, qui in uxorem suam luserat, vidi. Immo etiam inventus est, in quo tanta ludendi appetitio & vesana cupido ac voluptas fuit, ut moriens (quasi parum fuerit, in vita lussisse) testamento religiose caverit, ut detracta cadaveri suo cute, ossibusque

C

que

** Micare digitis, Itali giocare alla morra vocant. quod fit, cum duo, pugni unius digitos quot volunt, eodem tempore explicant, atque ita sibi numerus sortuntur.*

que omnibus exemplis, ex his tessere fierent: ex illa verò, membranisque omnibus, mensa, alveolus, fritillaque, quanta fieri posset diligentia, contegerentur: nimirum, ut quod vivus libentissimè factitabat, mortuus etiam, quantum posset, obiret. Et multos quotidie videmus, qui cum totam vitam strenuè in alea & chartulis luserint, tum morientes, nihil præter eas, quas inter ludendum voces & verba proferre soliti erant, furiosè proloqui. Quæ omnia, quid aliud nobis quàm affectus maximi vehemētiam, intimis in pectoris visceribus insitam, contumacem, rebellē, & vix extirpandam indicant? Verùm exempla infinita sunt: neque quenquam nobili & celebri loco educatum esse puto, qui non multa & his illustriora audierit & viderit sæpe. Omnis enim hominū vita plena est, atque omnis vitæ conditio referta.

Cate.

Ceterum unde hæc tanta in nobis ludendi cupiditas atque impotentia nascatur, quæque eorum quæ diximus causæ sint, considerandum, inquirendumque venit. Ac primum quidem, quod de affectibus omnibus verissimè dicitur, proprias illorum causas esse, res obiectas sensibus, & cor: id verò etiam de hac nostra ludendi cupiditate, similiter in genere dici potest. Omnis enim affectus partim à re obiecta, partim à corde proficiscitur. Atque ita natura comparatum est, ut pro cogitationis æstimatione & motu, cor, affectionum omnium organum & subiectum, suo impulsu impetuque res omnes vel appetat, vel declinet. Sed tamen quia multum refert, quale sit cordis, quale sanguinis & spirituum temperamentum: nos hic propius aliquanto aleæ causas inspicere, ac qualis sit aleatorum temperies,

quantum fieri poterit perquirere operæ precium duximus. Prius tamen paucula quædam, ut propositum est, de aleæ causis dicemus, à finali causâ exordium fumentes.

Multæ & variæ in hominibus non avariciæ modò, quæ ab imbecillitate potissimum nascitur, sed multo magis luxuriosarum cupiditatum causæ sunt. Nam vel delectat vitæ cultus, cum elegantia & splendore: libenter enim bene & in luce victitamus, vel benefici in amicos atque alios esse volumus: vel pro tempore, natura & ætate, aliquid aut admiramur, aut optamus, aut expetimus, quod assequi, bonum, pulchrum, delectabile putamus. Unus tamen omnium finis præcipuus & scopus esse videtur: avariciæ nimirum, misera pecuniæ possessio: luxuriosarum cupiditatum, sui expletio & voluptas. Ac tales cupiditates in juveni-

bis

bus maximè conspicere licet. Ut enim Aristot. ait, *οἱ μὲν νέοι τὰ ἤθη εἰς ἐπιθυμητὰ, καὶ εἰς οἰκονομίαν ἀνὰ τὴν ἐπιθυμίαν* : id est, Juvenes valde concupiscunt, & quod concupiscunt. explere conantur. Verum quia omnes, non solum maximè pecunia, quæ sunt ad vivendum necessaria omnia parare, sed etiam cunctis cupiditatibus maximè obsequi possumus, (illa enim duce, quacunque cupiditates rapiunt, ire licet: immò etiam sine illa frustra conamur) ideo etiam omnes potissimum pecuniæ studio tanquam proprio fine teneri videmur, etsi longè id aliò referamus, & sæpe (sicut Philosophus de juvenibus ait) *φιλοχρηματίζουσι*, hoc est, minimè pecuniarum avidi sumus. Nam hi quidem, etsi pecunias subinde vehementer expetere videntur, tamen id non, sicut avari, ultimo vel præcipuo fine faciunt: sed

medio potius, cum explendis cupiditatibus illas querant. Ita enim Terentius adolescentes amoribus indulgentes, magnis studiis omnique industria argentum, meretricibus quod donent, querere, atque illo senes emungere scribit. Atqui ita etiam saepe in alea contingit: quam quidem certe nemo, quin propter lucrum & pecuniam proximè exerceatur, negare potest. estque, si non aleæ, certe omnis ludi, de quo nos loquimur, proprius finis pecunia, & lucrum. Sed tamen hic plerumque ab alia cupiditate stimulatur. Videmus enim saepe multos, quia rem aliquam valde concupiscunt, ut comparare sibi illam possint, in pecuniam ludere. Itaque duplex ferè est aleæ finis: medius unus & proximus, qui quidem pecunia est: ultimus alter, qui voluptates, luxum & vitæ commoda respicit. Nam flagitiosos

aleato-

aleatores & multis cupiditatibus multiſque vitiis implicitos omnes eſſe, poſtea demonſtrabimus. Sed jam, ſive propter ſe, ſive (quod ſæpius fit) propter aliud, ludus in pecuniam exerceatur: quæ ſit præcipua & quaſi formalis cauſa quæ hanc in hominibus miſeram cupiditatem potiſſimum nutrit & ſervat, expendamus.

Quod igitur pecuniarum cupiditatem qualemcunque, ſive mediam atque aliò relatam, ſive, ut diximus, præcipuam & poſtremam: eamque ſive à natura inſitam, ſive ex conſuetudine, vitio, vel quavis alia cauſa acquiſitam & auctam, multi adeò dubio & damnoſo bonorum ſuorum periculo, hoc eſt ludo ſortibusque, magno & ſollicito ſtudio explere properent: ejus inquam, ejus præcipuæ & formalem cauſam eſſe judico, quam Græci *ἐὐλαμπία*, nos bonam & con-

fidem spem vocamus. Hæc enim si cum pecuniarum aviditate qualicumque in hominum animos invadat, mentemque inficiat atque occupet, tum demum compositus et ambobus affectus, alea, non secus atque amor Cupidineus, ex cupiditate & spe nascitur, alitur ac perficitur. Sed cum omnes cupiditatis pecuniarum magnam partem, quibus dixi causas habeamus, (sunt enim voluptatum, omniumque rerum quæ ad usum vitæ pertinent, ministræ) neque tamen omnes in aleam propterea proruiamus, aut proclives ad ludendum simus: certum est, ludendi in pecuniam cupiditatem, credula spe & fortis prosperæ fiducia potissimum constare. Quod vel hinc abunde liquet. quod multos videre licet, qui cum rem aliquam, ut puta vestem, annulum, aut equum summè concupiscant; tamen si emergere possint,

sint, ne precium de suo numerent, valde recusant: si verò in eandem ludere concessum sit, libenter faciunt, & quidem si dimidio propè carius ponatur, quàm prius aestimaverint. Atque eò usque fiduciæ, vel potius dementiæ multi devenere, ut quod opus sibi esse vident, cum de suo comparare pigeat, id sibi ex ludo pulchrè affore, securè admodum promittant. Estque ea animi induc-tio in multis, frequens ad ludendum causa. Alii, quod stultum est magis, collusoribus minus concitatis, etiam pecunias largiuntur, quò sponsiones ampliores facere velint: utpote, si quatuor numos promere ac ponere inter se convenerit, decem ut con-ferant, duos illis de suo donant. Quo-certè nihil potest esse inconsidera-tius, nihil stultius, nihil amentius. Non enim ludere tales homines, sed profunderè palàm, & dissipare spon-

te

te suas facultates videntur. Quæ quidem omnia, sola spe credula prosperæ fortis, stultæque confidentia fieri, nemo sanus negabit: quam quidem spem nimis animosam, ut opinionem inhaerentem & penitus insitam, si minuere & labefactare, vel potius si excutere ex animis, atque in timorem convertere possimus, proculdubio omnis effrenata injuriosaque ludendi appetitio labascet, totæque ex animis expellatur atque exturbetur. Quod quo commodius & intelligi & fieri possit, unde illa in nobis spes bona excitetur dicendum est, ac quæ sit Aleæ causa efficiens exponendum: præsertim cum ex eodem ferè fonte, cognata sibi cupiditas omnis vehementior nascatur.

Itaque *ἐνελπίσιον* hanc à naturæ caliditate largiore insitam in nobis esse, quæ uti vinum homines exultat, erigit, & exultare animis facit,

Aristo-

Aristoteles author est: qui cum multis locis, tum Rhetoricorum libris de juvenum natura & moribus loquens, sic scriptum reliquit: *ἡς, ἔφη, ἐὶναι πλείους. μάλα γὰρ οἱ εἰσι νεώτατοι, οὐκ ἄλλ' ἔμελλει εἶσιν οἱ νέαι ἅπαρ τῆς φύσεως.* hoc est: Juvenes bona & confidenti sunt spe, natura enim incallescunt, non aliter atque vino poti. Apposita sane, atque Aristotele digna sententia. A naturæ abundante calore spem bonam, tanquam à vino proficisci tribuit. Neque verò vinum alia causa, ut Horatius inquit,

Spes jubet esse ratas :

Quam, quia cum afflatu & motus aliqua vehementia calidiores homines facit. Neque solum calor ἐν τῇ πινεινῇ, ut vinum, generat: verum etiam si copiosius magis existat, perinde atque vinum, & desipere homines facit. Quod quidem Aristoteles, & multo clarius (ut omnia) Galenus, nihil

nihil Aristotele in cognoscenda natura hominis inferior, disertè declarat. A calore enim, inquit, nimio cerebri, absque vitiosa humoris qualitate proveniens desipientia, similis est ei quæ ebrietatis est. Quare rectè & propriè Aristoteles gradus distinguens, *ὕλη πρὸς* non *ἀσπερ μεθύουσι*, id est ebrios, qui accensi prius vino, mox inflammati, deinde aucta adhuc largius mensur., frigidi etiam evadunt: sed *ὥσπερ οἰνορρῖμοι*, hoc est, vino potos, non obrutos atque immersos, *διαφθερμῆς* esse dicebat: videlicet, secundum illum Anacharsis vini craterem, aut Ennii eloquentem potum, arma cantantem, vel etiam Horatii generosum & lene vinum, quod ad mare veniens requirebat, intelligens. De illo enim ait:

*Quod curas abigat, quod cum spe
divite manet.*

Nam hocce vini aut caloris gradus
qui

qui excedit, stulticiam & furorem concipit. Verùm ut hæc Aristotelis sententia, & similitudo, adeoque tota res, melius intelligi possit: vini in homine effectus, quos multum pro mensuræ modo diversos facit, audire ex ejusdem sententia operæ præcium puto. Vinum itaque, inquit, liberalius paulo sumptum, primum frigentem & taciturnum, ad verba excitat: deinde largius potum, verborum uberem, eloquentem, fidemque sibi reddit: tum amplius etiam auctum, audacem, atque ad agendum propensum facit. Mox crescentibus adhuc poculis, in contumeliam & petulantiam inducit. Postea verò etiam tum si augeatur, insaniam generat. Postremo, copioso & nimio potu resolvit, stulticiamque producit. qualis est puerorum qui morbo comitali conflantur, aut eorum qui vitiiis atræ bilis majorem

rem in modum detinentur. Et paulo post subiungit: Qualis est vinolentus hic, talis quispiam alius factus est à natura. Suntque qui in singulis morum generibus utque adeo invaluerunt, ut aliorum commutari nequeant. Et quidem jam facile est colligere, cum magna in aleam inclinatione, naturæ vitio multi ferantur, adhæc exercitatione assuefacti cum sint, cur ferè nunquam, semel imbuti consuetudine, desistant: tum etiam, quare rem suam non tam ludere, quàm profundere, multi videantur. Nimirum, quia ut naturam mutare, magnosque ejus motus atque impetus coercere & continere, omnibus difficile est: ita delabi ad propinqua finitimæque vitia, non minus quàm præcipitantem impellere, aut jacentem urgere, promptum est ac facile. Ut enim omnes in similes cognatosque naturæ & corpori

corpori nostro morbos facilè incidimus: ita etiam convenientes animi affectus, congruentiâque vitia celeriter capimus. Quare etiam, sicut poti jam largius vino, citò in ebrietatem incurrunt: ita etiam lufores natura vitiòque calidi, nullo negotio accenduntur, celerique momento, amiffione fcilicet parua aut damno commoti, tanquam ex fumo flammam concipiunt. Itaque ergo commotis & concitatis animis, ac ratione, domino qui regere & continere illos debebat, prius imbecilli ac languido, tum planè oppreffo & fuperrato: ut Poëta canit,

*Fertur equis auriga, nec audit cur-
rus habenas.*

Atque hinc eft, quòd fæpe irritati de forte adverfa aleatores, non fecus ac pueri, qui placentam, quia portiuncula ex ea ablata fibi fit, totam deinde proiciunt: ita etiam reliquam

D 2 sibi

sibi in ludo pecuniam proicere tum planè, inconsultè ac temerè videantur. Et quidem à me observatum est, non solum post pocula, magis ad ludendum promptos atque alacres animos hominum fieri : verum etiam, ferè quos vidi ad aleam procliviores omnes, tota corporis habitudine, manifesta caloris indicia commonstrasse. Atque hinc esse puto, quòd Hispani calidiores homines, omnium quos novi & maximè ludunt, & natura ad ludendum maximè sunt propensi. Quod ideo de illis prædico, si qui fortè, ut generosi & confidentis animi laudem, invidere hoc illis videantur : quia jam diu longè latèque Hispanias lustranti mihi sæpe contigit, ut cum multis locis nihil eorum quæ ad victum faciunt, non panem, non vinum, invenire possem : tamen nunquam castellum aut vicum ullum ad eò abie-

ctum

clum & obscurum transire potui, in quo non cartulae vanirent. Quod quidam in aula Regis, non parui nominis mercator, callidè advertens, magna cura summoque studio & diligentia ab Imperat. Carolo Aug. contendebat, nemo ut in Hispaniis decennio, præter se, tabellas distrahere posset. quod cum beneficii gratiæque causa obtinisset, ita prædives deinde factus est, facile ut tum cæteris negotia ibi gerentibus hominibus, magnis opibus & potentia præstaret. Verùm ne longius argumenta petamus: nonne & ex frigore timor mæstus, imbellis, suspensus, & sui parcus nascitur? ideoque etiam rectè ipsum poetæ timidum, sicut rursus timorem frigidum, vocant. Id verò ut omnium hominum, ita etiam pecudum reliquarumque bestiarum sexus, temperies ætates & regiones quæ sibi quoque similes homines

D 3 procre-

procreant, satis indicant. Ipseque Aristoteles ait timorem refrigerationem quandam esse: spem verò à fervente rapidòque calore nasci. Itaque etiam inter mulieres, si qua est valde ad aleam proclivis, eam ferè viraginem, & multo regioque spiritu conspicuam videmus: & verò etiam (nam propinqua est cognatio & facilis ad similia lapsus) ante alias amore faevo, qui & ipse calor est, & generosa invadit pectora, faciliè sauciari: aliisque item rebus omnibus, quæ in animi magnitudine positæ sunt, quasi quoddam virile robur præ se ferre. Atque hinc etiam est, quod optimo quisque ac splendidissimo ingenio, faciliè affectu isto, ut iracundia, omnique mentis feruore, efflatur, longiusque accensus feratur, quàm temperato conveniat. Nam præterquam quòd rectè Virgilius argumentatus est, de novo hospite.

Græco

*Credo equidem, nec vana fides, ge-
nus esse Deorum :*

Degeneres animos timor arguit :

etiam Plato disputat, ingeniosos ho-
mines concitados ac furiosos pluri-
mum esse solere : & ab eodem, ac
Demetrio in scriptis relictum est, ne-
minem bonum poetam sine inflam-
matione animorum existere posse,
ac sine quodam afflatu quasi furoris.
Galenus etiam libro de Natura ho-
minis, biliosis temperaturis animi
dexteritatem & prudentiam tribuit.
Nam quod Aristoteles ait, Ingenio-
sos & excellentes in omni arte &
quavis scientia viros, omnes melan-
cholicos esse : id verò etiam huc vel
in primis est referendum. Non e-
nim simpliciter hoc dixit, quasi de
sicca frigidaque natura, quæ ad om-
nes animi & corporis habitus at-
que usus maximè inutilis est : sed
de naturali & temperatè calida me-

lancholia, quæque optimam accepit habitudinem, loqui se planè & apertè demonstravit. Melancholia enim cum omnes caliditatis frigiditatisque summos gradus, ut aqua, recipere possit: quemcunque sortita est habitum, propter firmitudinem, motumque naturalem, constanter continet, & fortiter admodum ac continenter propellit. Ideòque rectè illam vino, quod velut æstu vibrare ac fluctuare videtur, & maximè etiam varium est, comparat. Nam & illud calore, ac sui motus vehementia, maximè naturam hominis excitat atque explicat. Quæ si per se optima est, tum verò velut afflatu percita, præcipuè insignis & excellens evadit. Rectè enim in Meleagri epigrammate scriptum est,

Αἱ τύμεται τὸν βέλχον, ὅτ' οὐ πυρὸς ἢ
λαθ' ὁ κρυπτός,

Νίψαν, ὑπὲρ τέρψης αἶψα κυλισόμενον.

Τούτιος.

Ταῦτα πρὸ νύμφης βρόμιον φίλον
 ἢ δὲ τοῦ εἶργος
 Μίσγαν, δὲ πρὸ πρὸ ἐπὶ κρηόδοι.

hoc est,

*Bacchus ut à flammis puer exiliisset,
 in undis*

*Tinxerunt Nympha, sordidum ad-
 huc cinere.*

*Hinc junctus Nymphis est Bacchus
 gratus. At ignem*

*Ardentem capies, hunc nisi mi-
 scueris.*

Tales igitur corporis habitus, ut
 ferrum ignem continet, diutius a-
 criusque urentem, & veluti motu
 quodam fluctuantem: ita calorem
 habent aliis acriorem, quique con-
 tinuo velut Euripi motu impetuque
 spiritus exuscitat, excitatus alacio-
 res firmioresque ad res gerendas fa-
 cit. Quod quo magis intelligi possit
 (nam

(nam ad propositam rationem pertinet, & latè præterea patet: animus enim ipse multum è corpore sumit, ab eòque iminutatur: atque ut morbi, ita etiam mores, ut est verissimè à Philosophis & Medicis dictum, corporis temperiem sequuntur) pauca quædam de varia temperamentorum natura dicemus.

Qui bile tantum copiosa concitantur, magno illi quidem animi impetu moventur, sed ferè repentino, ac quasi vento mox deficiente. Illud enim ferè hujusmodi homines habent, quod apud Homerum in Agamemnone Achilles vituperat, canibus similes sunt: in laceffendo quidem procaces ac petulantes, verum icti mox fugiunt. *θρασύδειλον* enim vocat: hoc est, audacem & temerarium in provocandis aliis, at parum in dimicando constantem. Cui non dissimile est quod in Gallis

Livius

Livius & Julius Cæsar observarunt: quorum ille, prima illorum prælia plus quam virorum, postrema minus quam foeminarum esse dixit: hic, Ut ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus, sic mollis ac minimè resistens ad calamitates perferendas. Atque hinc illud, quod Italis frequens in ore est, Furia Francesa, natum puto. Contra verò melancholici se habent, illi enim ubique graves & firmi, constanter fortissimèque in omni proposito perseverant: tum quia tumidi & inflati sunt, latere in occulto nequeunt, sed in omni habitu inter alios ut emineant appareantque necesse est. Atque hinc ille nigrorum & calidorum hominum fastus, vestitus & incessus gravis, omniàque dicta ac facta turgida & ventosa nascuntur: hinc illa de se bona eximatio, qua nimis sese diligunt,

se

se diligunt, & præ se alios contem-
nunt, venit. Nam melancholicos
esse, præter alia multa, declarat fre-
quens in illorum civitatibus melan-
cholia morbus. Et una est in Hispa-
niis Cæsaraugustæ domus (horum
enim natura proximè ad melanco-
licos istos accedit) in qua multi
adeò qui valetudinis vitio sunt,
commorantur: ut non solum totam
civitatem mira lamentatione, vario
plangore & fremitu conficiant, ve-
rum etiam totam Hispaniam miran-
dis suis dictis ac factis compleant.
Alius enim ibi Imperatorem se dici
& esse contendit seriò: alius, qui mi-
tram gestat, summum Pont. Itaque
crucis signo hominibus benedicit.
alius belluam immanem, & catenis
constringitur. imò etiam quidam
milii se granum putat, qui à gallinis
vorari metuens, illas quantum po-
test & fugit & odit. Sed quod in

* media

*mediatemperamenti, valetudinis, morum, humorumque latitudine discrimen est, quoniam maxima omnium in ea multitudo continetur, neque ideo insigniter ab eo quod est frequentissimum differt, minus apparet. Quæ verò in extremis est differentia, ea vel nolentibus nobis sese offert. Nam qui melancholici ad frigidius multum deflexerunt, timidi manifestè conspiciuntur, mœsti præterea & obscuri ac tenebri-cosi, nullisque ad heroicas virtutes stimulis aut motibus incitati: quin imò sæpe molestiæ anxietatesque sponte sine ulla causa multis oblata, adedò subinde augentur, ut juvenes adhuc, ipsi sibi mortem consciscant. Senes enim ante tempus sunt. Itaque

E ferè

** Hæc solo argumento Aristot. ingeniosos melancholicos esse probat. Cic. in Tusc. enumerat multos: idque quasi consuetudinem rationem curatissimè offert.*

50 PASCASII IUSTI
ferè vel Heraclito Ephesio, obscuro
& confuso scriptori, ut Theophrastus
ait, vel Timoni Atheniensi misan-
thropo, vel Homérico illi Therfitæ
aut Bellerophonti similes evadunt.
Quod si autem ex adverso caliditate
nimia adurantur: tum verò effrena-
tos præcipitesque & inflammatos
furores insaniâque, tragici illius O-
restis aut Athamantis similes, concipiunt: & vel Empedoclem, qui furens in Ætnæ voragines insiliit: vel Marium, qui delirans, expeditiones præliâque fingens, pugnantis gestu, plangore & strepitu omnia complebat, repræsentant. Verum ut quæ à moderatione naturali longè recedit melancholia, omnium maximè depravatos animorum motus excitat, adeoque propellit, ut tanquam ex tormentorum pulvere vehementissimo impetu agitari videantur: ita quæ moderatè calida æquabilis-
que,

que, optimum naſta eſt habitum, eundem pari modo ſumma bonitate præſtantiâque conſpicuum reddit. Quibus enim in rebus nimium & parum reperitur, in iis etiam relinquatur mediocritati locus. Atque hæc illa eſt melancholia, quam excellentibus ingeniis, omni que præſtantia præclaris viris Ariſt. tribuit. hæc ille *ἰσχυρομανία*, ac Poëtarum inflammatio & furor eſt: ad cuius naturam ſi, ut M. Catonis, ita etiam Tullii Ciceronis ingenium declinaſſet, certè non ita levitatis inconſtantiaque infamiæ, vir ſua virtute clariffimus, ſubjectus fuiſſet. Atque hæc quidem optima & naturalis eſt melancholia: quæ in quibus (ut in multis degenerat) paulo calidior evaſit (nam magna utrinque ad extrema ſunt ſpacia) ii vero etiam tum maximè, omni cupiditate animique ſecuritate inflati elatique (quod Ar-

chelao regi Macedoniæ usuvenisse accepimus) majorem in modum sibi confidunt ac sperant. Calorem, ut Aristoteles ait, qui eam animi sedem obtinet quæ rationis est particeps & sperat, facit ut securo animo simus. Atque hæc omnia huc spectant, quemadmodum extremos summæque vitiosos animorum motus, à maximè depravatis & corruptis humoribus, quique à sua æqualitate quam longissimè dimoti atque immutati sunt, excitari, facile omnes etiam indocti, propter ingentem à latitudine media transitum aut defectum, videmus: ita quæcunque parum à sua temperie & naturali habitudine recedunt humorum temperies & differentia, similes etiam sibi, pari quo ab optimo habitu discedunt intervallo, diversos motus generant. Qui tamen quoniam ampla multisque communi
latitu-

latitudine continentur, nisi à peritis, & iis qui in perspicendis multorum hominum moribus & ingeniis eruditi sunt, discerni subtiliter nequeunt. Atqui hoc inter omnes interest, quòd qui motus atque animorum affectus modum transeunt ac deferunt, sunt omnes in vitio, at si parùm modum deferant, leviter: si aliquanto majore intervallo, gravius: in magno quodam insignique spacio, vehementer sunt reprehendendi. Et quemadmodum morbos qui generant humores & causæ similia sibi ad mensuræ quantitatem, proportionem respondentia remedia postulant: ita etiam, & vitiis & animorum affectibus, aliis levis, aliis vehemens curatio ex usu venit. Rectè enim ab Horatio dictum est:

*-- Animum rege: qui nisi pareat,
Imperat: hunc frenis, hunc tu com-
pesce catena.*

E 3

Quæ

Quæ quidem ideo etiam à me prolixius dicta sunt, ut non solum ex prava consuetudine, quod multi putant, in ludendi hanc immensam libidinem incidere homines intelligatur: verum etiam multo magis, maximis à natura vitiosa incitamentis & stimulis concitari. Ut enim alius ad alium morbum temperie sua propensior est: sic alius ad alia vitia, naturâ proclivior. Quorum qui rationem noscere atque observare didicerit, is sane non multum à curatione alienus fuerit. Nam ut in corporis sanitate tuenda, plurimum refert corporis sui habere noticiam, atque ab iis abstinere omnibus quæ corporis illam ad quam propensa est intemperiem augere possint, ita etiam in animi affectibus idem rectè observatur: atque illa omnia rectè fugimus, quæ inclinantem animi affectionem alere vel augere possint.

Sed

Sed potius in contraria omnia totis viribus connitendum, unde quaque enim verissima est Hippocratis sententia: Contraria contrariis remedia sunt.

Verum etsi difficile est, immò fieri nullo modo potest, ut naturæ & elementorum vis, ac præcipuè mixturarum exacta qualitas quantitasque penitus tanquam oculis cerni, aut tanquam in libræ lance poni & ponderari possint: (quod qui fieri & se consequi posse putarunt, gravissimas stulticiæ suæ poenas dependent. Inde enim chalcomystorum damnosæ sollicitudines exortæ: deinde etiam Erasistrati medici stulticia nata, qui sibi auscultantibus immortalitatem promittebat, & aliorum complurium multi conatus irriti:) tamen caliditatem hanc, ἐν ληψίᾳ quæ generat, à qua quidem aleam hanc nostram suscitari præcipuè dixi-

E 4 mus,

mus, non cuiusvis ego calor aut sanguinis melancholici esse iudico: sed tamen vinosi, hoc est halituosi, & veluti motu quodam efferuescentis: qui quia flatulentus etiam est, tumida magnaue sperantia & concupiscentia ingenia facit, ac facile quæ parva contemnit. Diximus enim, ne vel certo quidem quæstu, parvula pecunia lufuros. Suntque ferè superbi & iracundi aleatores, ac mirè etiam *ειωνοσκοπηγῆ*: quales ferè, cum Jovis aut Solis aspectu, Mercurii & Martis positus producere solent. Sed est ingeniorum magna varietas: ut sunt humores in aliis plus, in aliis minus adusti, aut veneno infecti, & propter diversos siderum positus, & propter seminis naturam, aliique plus, alii minus naturæ vitiiis repugnant. Atque ut vinum est quàm maximè varium ac multiplex: ita etiam magna quadam atque amplâ

lati-

latitudine & differentia cū toto corpore, tum præcipuè cerebro, calor hic & sanguis existit. Nam illud, ut ea quæ sensibus percipiuntur concipit, & res omnes æstimat: ita cordis deinde motus stimulat. Unde tanta aleatorum varietas est. Alii enim parva causâ incitati, facillè ad insaniam gradum perveniunt: alii longius ab illo remoti, petulantes tantum atque audaces sunt. Atque in tanta varietate, alii plus, alii minùs nonnulli principio tantum, aut mediùsque: multi dum vincunt, ut dum perdunt alii, temperare sibi possunt. Suntque, qui furiosam & præcipitem spem temeritatemque usque eò concipiunt, ut non solum in fortunas & facultates, sed etiam in libertatem, & se ipsos, dementes ludant. Quod quidem eis qui Americam incolunt, Peru vocant, omnium calidissimis hominibus, frequenter usu-

usuvenire, à multis accepi. Quin & Barcinonæ, Tarraconensis Hispaniæ metropoli, cum aliquando in magna remigum inopia oborta necessitate triremes parari atque instrui esset necesse, tum subjecta ex publico, mediocri sub alea pecunia, ea lege ut ex duobus qui illam lucraretur, liber deportaret: qui verò amitteret, remex maneret: magnus remigum delectus brevi tempore factus est. Sed quamvis non omnes pari impetu concitantur, & præcipientes eunt, neque omnibus parvo momento usque eò excandescit animus, ut (quod nuper Bononiæ rubicundulus quidam Belga fecit) parvæ pecuniæ recuperandæ causâ, triginta argenteorum nummum millibus, horæ ferè spacio, aleam ludant: tamen alii pro naturæ modo plus, minusque: pauci admodum, cum lucrum omnes continuò sperant, totoque

necto-

pectore anhelent, nihil damno commoventur. Sed sunt ferè Belgæ, ac similes temperaturæ homines, naturam si sequantur suam, ad ludendum (quantumvis id strenuè multi faciunt) parum apti. Præterquam enim quod simplices atque aperti, quicquid pectore cælant, id vultu promunt: itaque versare suam naturam, & regere minus possunt: subitis etiam perturbationibus nimis concitantur, minusque magni naturæ motus reprimi possunt. Humidior enim illis est calor: atque ut corpora habent molliora, ita mollis etiam illis est animus, & ad accipiendam & deponendam offensionem. Oblata quavis causa, magno naturæ & humorum motu quatiuntur, faciliè & citò erubescunt, faciliè verecundia afficiuntur, omnibusque aliis animorum motibus celeriter commoventur. Quare sanguinis ac spirituum
motu

motu membris omnibus, sed præcipuè cerebro, citò turbati, mox quasi temulenter & furiose facere videntur. Itaque etiam, quod eodem ex fonte nascitur, magno vitæ periculo & subita causa in adversarios strictis ensibus ruerè videmus, idque etiam maxima si in se pericula impendant: ac nihil planè ullo loco aut tempore, voce vultuque simulare posse. Ut rectè sanè Cæsar dixisse judicandus sit, cum à Dolabella sibi ut cave-ret, ab amicis admoneretur: Non, inquit, à rubicundis illis & crassis, sed tenuibus ac pallidis: Brutum & Cassium indicans. Verumtamen ne ipse me contemnere videar, cum apertè vel odisse magis ingenuum sit, quàm, quod multi passim hic, etiam cum laude pro dolor, faciunt, fronte occultare sententiam: sitque fraude quam vi facta injuria odio digna majore, totiusque injustitiæ (ut Ci-

cero ait) nulla capitalior, quam eorum qui tum cum maximè fallunt, id agunt ut viri boni esse videantur: atque etiam (ut Pamphilus in Terentio rectè putat) * neutiquam officium liberi sit, cum is nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi: (quod quidem certè, aulicæ vitæ sectam & institutum qui sequuntur, negant:) sunt sanè quæ de Belgis dixi omnia, ingenui animi & liberalis indolis præclara signa. Neque enim frustra de adolescente pudente Terentius dixit:

Erubuit, fabra res est.

neque de animo præstante Ovidius:

Et faciles motus mens generosa capit.

Quæ quidem omnia, ne tanquam per
F di-

* Hunc locum intelligere qui velit, *Andria* Terent. act. 1. sc. 2. legat. Ibi enim Pamphilus plane Belgam agit. nam Hispanus aliquis dixisset, libenter se vel Chatinus causa id esse iudicium.

digressionem tantum à me dicta videantur, etiam illud probant verissimum esse, quod Ovidius etiam dixit, ludum quale sit hominis ingenium & natura clarissimè demonstrare. Itaque rectè ipse amantibus puellis, quia mores atque animi vitia, latentia alioqui, multum detegit, præcipit ut à ludo abstineant, ne si aut ira concitata, aut vili lucro nimis dedita, amatoribus suis conspiciantur, minus ab illis diligantur, quod quidem quam habeat rationem, examinandum mihi videtur. Nam quod omnes dicunt inde adeò provenire, quod simplices ac fideles homines à fallacibus & eruditis artificio simulationis, constantes à levibus, temperantes ac moderatos à libidinosis & profusis facile discernit, verum id quidem est: sed id qua ratione aut causa fiat, nemo docet. Ego verò, aleam id etiam eadem facultate qua

vinum, præstare judico. Nam quod vinum maxime naturas hominum prodit, ideo fit, quia (ut Chæremon Græcus dixit, cujus de vino concinna sententia meritò magnam auctoritatem habet) τοῖς μὲν ἀνθρώποις τῶν ἡμετέρων μετέχοντες: id est, vinum se-
 se pro moribus utentium applicat. Ipsum enim corporibus mixtum celerimè in naturam vertitur, suaque caliditate & motu humores fundit ac commovet, ut qui quieti ac sopiti prius erant, mox velut excitati impulsique, vires suas magis exerant. Unde illachrymare vino potos homines, ridere, canere, obdormire, bellum gerere, versus condere, & alia multum diversa, pro sua quemque natura, facere videmus. Eadem ratione Alea, dum mirifice homines spe, metu, gaudio, dolore, maximis contrariisque sensibus varie exagitat, concitat & accendit, commoto

sanguine, copiosos pro natura ejus spiritus suscitatur: qui tum magno motu & perturbatione necessario sese indicant, naturamque & ingenium ostendunt. Nam ut in corporibus vitiosi humores, dum quieti adhuc latent, minus percipiuntur, moti vero sensum acerrime pungunt, & vim universam ac naturam patefaciunt: ita etiam calidum & frigidum, quæ omnium quæ in homine sunt maxime mores & affectus generant, aucta & excitata, quæ celari prius vitia poterant, in apertum proferunt, neque ut regi deinde possint permittere. Ex quo ut ebriorum, ita varia etiam aleatorum ingenia videmus. Alii enim patienter ac leviter, ne dicam pulcherrime, fortunæ incommoda dissimulant & ferunt: alii tremunt, precantur, suum numerum invocant. Alii exclamant, ac gravi stridore perstrepunt: alii in omni fortuna

tuna

nimia moderati, parum admodum
 commoveri videntur. Contra, his
 multum dissimiles alii, molesti, dif-
 ficiles, irati, in ipsum usque Deum
 contumeliosi sunt. Atque hæc illis
 varia affectio tum maxime accidit,
 cum minus ludo prosperè fungun-
 tur. Nam tum præcipuè omnes, cum
 in damno versantur, commoveri, &
 tum spiritus illis animosque insurge-
 re, propterea accidit: quia ut iratis
 onus quoddam à fortuna sibi impo-
 situm videtur, quod depellere ma-
 gno & superbo conatu nituntur.
 Estque elato animo stultum & se
 ignorans genus hominum, qui se
 præ aliis, qua in re fors dominatur,
 propria & præcipua quadam fortu-
 na dignos judicant. Itaque ergo con-
 citantur, omniaque, tanquam indi-
 gne accepti, spe atque animo inflati,
 audacter aggrediuntur, fortesque
 oblatas urgent temere. Iracundia

enim maximus ad subeunda pericla
aculeus est. Immò verò etiam ut ira-
ti, facile omnia in deteriore par-
tem capiunt, ita pariter difficiles ac
morosi evadunt. Atque uti superbis
sefeque efferentibus hominibus, qui
philautiæ & nimis de se bonæ existi-
mationis arrogantia subnixa ince-
dunt, quod ambulantis illis sta-
tum erectum & celsum, rarum in-
cessum, & totius corporis ornatum,
ac progredientis omnem motum
impedire videtur, facile magnam
animo offensionem facit: ita etiam
dum minus in ludo prospere aleato-
ribus evenit, facile ad omnia, tan-
quam inflato elatoque animo di-
stenti, offensionem & fastidium ha-
bent, omniaque tanquam ejus quod
agunt impedimenta detestantur.
Nam dum male afficiuntur, neque
authorem aut causam persequi pos-
sunt, omnia aspernantur, omnia de-
cli-

clinant, omniaque tanquam religioni habent. Præsertim cum ejusmodi res aleæ ludus esse videatur, in qua quamvis leve momentum, sortem immutare posse putetur, ac velut in auguriis, punctum temporis, levissima quæque res & cujusvis rei parva aura prodigium esse. Atque hoc in multis maxima iracundiæ & difficultatis est causa, quod omni ex re omen capiunt. Unde non solû astantes, ingredientes, intuentes, ridentes, aut quoquo modo se moventes, mirabiliter aspernantur: verum etiâ ipsi sibi omen fingunt. Atque hinc tam frequens ludi, loci, cartarum, tesserarum & aliarum rerû innovatio, mutatioq; succedit. Quare sic affectos homines Hispani, ut alia multa, proprio mihi appellare nomine Moinos videntur: hoc est, ut ego interpretor, & commutatione literæ factum puto, ominosos homines.

F 4

Sed

Sed jam quæ sit totius disputationis huius ratio ac firmamentum, breviter dicamus. Aristoteles de melancholice natura & vi inæquali, variaque differens: Mores (inquit) omnium quæ in hominis corpore habentur, præcipuè calidum & frigidum conformat. & Galenus sæpe: Qui secundum naturam optimè constructus atque informatus est, is optimas omnes corporis actiones, omnes animi motus atque usus producit: qui verò vitiosius se habet, deterius omnia: eoque magis, quo à naturali temperie optimaque temperatione longius recedit. Itaque à calidiore corporis temperatione immanem & effrenatam cupiditatem Aleam nasci hoc potissimum argumento moveor, atque adeò primum in hanc animadversionem veni. Omnium serè aleatorum natura & ingenium est, ut quoties

ties ingens aliquod in alea damnum fecerint, præsertim si ad ludendum facultates deficiant, tum constanter, animoque (ut videtur) planè certo & confirmato, nunquam se reliquo tempore in alea lufuros esse dicant: immò verò, etiam id nequissimum esse facinus, sua sponte prædicant. Et tamen post aliquanto, multum ab illis mutati, velut in eundem scopolum etiam atque etiam omnes offendunt. Quamobrem sæpe à me rogati, an quod prius usurpabant, indignatione aliqua, aut simulatione quadam, vel quavis alia causa potius quam ex animo & verè dicerent, omnes non solum ab optima fide: totoque animo profecta omnia egisse, uno serioque sermone respondebant: verum etiam usque adeo firma & certa sententia se tum loqui, ut ipsa proposiri constantia, & futura inde utilitate freti, factum in alea damnum

num multo etiam levius ferre videntur. Si igitur, ut est ab Hippocrate naturæ instinctu & causa proditum contrariorum contraria sunt remedia (nam omnis in convenienti moderatione sanitas consistit, omnisque in omni re modus à temperatione recta provenit:) quod interea dum rectè sentiunt, omnique perturbatione vacant, luforibus his cupidis accidit, id (nam moderatos facit) ut effrenati affectus hujus causæ contrarium sit, necesse videtur. Atqui id ipsum refrigeratio est. Nam cum propter detrimentum, & frustratam expectationis avidissimæ spem, valde omnes tristentur: sitque tristitia una ex omnibus animi affectibus, quæ maxime corporis habitum temporis puncto refrigerat, facta tum temperatione, represso ad fontem calore tranquillitas oboritur. Quæ tamen quia neque à naturæ, neque à rationis ha-

bitu

bitu provenit, non diuturni magistri officium facit. Neque verò hoc dissimile est ab Aristotelis argumento quo sic disputat: Cum, inquit, formidolosum quicquam denunciatum est, si habitus iusto frigidior sit, timidum reddit, jam enim metui adiutum patefacit, & metus ipse refrigerat: ut ex iis constat, qui metu perterriti contremiscunt. Sed si amplius calent, metus investus ad mediocritatem reducet, temperabit, intrepidumque proinde hominem servabit. Atque hinc etiam est, quod pauperes & mendici aleatores, nacti subinde quod conferre in medium possint quasi magna dulcedine perfusi (spes enim alacres & lætos homines facit) celeriter admodum ab omni occupatione se expediunt, alacriterque & concitato ingressu ad collusores properent. Quos si fortè, ut fit, absentes esse invenerint, elatos antea laticia &

spe

spe bona magno impetu spiritus tum
deprimi momento, ac velut ad origi-
nem suam redire gravi casu & miran-
do quodam modo sentiunt. Nam qui
magna spe & vesana cupidine concit-
tati prius & elati fuerant, sublata oc-
casione, velut re objecta, repente
concidunt. Et quæ turbata spirituum
fervore motuque mens erat tum
planè represso calore refrigeratur,
puriorque & pacata redditur. Id que
non obscure cum incessu, tum illo-
rum sermone atque animo, turbato
prius & concitato, mox quieto &
tranquillo, obvio cuique facile est
noscere. Nam quos euntes vix verbo
salutatos, ne moram sibi afferrent,
præteribant: eos revertentes libenter
jam & amplectuntur, & ad longiora
colloquia sponte invitant. Ex quo
fonte etiam illud nascitur, quod
multi prius quam ad ludendum ac-
cedant, quia tum tranquillior est a-
nimus

nimus, inconsideratè putant, posse se ex animi sententia, quæ tunc est, ludi sponfiones & sortes omnes moderari, atque (ut Terentius ait) si illud quod est maximè opus, jactu non cadit, illud quod cecidit fortè, arte corrigere. Neq; id cogitant, quæ res in se neq; consilium neq; modum habet ullum, eam consilio regi non posse. Quos quanto satius esset ea ex animo amovere, quibus frustra libido incendatur sua? atq; id cogitare, non solum ut turpiter sepe in eadem navi ad eundem scopulum naufragium fecerint: verum etiã quod totum illud turpe studium contra naturam est, contra omne justum & æquum. Sed hæc postea demonstrabimus. Jam verò frigiditatem ab alea omnique spe & periculo maximè omnes homines abducere, & prius diximus: & vel nobis tacentibus, temperamenta, ætates, sexus, re-

G giones

giones & cœli status (sui enim cuique ætati genti ac nationi mores sunt) clarè loquuntur. Atque ut spei alacres lætos & promptos homines facit: ita contrà timor perterritos, remissos & lentos reddit. Quare etiam, ardens ista affectio & exultans alacritate spei cupiditas, nulla alia re melius quàm frigiditate cohibetur. Atq; uti vitia, affectus & morbi ferè omnes, sua quædam nutrimenta, quibus aluntur & augentur, sunt adepta: ita etiam alea omnibus maxime similibus sibi causis & alitur & augetur. Itaq; eos qui postquam vinum largius hausere, aut magna aliqua voluptate & læticia elati ad ludendum properant, tum id quidem præcipua quadã temeritate & effrenato rapidoque fervore facere, non obscure videmus. Quin & illos apud quos in alea luditur, & qui male mente atque animo hoc agunt, ut

remissio

remissiores & minus alacres ac promptos homines, ad ludendum excitent, maximè vini potu & prolixis verbis quibus spem injiciunt, urgere illud & perficere videmus. Tum nihil omnibus ad desistendum perniciosius accidere potest, quàm si sæpe ludentes, prosperè subinde id faciant. Tunc enim vel maxime omnibus sensibus, animoque toto, veluti Circes poculis, voluptate & dulcedine perfusi, pessima imbuuntur opinione: & quam habent improbam cupiditatem, alunt, augent & confirmant. Itaque etiam nefandi & scelerosi impostores, qui arte mala cartulas, ut ex usu sibi venit, miscere, surripere, aut tesseras supponere & jacere didicerunt, cum forte in collutores demissos, rudes atque imperitos incidere, tum quo magis fraudum suarum laqueis irretire illos possint, statim in princi-

pio ludi, suas lucrari ab illis pecunias consultò & sponte sinunt: mirum ut voluptate quæstus accenssi, alacrius incitentur, longiusque quàm pro ratione aut natura provehantur. Quo quidem tempore vel maxime pecuniam illam grandem illis, & iniquissimo fœnori dant, ac majorem inde quæstum consequuntur, quàm si dolo malo, principio mox in fraudem illos deducant. Si vero in eos qui sua natura proni atque incitati sunt, incidunt: tum mox eos in laqueos & captiones deducunt suas.

Sed quoniam de causis diximus, habetque cum perturbatione bonitas morum & virtus magnum commercium, de consuetudine nonnihil mihi dicendum videtur, quantâque sit ejus vis examinandum: ut eorum minuatur opinio, qui majorem illius quàm naturæ

po-

potestatem esse existimant: aut eorum, qui ex usu & exercitatione magis quam naturæ proclivitate, exercere homines assidue aleam putant. De qua, etsi omnes fere qui philosophiam profitentur, multa scripserunt: tamen & nos quæ experientia studioque percepimus, quamvis nova plerisque videri possint, nescio cur proferre in commune minus debeamus: præsertim, cum nulla id ambitione, sed solo veritatis studio nitamur. Duplex est igitur ut corporis temperies, ita etiam animorum mos & consuetudo. Una, naturalis siue insita, qua omnes homines naturali quadam propensione proprietatēque utuntur: & qualem electa omnis exercitatio, à natura sublevata & proVecta, facile inducit. Altera assumpta siue adventicia, quæ naturalem proclivitatem longa exercitatione atque usu immutat

78 PASCASII JUSTI
tandem. Hæc causæ, illa signi ratio-
nem habet. Estque ambarum pro
naturæ dissimilitudine & exercita-
tionum genere ac modo, magna
varietas & latitudo. Ut enim in cor-
poribus magnæ dissimilitudines
sunt, à temperie seminis, siderum
positu & victus ratione natæ: sic in
animis existunt etiam majores va-
rietates. Atque ut corporum alia
cibos alios potusque magis appet-
tunt, & pro naturæ ratione decli-
nant: ita etiam animi, diversa magis
concupiscunt, variisque rebus &
gaudent & condolecunt. Quod igitur
ille noster, non minus verborum
& sententiarum dives, quam
ingenio & omni scientiarum gene-
re abundans, Galenus, in alimentorum
ratione dixit, consuetudinem
corporis proprietatis naturalis si-
gnum esse, & nonnunquam etiam
causam: (ut evidenter sumpto ar-
gu-

gumento ab animalium & plantarum alimentis probat. Jumenta enim ad herbas, fœnum, paleas, leones & lupi ad carnes naturæ instinctu accedunt : suntque in eodem etiam genere multa & magna discrimina. Alia enim vinum vehementer appetunt, nec moleste ferunt : alia & declinant, & ne gustare quidem sine magno detrimento possunt) id vero etiam ut in corporis appetitione naturali ; ita etiam in animi cupiditatibus, immo etiam moribus similiter evenire mihi videtur. Nam quemadmodum animalium genus omne ea sponte nutrimenta sibi appetere & comparare, easque actiones obire, quæ cum natura sua maxime conveniunt, videmus : aliquando tamen longo aliorum usu, longâq; consuetudine, quam vel necessitas, vel loci mutatio, vel alia causa induxit, planè

80 PASCASII JUSTI
naturam mutare. Ingratum enim
antea cibum, post aliquot dierum
usum, jucundum fieri videmus: &
alio loco confitas arbores, non so-
lum minus exitiosas, sed etiam uti-
les reddi. Et sunt non pauca ex bru-
tis, quæ non solum aliorum sibi
dissimilium animantium consuetu-
dinem imitantur, sed etiam homi-
num voces actionesque multas ex-
primere & imitari diuturno tempore
perdidicerunt. Ita etiam in ani-
mis & cupiditates, & quos ferè se-
cum trahunt mores, similiter gene-
rantur, & mutari possunt. Nam ple-
rumque ipsa se natura prodit, ejusque
inclinationem omnes ferè sequi-
mur, & sponte libenterque in ea vitæ
ratione, in iisque studiis, actionibusque
quæ cum natura nostra conveniunt,
exercemur: tantumque in illis excre-
mentum facimus, ut non in exerci-
tatione tunc primum accipi, sed re-
no-

novando confirmari potius videantur. Et tamen interdum adversa diu fortuna, servitus, coacta patientia, longus usus, multòque magis magistri & Philosophia, optima naturæ ducis imitatrix, multum ad eò nonnullos immutavit, ut à naturali propensione voluntatisque inclinatione planè dimoverit: idque præcipuè cum teneris annis, ut mollibus plantis, conveniens educatio, magna & assidua adhibita animadversio & diligentia fuit. Tunc enim ut quem volumus habitum inducimus facilius: ita etiam si quid est mutandum, & celerius & melius perficimus. Atque hinc est quod ajunt, consuetudinem, si tamen vires sumperit, alteram esse naturam, ac multum referre, qua quis statim à primis annis consuetudine imbuitur: quæ cum perfectæ jam est, non causæ adhuc, sed signi etiam quodam-

dammodo rationem obtinet. Verum hæc consuetudo nisi statim adhibeatur, atque ab optimo magistro commoda exercitatione formetur, & minus sæpe inducitur: & quoniam in valde reluctantibus difficilis est, & tardas habet accessiones vix aliquid eximium præstare potest. Paucis enim contingit, ut quod de Socrate legimus, magnam naturæ vim virtute opprimant: & paucioribus etiam, ut, quod Alexandro Magno evenit, Aristoteles magister accidat. qui quidem ipse Aristoteles ait, Difficilius esse naturam quam consuetudinem mutare: quippe quæ quanto ad naturam propius accedit, hoc est, insita magis est, eo difficiliorem mutationem recipit. Rectè itaque dictum est:

Tu nihil invita dices faciesve

Minerva. Et.

*Natura sequitur semina quisque
sua. Rectè*

Rectè enim Terentius ait : Coactus
 qui suū officium facit, dum id rescit.
 tum iri credit, tantisper cavit: si spe-
 rat fore clam, rursus ad ingenium re-
 dit, & alibi: Nam antea qui scire pos-
 ses, aut ingeniū noscere, dum ætas,
 metus, magister prohibebant? Neq;
 verò ego gentium & nationum tam
 diversos mores atq; usus à consuetu-
 dine natos puto: sed illorū omnem
 usum & consuetudinem à natura
 potius manasse existimo, quemad-
 modum, quos aquæ potu delectari
 videmus, non id quia consuetudo
 fuit, facere: sed quia natura ad hoc
 incitavit, in consuetudinem venisse.
 Ut neq; si Hispani bis tantum die ci-
 bū capiunt, Belgæ verò ter, vel qua-
 ter etiam, id ego illorum sobrietati,
 aut horū intemperantiæ tribuerim:
 sed corporum potius, ciborum atq;
 aeris naturæ. Quemadmodū etiam,
 si minus illi sensibus affectibusque
 mobiles,

mobiles, implacabilem magis iracundiam habent, naturæ suæ fici-rati assignandum puto. Sic contrà, si alii subitis animi motibus perturbantur, & suspiciosi sunt, à naturæ inclinatione imbutos hac consuetudine censeo. Idemque de sexus & ætatum diversis moribus judico, multòque magis de animi affectionibus, quæ à vi quadam naturæ rationis experte proficiscuntur. Si quis est ergo ejusmodi, ut magnam in ludendo voluptatem capiat, itaque frequenter in ludo versetur, & sæpe aleam jaciatur, cupiditatemque exerceat suam: non is quidem solum, quia sæpe id fecit, hoc est, sola aleæ exercitatione talis evasit: sed multo magis, quia talis in ipso animi affectio fuerat, excitata semel illa, exercitationis consuetudinem cœpit. Plus enim ad vitium cupiditas, quàm ad cupiditatem vitium valet.

Præsertim

Præsertim cum, ut in corporis exercitatione, quæ ad sanitatem fit, accidit, ut facile corpus eas actiones, eosque usus qui à naturæ suæ convenientia & conservatione alieni sunt, sua sponte recuset & relinquat: ita etiam animus tacito naturæ suæ sensu, ad ea quæ vel contraria vel parum convenientia sibi sentit, eodem modo se habeat: & videre est, ab aleæ ludo naturâ qui abhorrent, quàm ad illum & perducantur ægre & semper etiam accedant invitè. Sed tamen quoniam naturâ non solum proclives homines ad diversas animi affectiones, diversa studia & mores facit: verum etiam cum jam adolevimus, ratio sive opinio actiones nostras maximè regit, præcipueque affectus omnes, & excitat & sedare potest: (vetus enim est dictum mundus opinione regitur:) ideo etiam jam velut à principio, quan-

H tum

tum consuetudo polleat; quantumque utrique naturæ scilicet & opiniononi momentum conferat, expendamus. Ita enim etiam vel maxime, quatenus ludendi consuetudo infatigabilis aleæ causa sit, cognoscemus: & quare plurimum exercitationi tribuere omnes debeamus, videbimus.

Nullum planè animal est, quod plures magisque diversos animi & corporis habitus concipere natura possit atque homo. Omnium enim animalium, ut Aristoteles ait, maxime vim obtinet imitandi. Atque ut terra varios maxime fructus concipere in se, & progignere potest: ita etiam hominis animus varios maxime mores capere. Estque hæc capiendæ consuetudinis facilitas habilitasque non minus ampla, quam illa quæ sanitatis est latitudo. Quæ ut in magno quodam spatio
vel

vel ad morbum vel ad sanitatem illam exactissimam evariat, ac si bona est, similibus sibi rebus omnibus conservatur, aliturque: sin ad morbum aut vitiū declinat, prò excessus modo contrariis corrigitur emendaturq; , ita etiā animi ad habitus propensio eodem modo ad virtutes ac vitia proportionē quadā respondet. Ideoque quacunq; consuetudo vitæ rationem inducit, illam naturā tanquam corpus cibum vel terra semen concipit, ac pro sua quadam proprietate cohibet ac diffundit. Nam si cum natura convenit, mirificè complectitur & provehit: sin verò parum ab ea recedit, facile adhuc evincit: sin amplius, difficilius, cæteraque pro ratione. Vt enim segetes, ita etiā animi, pro culturæ modo luxuriare solent. Sed quoniam pleriq; in medio naturæ proclivitatē huius, sicut sanitatis

H 2 ampli-

amplissimo spacio, consistimus, suntque semina in nobis innata virtutis, ac facile non eximium naturæ vitium adhibita diligentia corrigimus: ideo etiam vel in primis reſert quibus quis à primis annis aſſueſcat, & quam quiſque conſuetudinem capiat. Excitat enim colitque naturam exercitatio, in eaq; veluti futurarum actionum ſemen ſpargit. Atq; ut ſementem quiſque facit, ita & metere ſolet. Nam quamvis natura ſicut terra corrupta eſt, ideoque ad malum noſtra ſponte proni ſumus: poteſt tamen & illa, ſicut hæc, cultura diligenti latos uberrimoſque fructus proferre: ut contra, quamvis ſit fertilis, ſine cultura fructuoſa eſſe non poteſt. Recte itaque Hiſpani (quorum ego linguam, non minus verbis quàm ſententiis gravem, merito maximi facio) quem corruptis moribus, inhumanum, incivilem, & ho-

honestum minus vident, Malcriado sua lingua, id est male educatum vocant: nec male Itali, longè discedentem à communi morum ratione & consuetudine, humorem & humoristam patria etiam lingua appellant: illi nempe à media latitudine, hi verò ab extrema causam designantes. Eademque ratione multa multorum de moribus dicta conciliari inter sese posse puto. Nam Terentius ait: Qualem suum quisque esse vult, talis est. Et Horat. *Naturam expellas furca, tamen usq; recurrat.* Item, Heroum filii noxæ: & Fortes creantur fortibus. Iam vero etiam habet hoc omnis animi facultas & libido, ut quemadmodum corporis partes exercitatæ fortiores solidioresque redduntur, ita etiam ipsa exercitatione atque usu magnas vires adipiscantur & crescant: contra verò ocio languescant & mi-

90 PASCASII JUSTI
nuantur. Id quod disertissimè expli-
cavit Plato in Timæo, secutus Hippo-
cratē, qui usum robur addere, o-
cium verò dissolvere pronunciavit.
Eatenus ergo ludendi exercitatio-
nem, aleæ, hoc est, cupiditatis ef-
frenatæ causam dicemus. Primum,
quod latentem illam, & veluti sopi-
tam excitat in hominibus, ac pro-
ducit, atque in iis etiam qui veluti
medio aut neutro quodam modo
ad illam sese habebant, planè indu-
cit atque ingenerat. Ut enim nec
terra seminis quod non concepit,
fructus reddere potest : nec quis-
quam, quamvis ingeniosa gula sit,
vel jus nigrum, vel conditos bole-
tos, nunquam antea visos appetere ;
ita nec quisquam ignotum sibi lu-
dum concupiscere. Quamvis ut ha-
bet omnis exercitatio cognatas sibi
vicinas actiones, ac parvis momēti-
bus multa natura aut affingit, aut mutat,
aut

aut detrahit: ita etiam potest quis, cupiditatibus nimis indulgens, naturæ instinctu in vicina vitia incur-
tere. Quare recte Iuvenalis ait:

*Si damnosa senem iuvat alea, lu-
dit & hæres*

*Bullatus, parvoque eadem mo-
vet arma fritillo.*

Postremò, quoniam omnes quod turpe & injustum esse credimus, id etiam committere minus solemus: ideo etiam vel maximi momenti & ponderis omnem consuetudinem esse video, quòd opinionem, quæ facile peccatum contemnit, si quid aliud, in hominibus generat. Nihil enim est quod hominum, imperi-
torum maximè, animos magis ci-
tiusve opinione informat, aut mo-
vet, quàm consuetudo & exemplum. Plerique enim ab aliis quod fieri vi-
dent, quod ab illis quibuscum vi-
vant, id unum & ipsi sine ullo con-

H 4 sci-

scientiæ timore faciunt, & sequi alios volunt. Vt enim Terent. inquit: Homine imperito nunquam quicquam iniustius, qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat. Immo, exemplo quod fit id omnes etiam jure fieri putant. Adde, quod omnes in religione eodem modo moventur: & deos patrios, quos à maioribus acceperunt colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur. Quare vel maximè bonæ consuetudini quisque tradendus est, quod animus illa planè opinione informat. Quæ non modo omnium nostrarum actionum, cum jam adolevimus, præcipua causa existit, sed præcipuè etiam affectus movet. Id enim omnes toto sensu fugimus, quod malum putamus: & quod bonum, vehementer appetimus. Atque hinc adeò fit, quod pleraque nationes, suas quasdam turpes actiones,
que

quæ quidem ab aliis, ut sunt, gravissimæ æstimantur, eas vix ipsi propter consuetudinem in vitio ponant, Atque hinc etiam, illas quæ cum multarum gentium hominibus commercium habent civitates, cæteris videmus esse multis vitiis flagitiisque magis contaminatas. Nam cum omnes pravos suos actus conferunt, & proni ad malum sumus, maxime movemur exemplo: & à multis quod fit, id nescio quo modo animi ratio facile admittit. Itaque, quotus in Italia quisque est, qui adulterii crimen gravissimum, non gaudens negligat? Quis vitiandæ puellæ aut mulieris occasionem pulchram nactus, non unà cum Terentiano illo Chærea dicat: Ego verò id feci, ac lubens? Et: Tum verò is essem, qui assimilabar. Atqui alibi ebrietas, alibi furtum, alibi alia vitia, propter solam consuetudinem, vel insitam vel

vel adventiciani, nulla peccati conscientia exerceri videmus. Quamobrem, cum ludendi consuetudo in hanc etiam opinionem homines maxime inducit, ut ne in vitio quidem esse flagitiosissimam actionem putent, facit, ut in ea aleatores sine ulla peccati conscientia versentur.

Sed deinceps, ut erat propositum, qui sint aleæ effectus, dicamus: qui quidem ex multis præcipui sunt, animi sollicitudo assidua, officii neglectus, paupertas, execratio, furtum, & desperatio. Ac primum quidem, quanta sit aleatorum cura, quantus angor animi, quanta sollicitudo, ex illorum vita cuivis facile est noscere. Semper enim aut verum dolorem sustinent, aut falso brevique admodum gaudio complentur. Et præterquam quod turpis illos cupidus semper vexat, magnusque damni do-

dolor animum excruciat, qui saepe
mediis sermonibus, media cogita-
tione, immò etiam convivij me-
diis recurrit, magnumque semper
quasi morsu quodam dolorem af-
fert, atque animum exedit, tum e-
tiam insonnes ferè noctes ducunt:
ac nihil unquam, quamvis charum
aut eximium, proprium aut suum
habent: non si, quod faciunt, alteri
id servandum tradant: non si pi-
gnori donent: non, si sub signis cen-
tum & claustris ponant. Nimis enim
est impotens, recuperandæ ex alea
jaçturæ cupiditas: quæ quidem ita
cum alea conjuncta est, nullo modo
ut ab illa sejungi possit. Scitum est
enim illud senis dictum: Non quod
filius ludit meus, malè me habet:
sed quod reparare damnum studet,
vehementer excruciat. Illud enim
qui conantur, & faciunt sedulò,
nunquam, dum minimum bono-
rum

96 PASCASII JUSTI
rum aut facultatum sibi superest,
desistunt. Itaque recte etiam Hora-
tius:

*Non lussisse pudet, sed non incidere
ludum.*

Hoc enim omnes quibus in visceri-
bus malum hæret, nunquam fa-
ciunt: sed sua libidine semper, quod
sperant, non quod fieri possit, mo-
derantur. Itaque captantes capiun-
tur. Præterea maxima illa vitæ ju-
cunditate, quæ in amicorum & fa-
miliarium sermonibus & colloquiis
versatur, cum semper illorum in lu-
do est animus, planè carent. Semper
enim vel secunda fortuna, turpiter
& stultè exultant: vel adversa ma-
gis, gravem animo dolorem sen-
tiunt. Et cum omnia præ ludendi
voluptate contemnant, (dulce enim
est cum omnibus, tum præsertim
concitatis affectibus indulgere) tum
etiam

etiam tristitia variaque dormientes
somnia exagitant: & sæpe præsentis
cum sint, miserorum amantium in-
star, absentes videntur.

Neque vero etiam quicquam est,
quod perinde omnes homines, ab
optimis omnibus studiis abducit,
atque alea. Nullum enim est offi-
cium tam necessarium, tam pium,
tam sanctum, quod non ludendi
causa comminuere atque violare
audeant: non si id maximum vel
diis vel hominibus præstare de-
beant: Itaque videmus, ut à ludo
abstineant, non amicorum preces,
non parentum monita, non magi-
strorum auctoritatem, non domi-
norum imperium, perficere possit.
Quod quidem etiam ex eo in men-
tem mihi venit, quod Regum fa-
miliares intimos & necessarios vi-
di, qui cum vix horam à publicis ne-
gotiis subtrahere recreandis animis

I

pos-

possent, quin sæpe & à principibus etiam viris, magnis de rebus agere volentibus, interpellarentur: tamen ita frequenter integras in alea notes turpiter & magno damno consumpserint, nihil ut fieri potuerit foedius, nihil iniquius, nihil consultore viro indignius. Quæ quidem duo incommoda, ut nullum accedat aliud, quam sint per se gravia, molesta, iniqua, exitiosa, indigna viro qui constanter & honeste vivere velit, nemo sanæ mentis non videt. Quis enim non pessimum atque omni malo dignum iudicet cum, qui honestum officium turpi, non dicam lucro, sed ludo posthabeat?

At jam ludere idem esse quod perdere, ideoque ad paupertatem certissimam viam esse, non solum ut omnium ferè gentium, ita etiam Latinorum vetus lingua, quæ ludos

ope-

operam facere pro eo quod est operam perdere, & damnosam aleam dicit, attestatur: sed etiam palam omnes, qui in illa versantur, re ipsa comprobant. Quam multi enim passim sunt, qui in aleæ scopulum lapsi, misere ita fecere naufragium, vix ut licuerit enatare nudis? Quam multi passim ex honoribus amplissimis, fortunisque maximis, ad inopiam & paupertatem redacti? Quam multos bene & liberaliter educatos adolescentes, qui magnam eximiæ probitatis atq; doctrinæ de se spem concitaverant, atque erecti fortuna & virtute ad gloriam ac laudem videbantur, alea ad calamitatem depulsi: atque ab optimo vitæ instituto, ad pessimam degendæ vitæ rationem deduxit? Recte sanè usurpasse mihi videor, *Patrimonii scopulus alea*. Neque verò ulla Charibdis tam vorax, quæ tot res, tot

100 PASCASII JUSTI
copias & facultates, tam cito abfor-
bere possit.

Nunc ad cætera, quæ, non fortunas aut oculos modo, sed animam etiam, ut si quid aliud, lædunt, transeamus : quam quidem, quid est quod perinde labefactat, atq; blasphemia ? Quid quod rationi, quod naturæ ac Deo magis inimicum ? Ac quid tandem, unde frequentius illa nascitur, citiusque in immensum crescit, quàm ab alea ? ut si quis illam inferorum aliquem procreasse dicat, nihil ille à vero aberrare videatur. Illa enim unicus est Caco-dæmonis fundus, ex quo fructum capit uberrimum. Neque vero etiam, cum sæpe multas horas, immò etiam dies, successus & casus chartularum vel tesserarum, tam alicui continenter adversos contrariosque video, nemo ut qui præsens id cernat, evenire hoc ratione aliqua,

qua, aut etiam cæca & temeraria fortuna unquam posse credat: certè putare non possum, quin pessimū alicujus dæmonis auxilio ac numine id fiat. Nam quid est tam contrarium prudentiæ ac rationi, hoc est Deo, quam temeritas? Et quid est alea, nisi profana quædam atque impia temeritas, quæ à ratione discedens, fortunam deum facit. Quæ quid mirum si suos vexat? Itaque ergo ut transfugæ, omnia in Deum maledicta conferunt, omnibusque ipsum probris figunt: idque ita prolixè & effuse faciunt, ut voluptatem etiam in eo sentire se maximam dicant. Cum enim aliquando lusori dicerem, nunquam me maledictis deos vexasse: neque si vellem maximè, posse hoc facere: O te, inquit, magnæ voluptatis expertem. Sed de aleæ effectuum omnium atrocitate ac magnitudine dicere velle, &

102 PASCASII JUSTI
longum esset, & alterius consilii ac
rationis videtur. Itaque etiam nec
de perjuriis, ira, inimiciis, caedibus
& bellis atrocibus, quæ frequenter
(ut Horatius ait) ludus gignit, quic-
quam dicam: ut neque de inauditis
horrendisque in Deum probris, quæ
usque adeo impia & indigna luso-
res quotidie proferunt, ut vel me-
minisse animus horreat: quæ qui-
dem etiam honestiorum adole-
scentum piis auribus concedam.

Ad furtum igitur transco, quod
quidē etiam ita pertinaciter aleam
comitatur, vix ut ab illa separari
posse videatur. Nam cum ludendo
egere celeriter aleatores cœperint,
alienis bonis manus afferre cogun-
tur. Et quia nullam honestatis ra-
tionem ducunt, sine delectu unde-
cunque possunt rapiunt: ut rectè sa-
nè Aristoteles illos cum furibus &
latronibus conjunxerit, & Hispani
pul-

pulchrè etiam sua lingua aleatorem
 tahur, quasi hurta, id est furem vo-
 cant. Nam si rectè examinare veli-
 mus, quid est aliud Aleam jacere,
 quam furari velle, & invito domi-
 no rem auferre? Neque enim solum
 in effectu semper, sed etiam in cupi-
 ditate & voluntate peccatum est.
 Atque hominum consilia, non exi-
 tus rerum, legibus vindicantur.
 Tum quotusquisque aleatorum est,
 qui proposita rerum omnium igno-
 ratione, non solum optimum quod
 sit semper jactat, aut sibi sumat: sed
 etiam, si possit, subtrahat dolose? Id
 enim verum esse, & multi sæpe de-
 prehensi, & ludorum etiam condi-
 tiones (quæ legum vim obtinent)
 satis comprobant. Quod quo magis
 constare possit, exemplum addu-
 cam. Cum igitur non ita diu, neque
 ignotum hic est, vir nobili genere
 natus, isque Cardinalis amplissimus.

* Singularum ludum (vulgus Primeram vocat: is enim inter omnes fortunæ ludos nobilissimus, † primas obtinere passim videt, habetque & solertiae & audaciae & temeritati & stultitiæ ubiq; autem spei locum) exerceret: atque is qui collutor erat, ordine prior, heptada monadaque primis quatuor tabellis, quæ septem & triginta numeros complent, ejusdem notæ fortitus esset: mox post primam sponsonem, quæ duabus porrectis tabellis fieri solet, ut fit, illam quinquaginta aureis adauxit. Quam quidem auctiōnem Cardinalis, heptada & seniōnem nactus, hoc est numeros triginta

** Singularum ludus, cartulis quæ quadruplicis ubique figura sunt exercetur. Ideo autem sic dictus, quia cum quatuor cartulis, quasi ludentes varie sortiuntur, perficiatur: qui cujusque figura singulas cartas habet, primeram habere dicitur.*

† Primeram inter omnes ludos nobilissimus.

ta novem, non solum admisit, verum etiam, jam tum aliis insuper centum majorem fecit. Quod cum alter, quamvis dubius principio, tamen admitteret, dejectis tum utrinque binis chartulis, ac totidem sortitis: protrahens ex more prior senionem suis tabellis accessisse conspicit, eoque maximum adimplevisse se numerum. Itaque universam quam habebat in ludo pecuniam, circiter trecentos aureos, omnes in medium protrudebat, sortique se adjungere ajebat. Quod cum Antistes videret, suas protrahens cartulas, atque ecquid fors ferret respiciens, quaternionem suis adjunctum esse cartulis comperit, numerosq; quinquaginta & tres nactus esse. Valde tamen adhuc propter ingentem autionem animi dubius, nihil ad autionem factam respondens, tandem prostratis tabellis. Ecum?

106 PASCASII JUSTI
cum? inquit (subita sublataque voce,
annuentis simili) numeros quin-
quaginta & tres, cui mox alter. At
ecceum quinquaginta & quinque:
putans, quod adauxerat precium,
omne accipere, cui tum Antistes:
Scilicet bone vir, auetionem non
admitto. Ille verò instare, atque ad
arbitros rem deferre. Qui quidem
omnes ex lege ac ratione, ut ajunt,
pro Antistite sententiam ferebant.
Neque defuerunt etiam, qui ingeni-
um summè laudarent. Quod quam
sit justum, intelligentibus exami-
nandum relinquo. Atque etiam,
ecquid, hoc qui facit, an si possit
omnibus insciis pecuniam surripere
quicquam addubitet? Neque verò
etiam illud quod de Leone Pont-
Max. vulgo fertur, etsi argutiam
magis sapere videtur, tamen libera-
le mihi, aut principe viro dignum
videtur. Ille enim consimili ludo
lu-

ludens, cum aliquando summos numeros nactus esset, neque aliaratione, nisi quia posterior ordine ludis fuerat, deperdere symbolum posset, ex magna auctione quam prior faciebat, praesentens animo quod res erat, eosdem illum summos numeros nactum esse: tum dubitabundus, indignum ratus, maximo cum numero (quod nemo solet) forti cedere: Punctum, inquit, mihi concede, & quod urges precium omne conferam. Quod cum alter nunquam fore putans ut summus Pont. non solum cum maximo numero, sed ne cum iis quidem qui maximo proximi sunt, quicquam addubitaret, libenter etiam concederet, omnem pecuniam amisit. Quam quidem si, ut corrasit, mox restituisset, atque illam illi manum remisisset, facile factum laudarem. Hoc enim sapissimè Augustum fecisse

108 PASCASII JUSTI
cisse legimus. Et ego longè etiam
liberalius Philippum Hispaniarum
Regem optimum prolixa benefi-
caque natura virum, frequenter
hoc factitasse, à familiaribus suis
audivi. Qui quidem ideo etiam a-
liquando ludere visus est, tantum
ut liberalitatis voluptate perfrui
posset. Atq; hæc ideo Principum vi-
rorum exempla protuli, omnes ut
intelligant, neminem ferè ad aleam
accedere, qui non ita animo affectus
sit, quin si possit, collusores quovis
jure quaque injuria spoliet, mutilet,
laceret quosquos nactus sit. Immo
verò id successu temporis, præter-
tim jam pauperiores facti quod de
Caligula legimus, omnes faciunt.
Itaque rectè semper alea legibus se-
verissimè vetita fuit. Et justè etiam
nunc in civitatibus bene institutis
observatur, non solum ut judicium
de rebus in alea perditis non detur,
quod

quod passim etiam observatur: sed etiam, quod præceptis cuique abstulit alea, id omne restitui ut debeat. Nā ut quod ultimum erat dicamus, nihil est quod desperare citius homines facit quàm fortunarū & bonorum perditio, quæ ex alea contingit. Cum enim ex felici prosperaque vel tolerabili fortuna, miserrimi homines fiunt, atque omnem calamitatis culpam in se positam esse cogitant, victa tandem perditaque spe meliori, acerbam sibi vitam sentiunt: & veluti peccati conscientia & indignationis magnitudine oppressi, alii lucem oderunt, & mœrore confecti contabuerunt: alii nefarias libidinum contumelias turpitudinesque subeunt: alii ad laqueum, ad præcipitium, ad vim confugere, omniaque ultima tentarunt. Cui enim in Hispaniis inauditum est nomen Venturæ Beltran? cui Romæ, Tauræ?

K

quo

quorum hic cum maximam facultatum & copiarum suarum partem in alea perdidisset, de ponte se in Tyberim dejecit: ille etiam quamdiu vixit, ut ad ludendum copiae suppetere, nihil intentatum reliquit. Itaque illud postremo est ausus, quomobrem vitam per summum dedecus & ignominiam amisit. Atque hi sunt aleae fructus omnes certissimi. Nam quamvis multi sua natura boni, in hanc consuetudinem veniunt (loquor enim secundum vulgi consuetudinem cum nemo aleator vir bonus esse possit) quos maxime etiam tales esse, ex ipso in quo versant ludo judicari potest: tamen si persistant, maximeque frequenter si infeliciter ludant, tandem (ut dixi) ad tempus, omnes in praefata incommoda, si non universa, attamen plurima incurrunt.

Sed jam, quae sint corporum, vel

potius animorum affectiones, quæ cognatam quandam cum illa quæ facile in aleam incidit, naturam habent, breviter etiam explicemus. Multi sunt, qui naturali quodam sensu ita bene temper sperant, ita quæcunque proponunt, consequi semper posse confidunt, ut vel longissimè remota & difficilima quæ sunt, quæque aliis propè omnibus desperata videntur: tamen tentare magno animo & spe bona nitantur: idque vel quia dignos se putant, vel quia præ aliis fortunatos, stulticia nimirum & errore, pravoque de se judicio moti. Ac non pauci etiam sunt, qui vel domus suæ fores pulsari si audiant, vel rogatos se absentes si intelligant, statim ad bonum aliquem nuncium animos erigunt: atque hæc omnia nulla planè evidente cogitatione, sed solo naturæ sensu. Quemadmodum contrà multos esse remissiores,

atque ab omni spe meliore non solum remotos, sed etiam quasi semper timentes, & malè de omnibus rebus augurantes, videmus. Qui quidem, quantum ab omni subeunda sorte, sponte sua sunt remoti: tantum illi ex adverso finitimi sunt, & propinqui. Quare etiam præcipuo quodam studio, ab omni sorte atque alea his cavendum est. Omnes enim, ut antè diximus, similibus & cognatis naturæ nostræ affectionibus facillimè tentamur: suntque credulitas, confidentia, temeritas & audacia, apposita & propinqua cum alea vitia: ut contra temperantia, omnium moderatrix cupiditatum, consideratio & constantia, non quidem planè contraria, sed tamen ab alea fortunæque, quæ duo ab inconstantia & temeritate sejungi non possunt, multum dissidentia: cui si quæ sunt contraria, remissio, timi-

di-

ditas, atque avariciâ potius, forent.

Nunc quoniam, ut potuimus, aleæ naturam & vim explicavimus: reliquum est, ut eorum opinionem confutemus, qui aleam sive ludendi cupiditatem, avariciam esse dicunt. Quæ quidem in hæresi eruditos ferè omnes, usque in hunc diem fuisse video. Ac primum, ut Aristoteles ait, senectus, omnisque imbecillitas (propter similitudinem, quæ similitum omnium generatrix, conservatrix & auctrix est) avaros homines facit: ideòq; insanabilem etiam avariciam esse dicit. At verò contrà in alea, & prodigalitate, accidit. Hæc enim ambo, progressu ætatis atque inopia curantur ac minuuntur, juventute verò aluntur & augentur. Quare frigida timidaque & imbecillis senectus, ut alia omnis similis tum ætas, tum sexus, ab omni periculo & sorte subeunda est remo-

tissima. Quæ tamen si aliquando, aut sæpe etiam in alea vel ocii vel jucunditatis causa versatur, gratis id, aut exiguo precio facit. Ita enim in epistola quadam autographa (ut Suetonius ait) Octavius Augustus, aleæ deditissimus, scriptum reliquit: Inter coenam lusimus *perpetuus* & heri & hodie. Talis enim jactatis, ut quisq; canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat, quos tollebat universos qui Venerem jecerat. Et quidem cum avaricia omnis ex imbecilli atq; effracto proficiscatur animo, nunquam illas quæ in alea quotidie fiunt, rei familiaris jacturas & damna perferre queat, nunquam ad tantum robur assurgat, ut sæpe fractas & oppressas fortunas fortiter semper & concitatis animis recuperare bona spe nitatur. Ut enim Juvenalis ait.

Ple

*Ploratur lachrymis amissa pecu-
nia veris,*

*Et majore domus gemitu, majore
tumultu*

*Planguntur nummi quàm fu-
nera.*

Præterea avaricia tota infra medio-
critatem consistit: cui depressæ &
infirmæ, cum gravius aliquod onus
accedit, planè succumbit, neque eri-
gere aut reficere se amplius potest.
Cæterùm alea tota in eo quod ni-
mium est versatur. Itaque etiam ac-
cepto gravi damno, temperatior
(ut diximus) ad tempus evadit. Non
secus ac prodigalitas: quæ, ubi æta-
tis mediæ deferbuit calor, senectu-
tis frigidityte ad mediocritatem re-
fertur. Et si ex omni memoria, eos
qui Aleæ vitio insignes fuerunt, re-
petere animo velimus, non hercle
illos avaros, sed prodigos maximè
fuisse videbimus. Cui enim Claudii

K 4

Ne-

Neronis prodigalitas ac divitiarum profusio ignota? qui nec largiendi, nec absumendi modum tenuit. At qui is quadrigenis in punctum H.S. aleam ludit. Augustus verò etiam, ita in alea benigne, liberaliter ac jucundè luisse dicitur, ut nullam habere occasionem largitatis suae majorem aut commodiorem videretur. Sic enim in epistola ejus ad Tiberium legimus: Nos, mi Tiberi, quinquatriis jucundè egimus. Lussimus enim per omnes dies, forūq; aleatorium calsecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen, perdidit non multum: sed ex magnis detrimentis, præter spem paulatim retractus est. Ego perdidit viginti millia nummum, meo nomine: sed cum effuse in ludo liberalis fuisset, ut soleo plerumque. Nam si, quas manus remisit cuique, exegisset, aut retinuis-

sem

sem quod cuique donavi, vicissem
 vel l. milia. Sed hoc malo, benigni-
 tas enim mea me ad cœlestem glo-
 riam efferet. Itaque etiam sæpe hoc
 nomine pecuniam convivis dabat.
 Scribit enim ad filiam: Misi tibi de-
 narios ccl. quos singulis convivis
 dederam, si vellent inter se, inter
 cœnam, vel talis, vel par impar lu-
 dere. Et Flavius Domitianus, homo
 etiam largitor & prodigus, quoties
 ocium nactus erat, libenter in alea
 consumebat: idque etiam profectis
 diebus, & matutinis horis. Aliosque
 privatos & cum potestate viros,
 prodigos omnes & effusos, multas
 in alea pecunias profudisse, & lauta
 copiosaq; patrimonia dissipasse le-
 gimus. Parcum vero & tenacem
 aliquem hominem magnos ex alea
 quæstus fecisse, aut fortunas suas
 alearum temeritati subiecisse, nul-
 quam legi. Nam quod de Caligula,
 omnium

omnium etiam maximè luxurioso, dissoluto & nimio, proditum est, postea ad inopiam redactum, cum undique quæstum quæreret, omniaque etiam vilissima ad lucrum & prædam revocaret, tunc ne ex lusu quidem aleæ compendium speravisse, ideo accidit: quia, sordidissima iniquissimaque ratione, dolo contendebat. Mendacio enim, ut idem Suetonius ait, & perjurio utebatur: sine quibus nunquam haud dubio studiosus cupidusque pecuniarum aliquis, in periculum veniret. Nam, ut neque damnosa, neque præceps esset alea, sed medio quodam loco consisteret: plus est multo incommodi & doloris quod ex damno avarus percipit, quam voluptatis quod ex lucro accedit. Sed dicunt multi, multa avariciæ genera esse: atque in eo saltem avaros esse aleatores, quod nimis pecunias

con-

concupiscunt. Verum id quidem: quamvis turpiter fortasse melius dicerent. Sed tamen & hæc quam sit firma ratio videamus. Aristoteles, eos qui ob intemperantiam pecunias profundunt, non vult propriè prodigos appellari, sed flagitiosos potius, qui multis simul vitiis sunt contaminati: cum prodigus sit, qui vnum aliquod vitium habeat. Ita fanè ego aleatores nunquam avaros dixerim, quia cupere infinitè pecunias videntur: non hercle magis quàm prodigos ipsos, qui ut multa profundant, etiam à quibus non debent, accipiunt: ob quam causam ipse etiam. Aristoteles avaros esse prodigos dicit. Sed non debet totum à parte aliqua, eaque non principali, nomen capere. Non enim copias aleatores propter se, aut imbecillitate animi aliqua, sed multis variisque causis eisque minimè fordidis

didis cum omnes tum præcipuè juvenes, expetunt. Nam & iis rebus quæ sunt libidinis, sumptus suggere videmus: & assistentibus voluptatum ministris, multis etiam pecuniis adaugere, cæteraque magnificos & splendidos esse. Non igitur sollicita aut tristi avaricia, sed cupiditate & spe temeraria bonæ sortis, tanquam ad interitum ruunt voluntarium. Itaque nec Poetæ cum infinita ex avaricia scelera nasci dicunt, ex quibus multa recensent, ludi etiam meminerunt. Iam quis Buræ Comitem, præclarum illum quidem & patria virtute ac fide virum (sed tamen ludendi cupiditate flagrantem) avariciæ insimulare audeat? qui, quam aliquando à Gallorum Rege quadraginta aureorum nummum millia in alea vicisset, ac tum Rex diceret, Pulchrum hercle lucrum, *

* Ad comparative hic sumitur. Terentius nihil ad nos ratum.

ad Burræ Comitē : confestim ut poterat, nummos omnes corripens, fenestris foras projecit : usque adeo illius ob dictum exarsit animus. Qui quidem certè nihil etiam unquam gratis quod facere poterat, in pecunia ponere est visus. Atqui sordidorum & avidorum hominum vox est.

-- Tunicam mihi malo lupini,

Quàm si me toto laudet vicina foro.

Ceterum ne ab omni avariciæ labe planè aleatores vindicare videar, cum alioqui vitiis omnibus sint implicati : hoc ejus planè habent, quod Aristoteles, non quod isti dicunt : In turpi quæstu sunt occupati. Quod tamen minime plerique cogitant : quia hoc maximum hominum partem facere vident. Id enim vitæ genus sequi, quod in turpi quæstu versatur, indignum liberalitate & vir-

L tute

122 PASCASII JUSTI
tute munus est: atq; hoc idē in Hip-
parcho Plato ait: Si quis, o Socrates,
inquit, rectē lucri cupidum definiat,
eum ut puto, lucri cupidum arbitra-
bitur, qui studet iis, & decens existi-
mat in iis lucrum quærere, ex quibus
boni viri lucrari nunquā auderent.
Sed hæc latius sequenti libro decla-
rabimus. Neque enim turpem so-
lū quæstum aleatores faciunt, sed
etiam injuriosū, & contra natu-
ram.

Libri Primi Finis.

PASCASII JUSTI
Eclovienſis Philoſophiæ
& Medicinæ Doctōris.

A L E A,

*Sive de Curanda ludendi in pecu-
niam cupiditate,*

L I B E R I I.

NE cui mirum videatur, quod cum proximo libro flagrantem ludendi in pecuniam cupiditatem, à naturæ temperie calidiore, adedque vinoſo & velut undante quodam ſanguine, in hominibus, qui ſcilicet naturam ſequuntur ſuam, naſci, longâ oratione dixerimus: nunc verò curationem præſcripturi, quaſi cauſæ immemo-
res,

L 2

res,

124 PASCASII JUSTI
res, vel Medicinæ indocti, remedio-
rum formulas quæ ad animum ad-
hibeantur, proponamus. Huic pri-
us quàm ad rem accedamus, respon-
dendum puto: ne fortè potione me-
dica, vel catapotis fieri id solum
posse putet. Quamvis igitur variis
rationibus commonstrare possimus
rectè cupiditatum motus omnes cu-
rari, hoc est, & cohiberi & evelli
posse, ad animum si conveniens ad-
hibeatur medicina: eamque de-
mum, vel potius solam, ad sanita-
tem veram viam esse: (ita enim na-
tura comparatum est, quantumvis
plurimum refert ad motuum im-
petusque varietatem, quæ sit cordis
& spirituum temperies, affectus a-
nimi cogitationis æstimationem
sive cognitionem ut sequantur) nos
tamen, quo melius quod dicturi su-
mus, comprehendi ab omnibus
possit, ac ne totam de affectibus do-
ctri-

strinam, ab aliis traditam assumere cogamur, illam hic potissimum afferemus rationem; quæ & Medica planè est, & juvenibus perspicua videri poterit, ea autem est ejusmodi.

Diximus, à calore nimio, qualis vino potorum hominum calor est, ~~hæc~~ aleæ præcipuam causam, in hominibus qui naturæ propensione obediunt generari. Itaque si contraria contrariorum sunt remedia, remotaque causa removeri affectus debet: certè refrigerationem esse, quæ sola, vel potissimum huic malo, remedio esse possit & debeat non obscurè videtur. Atqui sic est, & nos refrigerationem hanc vel maximè oratione, quæ rectè à bono Poeta dicta est flexanima, sive cogitationis æstimatione & motu induci in hominibus posse, disertè asserimus. Nam quis est qui non multos quotidie, sola cogitatione

126 PASCASII JUSTI
erubescere & pallere, immò etiam
tremere, sudare, lachrymari & variè
humores intrò forasque pellere,
excrementaque excernere videat?
Et Aristoteles ait, quòd ideo ex om-
ni animantium genere propè solis,
vel maxime saltè, hominibus se-
minis profusio per somnium accide-
re solet, quia id nisi cum cogitatio-
ne fieri potest. Si igitur hæc omnia
cogitatio facit, quæ quidem sine ca-
lore aut frigore manifesto fieri non
possunt: haud dubie nihil cogita-
tione refrigerare aut calfacere me-
lius & citius potest. Quare etiam si
quis, ut Aristoteles rectè, timorem
nil nisi refrigerationem quandam
esse, sæpe dicit: ita etiam de spe, cæ-
terisque affectibus animi simili qua-
dam ratione judicet, nihil ille ab-
surdum aut ineptum faciat. Vt e-
nim intrò forasque repellere spiri-
tus, in quibus calor residet, cogita-
tio

tio vehemens potest: ita pariter
eodem trahere ad se, & ab aliis avo-
care membris, ac spargere variè
posse, nullum est dubium, idque
verecundia, & amantium, omnium-
que attentè nimis & diu de re aliqua
cogitantium suspiria, sui que oblivio
satis indicant, itaque rectè apud Te-
rent. Phædria: Cæpi egomet me-
cum inter vias, aliam rem ex alia
cogitare: & dum hæc puto, præterii
imprudens villam, & alibi Byrria:
At quanto satius est, te id dare ope-
ram, qui istum amorem ex corde
dimoveas tuo, quam id loqui, quo
magis libido frustra incendatur
tua? Adde quod Poetæ sic omnes
loquuntur, nam & fervere misera
cupidine pectus, & ardere amore, &
accendi spe, & timore tremere at-
que horrere dicunt. Atque hinc est,
quod optimi & nobilissimi omnes
medici, in curandis etiam corporis,

L 4 morbis

morbis, iisque non solum intemperie vitiosa, sed etiam corruptis humoribus natis, magnam cogitationum animi rationem habeant, illasque varia ratione & consilio, (nimirum prout vel calefacere vel refrigerare volunt) nunc in his excitandas, nunc in illis sedandas esse moneant. Nihil enim penitus est, quod celerius corporis habitum vel ad calidum, vel ad frigidum, immò etiam humidum & siccum, invertit & variat, quàm animi vel languentis incitatio, vel effrenati moderatio.

Itaque rectè iidem medici affectus istos animi, hoc est cordis varios ad cogitationes varias motus, inter sex illa quæ corpus nostrum immutant, & non naturalia vocantur, connumerarunt. Quam quidem immutationem vel ad frigus vel ad calorem, ita subinde vehementer.

menter faciunt, non solum multos
 ut à morbis liberaverint, aut in illos
 sæpe induxerint: verum etiam non
 paucis ut subitam mortem attule-
 rint. Nam motus istos animi sola
 cogitatione impelli & moveri, eâ-
 demque etiam illos qui in nobis si-
 ne ulla deliberatione innati sunt,
 maximè sedari & comprimi posse,
 consolatio, philosophia, *πειθῶ*, to-
 taque Rhetorum schola & Orphei
 lyra docent: & ipsi videmus, alacres
 ad disputandum & concitados ad
 certamina viros sæpe vnica ratione
 atque argumento ita perterrer, to-
 to ut corpore animoque mutati
 contremiscant.

Contrà verò timidos, dubios, &
 cunctatores homines, ita sæpe vnus
 sententiæ recordatione accendi ac
 impelli, non solum ut de rebus ar-
 duis tum constituent: verum etiam
 res omnes maximas ut audeant. Id-
 que

que etiam clarissimis viris accidit. Nam ut ex innumeris unum referam, quis illam Cæsaris exclamationem, Si jus violandum est, regnandi causa violandum est, non audit? & quis non multos etiam mortem contemnere constanter videt, facta subinde, unica exsententia, firma animi inductione? Immo ipse Plato in Socratis apologia: Mortem, inquit, timere nihil aliud est, quam sapientem videri eum qui non sit sapiens: quippe cum id sit, scire videri quæ nescias. Nemo enim scit, utrum mors omnium bonorum summum homini contingat. Metuunt autem perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarent. Ex quibus verbis quid aliud quam ignorationem, hoc est, cogitationem sive opinionem pravam, timoris etiam maximè naturalis causam esse intelligit? Itaque etiam de

Morte

Morte libello, quam omnes homines horrent, maximè Axiochum graviter ægrum, & appropinquantem mortem vehementer extimescentem, ægerrimèque ferentem, ita tum rationibus erexit & confirmavit, ita omni formidinis horrore liberavit, ut mox non solum mortem non timeret, sed etiam ejus ut amore teneretur. Ait enim *ὁ δὲ περὶ φρονῶ*
ἔλεος: hoc est, Hanc vitam jam despicio, & pro nihilo duco.

Si igitur, qua cogitatione aleatores creduli falsam insitamque opinionem evellere penitus ex animo valeant, explicabo: & qua proposita ratione animosam illam, sed stultam & inanem, immò etiam flagitiosam adipiscendi ex sorte boni, spem suam vel abjicere planè vel remittere & comprimere possint, docebo: non ad affectam partem modo, sed etiam ad causas omnes affectio-

ctiōnis salutare remedium prępara-
re mihi videbor. Ut enim ira, amor,
spes, cęterique affectus animi, cor-
pus inflammantes, & alii etiam qui-
vis errore & credulitate compre-
hensi, quamdiu tenentur errore
mentes, permanent, & graviter toto
pectore flagrant: simul ac verò edo-
ctę veritatem sunt, mox remoto
omni errore turbulento, puncto
temporis recedunt, totumque cor-
poris habitum celerrimę immutant:
ita etiam alea, credula quadam spe
stultęque opinione suscepta & sub-
levata, quamdiu sortem prosperam
toto pectore atque animo concipit,
& insipienter ac temerę pręsagit, ar-
det semper: hanc cum deponit, sicut
Cupidineus amor, mirandum in
modum restinguitur, & stupet. Neq;
enim refert, naturę vel ignoratio-
ne, an sicut nuncio & literis, susce-
ptus error fuerit. Omnem enim cre-
du-

dulitatem & errorem ratio delet, atque ex animo expellit. Nam sicut Euripides ait, *πῶς ἐξαίρει λόγος* hoc est, omnia conficit ratio. Illos verò affectus (duplex autem illorum genus est) qui contumaces & pravi ac seditiosi, non ignoratione aliqua, sed improba quadam & à ratione aversa cupiditate concitantur, si non expellere, aut consentientes unà secum facere potest: attamen, tanquam in febre sitim, cum perniciosam esse potionem didicit, voluntatis imperio comprimere & coercere valet. Itaque ratio, rectè ut hominem animal esse rationale agnoscas, cum omnium & animi affectuum, & quæ illis consentaneæ ferè sunt actionum dux & magistra sit: illa, quo in quoque perfecta & sana ac moderata erit magis, ita illum & animo tranquillior, & moribus omnibus meliorem reddet. Nam quod

M inter

134 PASCASII JUSTI
inter omnes homines fieri videmus,
ut senes qui sunt, in omnibus rebus
moderatus, juvenes verò intempe-
rantius se gerant: ideo fit, quia & ra-
tionem, quæ maximè ætate usu atq;
experientia confirmatur, perfectio-
rem habent: & (quod eadem ex cau-
sa, quamvis non sola, nascitur) cupi-
ditates motusque omnes animi, ad
corpus qui pertinent, quietos magis
magisque sedatos. Cum enim quæ
regit homines ratio, sana & perfe-
cta est: tum verò illis quibus illa con-
tingit, omne tempus ætatis sine ulla
molestia & cupiditate degere licet.
Quibus verò integra minus & va-
lens fuerit, ii certè cupiditatibus tur-
bantur & commoventur: ac sicut
stulti vel pueri, minus sibi constare,
minusque in officio permanere pos-
sunt. Nunc igitur ad institutum ve-
niamus, ac quibus rationibus alea-
toris animum ab errore pernicioso,
ad

ad rectam scientiam deducere, atque in illa tanquam sanitate conservare & tueri possimus, exponamus. Oratio enim non solum cupiditatis fervori moderari potest, verum etiam firmum tutumque animum adversus improbos appetitionum motus omnes conservare.

Duplex est, ut corporis, ita etiam animi tutandi ratio: una in servanda, tuendaque sanitate posita est: altera, in depellendis omnibus iis quæ deturbare illam, aut labefactare possint. Estque amborum similis utrobique ratio. Nam ut in corpore curando prima est cura & scientia, ut naturæ vim cibo potuque & cæteris convenientibus sibi rebus conservemus, & quàm maximè fieri potest provehamus: deinde ut, quod ex eadem ratione nascitur, morbum qui sanitatem perturbat ac destruit, contrariis omnibus remediis pro-

M 2 pul-

pulsemus: Ita etiam animo tutando conservandóque idem est diligenter observandum, omnibusque modis præstandum. Primum, ut conveniente scientia & doctrina imbuetur ac nutriatur animus: deinde, ut irrupentes perturbationes, quas Græci *παθή*, idest morbos non malè vocant, eadem ratione depellantur. Itaque ut corporis morbum nemo rectè curare potest, nisi qui prius in quo sanitas ejus sita sit, norit: (aliter enim, sine ratione, sine ullo scopo aut fine, omnes suas actiones disponet:) ita etiam qui ægrotum animum ad sanitatem reducere velit, prius in quo animi sanitas consistat, nosse debet: ac tum demum, quà vel deficiat, vel abundet, vel quovis modo aberret, inquirere.

Quemadmodum igitur corporis temperatio, cum ea congruunt inter se ex quibus constat, sanitas est,

&

& quæ illam tutatur ars Medicina dicitur: ita animi salus in recta ratione consistit. Quæ cum adolevit & perfecta est, nominatur ritè Sapiencia. Hanc quæ tuetur & conservat ars, Philosophia nominatur. Sed sicut corporis illam omnibus numeris partibusque absolutam & perfectam sanitatem nemo consecutus est unquam: ita etiam animi illam perfectissimam salutem nemo est adeptus. Neque enim absolute sanus, aut perfecte & verè sapiens fuit quisquam. Verùm eorum quæ in nostram intelligentiam cadunt, magna est valde latitudo: in qua quo quisque ad id quod undequaque optimum est accedit magis, ita valetudinem habet commodiorem: quo verò ab eodem recedit longius, imbecillam magis. Quin etiam, ut sunt multæ corporis partes, quæ illæsis tamen cæteris, ipse variè afficiuntur, & nunc

dubia, nunc planè infirma sunt valetudine: & dum magnitudine mali & doloris vel totum corpus, vel principalia membra simul graviter non affligunt, totus tamen homo valere adhuc dicitur: ita etiam in animo multa similiter eveniunt. Nam plurima, eaque maximè nècessaria & utilia cum sciamus, de aliquibus licet dubitemus, & multorum etiam quamvis prorsus ignari simus, dummodo præcipua illa aut communia non sint, non tamen ob id stulti aut insani sumus. Postreò, ut corporis optima habitudo ipsius est summum bonum: ita etiam animi summum est bonum, perfecta ratio & scientia. Unde ut corpori nihil accidere peius morbo, qui ipsum corrumpit, potest: ita etiam, secundum Philosophorum sententiam, nullum homini ignoracione majus malum contingere potest, non si universa

quæ

quæ inveniuntur incommoda, in unum incidant. Stultitia enim majus est malum, quàm omnia mala & fortunæ & corporis.

Quibus sic breviter declaratis, quânam parte, & quàm principaliâ recta ratione aleatores avidi manifestè aberrent, & quo sublato errore ac vitio, ad sanitatem animi, id est rectam rationem, sive sanam mentem traduci possint, exponemus. Deinde si fortè in aliquibus contumax adhuc atque improba permanebit cupiditas, quomodo illam si non rationi consentientem ultro facere, at saltem quomodo cohibere queant, explicabimus. Ita enim demum constare sibi homines, atque omnem vitam sine molestia degere posse puto, si & recta utantur ratione, & irruentes perturbationes vel sedare vel coercere possint.

Aleatorum igitur vitium duplex
M 4 est,

est, in quo perniciose à rectæ rationis moderatione aberrant. Primum quod ea ex re, in qua casus & fortuna dominatur, stulta quadam sui fiducia, credulâque spe, sine causa solo quodam animi fervore nata, suum aucturos se commodum, suamque se rem meliorem facturos esse toto pectore atque animo anhelant, cogitant. Deinde, quod nulla animi conscientia, nullo commissio scelere, alterius lucrari se posse fortunas & bona, vel planè credunt: vel cupiditate nimia turbati usque adeò contemnunt, ut in eo ne cogitent quidem. Suntque duo hæc præcipua vitia, à quibus tanquam totius mali fontibus & causis, reliqua omnia incommoda fluunt. Eorumque alterum à consuetudine prava, & mala educatione natum: alterum à natura magnas inclinationes, ut diximus, capit, quas ipsas
etiam

etiam usus majores facit. Atque hæc duo secundum eandem partem vitia, gravem ad eò in multis dolorem commovent, totum ut animum consensu misero afficiant. Huc igitur tanquam ad partem agram omne consilium spectet necesse est: huc omnis ratio, omne remedium referatur oportet. Istæ enim opiniones tanquam quædam sunt intemperies animi, quæ si tollantur, citò moderationem consequentur, & veluti ex gravi turbidoque motu oborta tranquillitate conquiescent. Quod quo facilius consequi possint, duabus his animi pravitatibus, totidem veluti remediorum formulas opponamus: quarum altera ex Stoicorum severissima disciplina & rationibus deprompta, altera etiam ex intima mediaque Philosophia sumpta est. Atque hæc quidem est ista. Qua in re fors proterva dominatur, avida

cre-

credulaque spe commodum proponere sibi, atque animo suscipere, maxima est stulticia: facultatum verò & honorum suorum periculo conſectari, inſania. Altera: Hominem hominis incommodo ſuum augere commodum velle, magis eſt contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ poſſunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Haſ ſi formulas afflicti miſerè aleatores veluti potionem medicam quotidie & mane & vèſperi ſorbeant animo, & cogitatione hauriant, nihil addubitan- dum quin brevi tempore ſanitatem conſequantur.

Verùm, quia ut medicinæ quæ corporibus profutura ſunt non reſi- ci ſtatim, ſed contineri corpore, & digeri ac conſici debent: ita etiam animorum remedia non audiri tantum, ſed in animum penetrare & reſi-

residere, ipsumque veritate & scientia, expulsa fallaci & turbulenta opinione, imbuere prorsus debent: imò etiam quamvis illorum utilitas principio non appareat, continenter etiam instar medicinarum ratione factarum, adhiberi. Quæ sit istorum medicamentorum facultas & vis, tum quæ affectuum cum omnium, tum huius præcipue ratio, latius est explicandum. Ita enim non solum libentius illam, faciliusque ægroti admittent, verum etiam continebunt ac digerent melius.

Habet, ut diximus, hoc à natura omnis animi affectio, ut præcedente cogitatione moveat & conciterur. Sunt aut affectus, cordis motus, quibus appetimus & declinamus res objectas ut amor, odium, spes, metus, ira, cupiditas omnis vehemens. Nam, ut inquit Poeta, -- *Ignoti nulla cupido*. Atque illud omnes naturæ obe-

obedientes homines sequimur & appetimus, quod vel est vel putamus bonum : quod verò malum , contra declinamus & fugimus : omnesque, res omnes , uti cogitatione concipimus , ita ad illas toto animorum sensu movemur. Videmus enim sepe multos graviter excandescere , ob quam rē alii ne irascantur quidem : omnesque casus & eventus rerum varios , varie pro mentis sensu æstimare , pertimescere , expectare & ferre. Itaque quo quisque rationem magis exercitatam , magis eruditam & constantem habet : ita rebus casibusque humanis minus commoveatur , minus perturbatur , minus cupit , minus dolet. Atque hinc est , quod Stoici sapientem illum suum , qui nihil admiretur , nihil metuat , nihil peccet unquam , omni vacare perturbatione dicunt , tum cupiditate & metu , tum etiam ægritudine

&

& voluptate animi, & iracundia. Et si id quidem illi confuse faciunt: omnesque Philosophi & Poetæ sapientem non hominem, sed Deo similem esse, unoque minorem Iove prodiderunt. Si igitur ad cogitationem animique sensum affectus moventur, omnesque pro rei quæ sensibus percipitur magnitudine, non solum quæ est, sed quæ videtur, animos tanquam habenis adducimus & remittimus, ut ne ultra quam oportet, & ratio dicat, cupiditates nostræ concitentur, nosque appetitione nimia inflamment: in cogitatione, rectæque & firmæ mentis æstimatione videtur positum. Quod cum ita sit, rectè est dictum, Aegritudinum animi medicinam esse Orationem: & sicut bonæ valetudinis medicinam, ita etiam bonè vivendi artem Prudentiam esse. Omnes enim in omni deliberatione hoc faci-

N

cimus

146 PASCASII JUSTI
cimus, ut animum eorum quibus-
cum agimus, ratione & consilio,
non solum in veritatem & nostram
sententiam inducamus, verum etiam
à vitiis omnibus immunes & alie-
nos reddamus. Veruntamen hæc de
affectibus sic dicta, quamvis in ge-
nere, maxime in perfectis & rectè à
natura informatis hominibus sunt
vera (naturæ enim legē rationi sub-
jecti sunt appetitus, & invitat vera
ratio bene sanos homines ad iusti-
tiam & æquitatem:) tamen in ma-
gna naturæ degeneris corruptione,
& magna educationis pravitate, o-
mnes etiam contra rationem concu-
piscunt & elatas cupiditates habemus,
quæ impetus sui vehementia etiam
voluntatem secum trahunt. Suntque
cupiditates istæ longè in aliis aliæ
vehementiores, multisque gradibus
in eo quod majus ac minus est, inter
se diversæ. Ex quibus, cum maximæ
sunt,

sunt, tales emanant voces : Prudens, sciens, vivus videntque pereo, nec quid agam scio. Et,

Videō meliora, proboque, Deteriora sequor.

Verum de his animorum motibus, qui rationis obedientiam abiciunt, & contra protervè insurgunt, quomodo regi debeant, postea dicemus. Nunc de iis qui rationis frenis regi, & contrahi ac sedari possunt, agamus.

Quemadmodum prius diximus, duplicem esse consuetudinem, insitam videlicet, innatamque, & assumptam atque adventiciam, quæ longo studio atque usu, mutata exercitatione priore usque adeo tandem familiaris & propria evadit, ut jucunda etiam fiat: ita nunc, cum de cogitatione dicendum venit (ad hanc enim affectus moventur) duplicem similiter cogitationem esse statuendum

CIII

N 2 dum

dum est. Una quidem naturalis est, qua omnes homines uti videmus, communi quadam consuetudine & educatione tantum, secundum naturam perfecta: itaque indocta & vulgaris dici potest. Altera, & erudita & exculta est, quæ studio, ratione & experientia comparata & perfecta, non sicut adventicia consuetudo, longa exercitatione tantum, sed etiam facile, & sæpe celerrimè naturalem immutat. Hæc rectè Sapiens appellari potest: mentem enim veritatis ac doctrinæ rationibus, veluti quodam lumine, totam imbuat, & veluti informat. At, naturalis quæ est, sensus ferè & temperiem comitatur, communique tantum consuetudine & opinione nititur. Itaque ad hanc affectus omnes, qui temeritate, stulticia & sine evidente causâ concitantur, moveri dicentur: nimirum, quemadmodum & mores natura-

turales. Ita enim Galenus quoque distinguit. Nam postquam mores, quibus quisque secundum corporis temperiem præditus est, explicavit, ac cordis calidioris homines iracundos, audaces, temerarios, atque ad actionem omnem promptos esse dixit, subjungit: Cæterum, quæcunque de moribus, sive nunc, sive quovis alio sermone explicata sunt, ad temperamenti cognitionem, sciendum est, ea non de optimis moribus, aut vitiosis, qui ex Philosophia hominibus adveniunt, sed de insitis unicuique naturalibusque à nobis exposita fuisse. Erudita igitur & Philosophica cogitatio, studium, rationem atque experientiam magistros habet: ac vulgaria, insitaque negligens, & premens si molesta sunt, ut in proverbio est, *ἐπὶ τοῦ θεοῦ*, hoc est, Deum sequitur. Omnia enim sua in se posita esse ducit, omnesque for-

tunæ casus virtute inferiores. Itaque rectè Aristoteles quasi divisionem hanc secutus, verecundiam, quam inter perturbationes numerat, in senibus & studio perfectis hominibus vituperat: in adolescentibus verò laudat. Senes enim & studiosi, in quibus integra & exulta est ratio, nihil admittere debent, quorum cogitatione erubescere possint. Adolescentes verò, cum naturali tantum cogitatione utantur, (naturalis enim, ut inquit ille, non arbitraria conscientia, pudore suffusi verecundantur) verecundiam veluti frenum habent, quo à rebus malis coercentur. Et quidem nemo de eo quod non didicit vel audivit, judicare aut æstimare ratione docta potest. Itaque etiam non commoveri rebus ignotis & apparentibus. Multa enim extimescere adolescentes & mulieres & indoctos videmus, quæ mox vel

ætatē

etate vel experientia vel doctrina instructi contemnunt. Quod quidem illis, alta in ignorantia velut in tenebris versantibus, maxime assuevit. Nam sicut lux tenebras, & metum omnem ex tenebris natum, manifestè & celerrimè depellit: ita etiam eruditio & scientia, non solum ignorantiam omnem ex hominum animis discutit, sed etiam turbulentum omne vitium miraculè modo remouet. Sed sicut de metu, ita etiam de spe iudicandum est.

Jam verò ad ludendi cupiditatem Aleamque redeamus. Qua quidem affecti qui sint, & afflicti misere, omnes illam vel naturali tantum cogitatione impetùque exercent: ut certè plerique faciunt: vel etiam eruditore & exulta ratione cum sint, tamen etiam contumaciter in eodem ludendi vitio assidue versantur. Sed est horum non ita magnus nu-

152 PASCASII IUSTI
merus. Nam cum nemo adhuc ra-
tiones, quibus erudire animum hac
parte aleatores possint, consulto &
cogitato proposuerit, ac nemo sua
vitia cernat, sibiq; adulator sit quis-
que: non potuere nisi quadam vul-
gari & communi ratione omnes
uti. Nos igitur ecquid proferre va-
leamus, quod erudire aleatores pos-
sit, quod à perniciosa sententia re-
trahere, & motum animi turbulen-
tum cohibere, tentabimus. Quod si
ex sententia successerit, non solum
bene operam positam esse opina-
bor, sed etiam maximos me studio-
rum meorum fructus percepisse pu-
tabo. Sin minus: certè tamen rectæ
voluntatis conscientia me consolab-
or. Ad remediorum igitur formu-
las redeamus.

Diximus, commodi & utilitatis
credulam ex iacta sorte spem, à na-
turali cogitatione & motu suscep-
tam,

tam, ac peccati scelerisque quod cum alea conjunctum est, neglectum, à prava consuetudine, opinione vulgi, & ignorantia natum, præcipuas aleæ causas esse. His duabus causis totidem remediorum formulas opposuimus, quarum prior hæc erat. Qua in re fors proterva dominatur, avida credulaque spe commodum proponere sibi, atque animo suscipere, maxima est stulticia: facultatum verò & bonorum suorum periculo consecrari, infania. Nunc quas habeat vires, quibusque sit deprompta locis, quo libentius illam faciliusque sumant ægri, totumque in animum digerant, exponamus. Ita enim etiâ vel maxime, quasi medicamentum liquidius dederimus, ac quod usque ad sensum opinionemque aleatorum penetrare possit. Quod manifestè omnes fieri videmus, ut multi minimis momentis,

sine

154 PASCASII JUSTI
sine ulla ratione aut causa, levissima
planè cogitatione, magnum animo
timorem concipiant (hoc enim &
in atatibys & in sexu, & nunc etiam
in verecundis fieri declaravimus:)
ita etiam non pauci sunt, qui solo
naturæ sensu, nulla prorsus ratione
aut evidente causâ, alacriter admo-
dum & citò spem toto pectore ca-
piunt. Sed quia plures sunt timidi, &
timoris causæ, & signa magis sunt
conspicua, atque omnibus nota: i-
deo etiam clarius de timore judica-
mus, ac majus quàm spes vitium est.
par tamen omnino ac similis est u-
triusque judicandi ratio. Verum ut
contraria sunt, ita etiam longè di-
verso naturæ motu & causâ in homi-
nibus concitantur. Timor enim spi-
ritu & sanguine ad interiora se reci-
piente, corporis habitum refrigerat
& tristes facit: Spes verò, contrario
planè motu exteriora calfacit, &
la-

laticiam generat. In illo enim cor, quod affectuum sedes est, contrahitur & premitur: aversatur enim & fugit futurum malum, estque non dissimilis tristitiae motus. In spe vero contrà, exultans voluptate cor, futurum bonum, vel quod videtur bonum appetit, seque ad illud recipiendum aperit, lateque diffundit: quod in iis praesertim corporibus quae mollia sunt, & in quibus fluens magis est calor, tanto subinde impetu facit, ut non sudorem modò, sed etiam tremorem inducat. Estque vicinus amorì, omnique magnae alicujus rei cupiditati, affectus. Omnis enim cupiditas vehementior magno motu impetuque ad eam rem quam cupit, spiritus sanguinemque impellit. Atque hinc, id est ex hujusmodi motus ratione natum arbitror, quod ajunt, sperare omnes quae cupiunt nimis, timere quae noli-

unt.

156 PASCASII JUSTI
liant. Et, Impense qui amat, impen-
se idem odit nimis. Verum affectio-
nes animi, ut aegritudines ferè om-
nes quæ calore nimio corpus accen-
dunt & commovent, omnes pro
motionis suæ vehementia, stulti-
ciam, delirium & furorem faciunt.
Estque id supra à nobis declaratum.
Et vulgo dicitur, Amantes amentes
esse. Non enim solum elatis ad ce-
rebrum multis vaporibus calidis de-
lirium sequitur, ut in ardentibus fe-
bribus contingit: sed etiam sæpe so-
lo calore nimio, vel in capite exi-
stente, atque inibi genito, vel aliun-
de transmissio, succedere mentis a-
lienatio solet. Idque Galenus apertè
& sæpe docet. Nervosis enim parti-
bus inflammatis, promptius quàm
reliquis, delirium (inquit) superve-
nire solet: idque, ascendente ad ca-
put interdum per continuas partes
solo calore interdum spiritu vapo-
roso,

roso, vel fumoso, vel fuliginoso. lam vero animi affectus, immò etiam cogitationem vel in somnis & quiete factam, & animi inductionem firmam quamvis, maxime celerimèque totum corpus, atque ipsum animum accendere: ac quo quisque est acuto & celeri ingenio magis, eo etiam commoveri & magis, ac citius, iratorum oculi, vultus, verba & tremores: somniantium præterea conturbationes, & cordis pulsus concitati: denique amantium sermones, & vigilantium somnia, satis indicant. Quos quidem affectus animi, Græci, quia mentem de sanitate deturbant, *πράξεις*, id est morbos: Latini, & melius (ut Cicero dicit) perturbationes vocant. Neque verò ullus est corporis affectus tantus, ut vehementior animi affectibus esse possit. Adcò enim sunt potentes, ut idem Galenus ait, quæ

O vel

158 PASCASII JUSTI
vel in venationibus, vel pilæ ludis,
vel similibus exercitiis contingunt,
motiones animi: ut multi morbis
liberati sepe ex delectatione fuerint,
multi rursus ex nimia conturbatione
in morbos inciderint. Sed ne lon-
gius discedamus, nonne ita, in qua
sanguis motu maximo effervesceat,
manifestus furor definitur? nonne
cupiditas flagrans, malefana, furiosa
& cæca vocatur? nonne amor incon-
sideratus, stultus ac demens: spes
verò etiam credula atque incerta di-
citur? Quos omnes affectus quis ne-
gabit, ut exuperante calore fieri, ita
rationi planè contrarios esse? Ac si
longius progredi etiam velimus,
ignorantia superbos & audaces
maximè homines facit: peritia
verò, modestos & continent. Vte-
nim Thucydides ait, Ἀμαθία πρὸς
θάρσος, λογισμὸς δὲ ἄκρον φέρει. Hoc
est: Ignorantia audaciam & confi-

den-

dentiam, scientia verò cunctationem
& moram ac timiditatem affert. Sed
jam etiam quàm sit stulta temulen-
tiæ spes ista, aleatores quæ tenet,
atque exultare illos alacritate & au-
dacia facit, non ex causa solum quæ
in natura est, sed etiam ex re ipsa
judicemus. Quod sine ulla ratione
& causa vel concipimus animo, vel
facimus opere, certe id omne teme-
ritas est: qua, quid potest esse ratio-
ni, constantiæ & prudentiæ magis
contrarium? Nihil est à gravitate sa-
pientis, errore, levitate, temeritate
disiunctius: nihil tam futile, quàm
quicquam sentire, aut persuadere
sibi sine causa evidente: nihil tam
stultum, quàm aut falsum putare,
aut quod non satis exploratè per-
ceptum sit & cognitum, ei sine ulla
dubitatione temere assentire. De-
nique quid tam fatuum, quàm in a-
leæ ludo, ipsi sibi fortunam ad vo-

160 PASCASII JUSTI
tum fingere? Quid obsecro, quid
lydus est, nisi fors mera? At quæ
sunt sortis nomina? Nonne cæca,
periculosa, incerta, temulenta, fal-
lax, iniqua, maligna & proterva di-
citur? Alea verò etiam, nonne eis-
dem titulis decoratur? atque ab om-
nibus præceps, dubia, fallax, anceps
& damnoſa nominatur? Ac nonne
ut cujusque rei nomen est, ita & res
esse solet? Quid est ergo, quo minus
hanc aleatorum spem, & fallacem
perniciosaſque opinionem, stultif-
ſimam eſſe dicamus? quæ ſi opinio-
ne ſolum conſtaret, neque etiam in
turpem actionem prorumperet, mi-
nus in illa mali ineſſet, quamvis e-
nim errore aleatores (ſicut elato
nimis animo viri) tenerentur, à ſce-
lere tamen liberi eſſent: credulitas
enim error eſt potius quàm culpa.
Nunc autem, cum etiam aſſiduo,
quod ſperant, facultatum periculo
per-

persequantur, quid potest actione illa stultius esse, quæ neque consilium neque modum in se habet ullum? Quid homine tam indignum, quam à ratione discedere, & temulentæ fortis dominationi se totum tradere? Sapienter, sanè sapienter, & magna constantia in officiorum doctrina est traditum: Omnis actio vacare debet temeritate: neque verò agendum quicquam, cuius non possis causam probabilem reddere. Temeritas enim hominem ex homine tollit. At quam tandem aleatores actionis suæ causam reddere posse putamus? Ecquid illos vel verissimile proferre? Tullium si adhibeant, isque diu meditatus, oratione illorum causam defendere si velit, nihil unquam præter conceptam temerem spem lucri, hoc est, animi motionem ad stultam & credulam opinionem concitaram producere possit.

sit. Ergo, pecunias fortunasque suas omnes, iniquæ fallaci & perniciosæ forti submittere, quam habebit excusationem non solum temeritatis, sed etiam insanix? si quis vniversis suis opibus in punctum ludat, neque id cum uno solum, sed etiam cum duobus aut tribus unâ fecerit: nonne is meritò omnium iudicio & voce demens proclamabitur? nonne, si deinde maximis in miseriis semper versetur, meritò id omnes factum esse dicant, iustamque illum sui furoris poenam sufferre iudicent? Atqui eadem est in re parva fortis protervitas, idemque periculum, quamvis bonorum iactura minor. Atque haud scio, an, sicut eum qui quatuor in alea dies, anxia valde cura continenter lusit, ac interea viginti minas perdidit, una id illum hora detrimentum fecisse melius esset: ita etiam, qui vniversis fortunis & bonis

suis

suis multis annis magna sollicitudine, magna & acerba molestia, magnisque animi cruciatibus ludunt, an hora id facere illos incommodum, atque ad alias vitæ rationes se traducere melius foret? Nulla enim vitæ conditio inveniri potest, quæ non multo tranquillior & liberior sit, quàm illa, in qua semper tam sævus tyrannus imperat, semper tam anxia & avara spes miserè homines vexat ac torquet. Et sunt sanè non pauci quibus nunquam bene esse videmus, nisi cum pecunia illis, quam subicere sub aleam possunt, omnino defit. Iam verò etiam maximam in fiducia & spe ista stulticiam inesse, proxima ei dementia, in quam parvis admodum momentis aleatores sæpe incurrunt, apertè demonstrat. Quis enim non videt, commotos levi damno aleatores, ita sæpe indignationis & irarum

164 PASCASII JUSTI
 flammam concipere, ut quod reli-
 quum sibi est pecuniarum iniquissi-
 ma, imo etiam planè desperata for-
 te, inconsideratè adeò & temulenter
 proijciant, nihil ut ab iis differre
 videantur, qui cum aquam hauriunt,
 quia situlani puteo remansit, funem
 etiam proijciunt? Et quis non il-
 los plus quàm manifesti furoris &
 insanix condemnet, qui eò dementi-
 tix devenerunt, ut dentibus, super-
 ciliis, uxore, libertatèque posita lu-
 dant? quorum quoniam exempla
 protulimus, nihil est opus hic resu-
 mere. Ergo cum stultam, inanem,
 temerariam, & planè perniciosam
 esse hanc suam bonæ spei fiduciam
 aleatores didicerint, illamque bo-
 norum suorum periculo sublevare,
 nihil ab insania abesse cognoverint:
 verissimum esse sibi persuadeant,
 quod Vergilio carmen attribuitur,
Lusori cupido semper gravis exitus
instat. Nam

Nam & supra declaravimus, damnum semper in alea, quàm lucrum, certius esse: & infinitus aleatorum numerus comprobatur.

Nunc ad alteram transeo formulam, quæ pernicioso errori opponitur, quo nullo se scelere contaminari aleatores putant: quæ quoniam à Cicerone luculenter est tractata, & latè patet, ab ipso desumere operæ precium puto. Detrahre aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodū velle, magis est contra naturā quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possunt aut corpori accidere aut rebus externis. Nam principio tollit convictum humanum, & societatem: hoc est, naturam, deos atq; homines violat. Si enim sic erimus affecti, ut propter suum quisq; emolumentum spoliet aut violet alterum: dirumpi necesse est eam
quæ

quæ maximè est secundum naturam
humani generis societatem. Nam
ut singula corporis membra totum
constituunt corpus : ita homi-
nes singuli totam communitatem
hominumque societatem compo-
nunt. Ut igitur, si corporis unum-
quodque membrum, proximi mem-
bri aut nutrimentum aut valetudi-
nem ad se trahat, debilitari atque
interire totum corpus necesse esset :
sic, si hominum unusquisque alio-
rum ad se commoda rapiat, detra-
hatque quod cuique possit emolu-
menti sui gratia, societas hominum
communitasque evertatur necesse
est. Quare etiam, ut si quod est in
corpore membrum naturæ parum
obediens, quod sua sorte minus con-
tentum, totum corpus conturbat,
quod sanitatem destruit, quod vici-
nas sibi partes erodit, exedit, con-
sumit: contra id naturæ magno mo-
tu

tu insurgit, illudque si contumax sit, adhibitis ministris pro culpæ & peccati magnitudine, pungenti morda-
cique remedio castigatur, scalpello tunditur, vinculis stringitur, denique excinditur, secatur, uritur: ita rectè sumpto à natura, optima vivendi
duce, exemplo, & gentium jure, & omnium populorum legibus, quibus in singulis civitatibus respublicæ continentur, constitutum est, nulli ut liceat sui commodi causa nocere alteri. Rectèque legumlatores naturæ rationi, quæ est lex divina & humana, obediunt: eos qui civium conjunctionem dirimunt, damno, vinculis, exiliis, morte coercent. Nihil enim aliud leges spectant, nihil volunt, quam ut sit incolumis civium conjunctio: quam conservare qui volet, nunquam committet ut alienum appetat: nunquam, ut quod proterva, forte vel

turpi lucro detraxit alteri, id sibi assumat. Nam ut corporis quidem membris concessum est, totius cum pace, exercitatione, fotu, quiete, valetudinem suam & vires, si possint, augere, ac firmiores facere: ita, ut sibi quisque quod ad usum commoditatemque vitæ pertinet, acquirat, & potius etiam sibi quam alteri, concessum est, non repugnante natura. Illud quidem natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates aut copias augeamus: sed suæ cuique utilitati, quod sine alterius injuria fiat, servandum est. Qui verò alterius incommodo suis student utilitatibus, naturam pervertunt, humanique generis societatem dirimunt: idque, etiam si maxima premantur inopia, & vel fame conficiantur. Suum enim cujusque incommodum ferendum est potius, quam de alterius commodis subtrahendum.

dum. Neque verò cuiquam tam vita cara esse debet, quam animi talis affectio, neminem ut violet, sui commodi causa. Nam quodvis est incommodum potius suscipiendum, quam injustè, quam avarè, quam libidinosè, quam incontinenter quid faciendum, Deos etiam hominesque omnes cælare si semper possit. Errat enim vehementer, qui ullum aut corporis aut fortunæ vitium, animi vitis gravius existimat. Neque verò solum hoc Philosophorum instituta sic docent, omnesque omnium gentium leges comprobant: sed etiam multo magis exigit ipsa naturæ ratio. Etenim multo magis est secundum naturam, celsitas animi & magnitudo, itemque communitas, iustitia, liberalitas: quam voluptas, quam vitia, quam divitiæ: quæ quidem contemnere & pro nihilo ducere, comparantem cum utilitate

P

com-

170 PASCASII JUSTI
communi, magni animi est, & ex-
celso. Detrahē autē alteri, sui com-
modi causa, magis est contra natu-
ram, quā mors, quā dolor, quā
cetera generis ejusdem. Itemque
magis est secundum naturam, pro
servanda patria, pro continenda in
officio civitate, pro juvandis si fieri
possit omnibus hominibus, maxi-
mos labores molestiasque suscipere,
quā sine ullis molestiis, etiam in
maximis voluptatibus, abundantem
omnibus deliciis & copiis in otio &
solitudine vivere. Omnesque opti-
mo & splendidissimo ingenio viros
Herculem illum (quem hominum
fama beneficiorum memor, in con-
cilio cælestium collocavit) imita-
tos, longē illam vitam huic ante-
posuisse videmus. Ex quibus certē
efficitur, hominem naturę obediē-
tem, homini nocere non posse. De-
inde, cum (ut dictum est) velut u-
nius

nus corporis membrum omnes sumus, unum debet esse omnibus propositum, ut eadem sit utilitas uniuscujusque & universorum: quam si ad se quisque rapiet, dissolvitur omnis humana consociatio. Atque si hoc etiam natura præscribit, ut homo homini, quicumque sit, ob eam ipsam causam quod is homo sit, consultum velit, necesse est secundum eandem naturam omnium utilitatem esse communem.

Quod si ita est, una continemur omnes & eadem lege naturæ. Idque ipsum si ita est, certe violare alterum lege naturæ prohibemur. Atque hæc quidem omnia, splendide sanè sunt ex optimorum omnium philosophorum decretis sic disputata: qui si sola naturæ ratione judicarunt, eos qui constitutam inter homines societatem evertunt, impios esse adversus deos immortales, à quibus illa est constituta: si

nihil esse utile censuerunt, nisi quod cum honestate est conjunctum: ac ubi turpitudine sit, ibi utilitatem esse non posse: si denique turpitudinem, etiam omni impunitate proposita, per se maximè fugiendam esse, honestatem verò appetendam statuerunt: quid inquam, quid nobis Christianis sentiendum est, qui non solum ista ex Philosophorum institutis, atque Herculis exemplo edocti sumus, sed etiam ab ipso præpotente Christo, Dei opt. max. filio & voce viva & facto accepimus? qui non solum vniùs nos esse corporis membra, sed etiã unius patris filios, disertè docuit: qui non solum non concupiscere alienum præcepit, sed etiam sublevare aliorum omnium etiam inimicorum, onera, proprio exemplo commonstravit. denique, qui nobis hoc primum atque ultimum præceptum reliquit, ut sicut

ipfos

ipſos nos, alter alterum diligamus, ac præter cætera omnia charitatem colamus. Et ſi veteres illi ſolo naturæ inſtinctu moti, nullum, neſapientem quidem, etiam homini ad nullam rem utili, detrudere quicquam, ſui commodi cauſa, ſine maxima iniuſticia poſſe judicarunt, atque is etiam ſi fame conficiatûr, potius ut intereat cenſuerunt, quàm ut iniuſtè quid committat: quid obſecro, quid de aleatoribus judicandum eſt? qui, dum ſibi bene ſit, in alterius ruinis exultant: qui non neceſſitate aliqua, aut periculo induciti, ſed ſola luxurioſa quadam cupiditate turpi lucro, ſuas ut voluptates expleant, conſultò & cogitatò mutuum ſeſe fortunis ſpoliant, mutilant, lacerant? Immo qui nullam exercitii officinam aliam, nullum fundum, niſi alveolum habent? Quæ illis digna ſatis poena afferri

174 PASCASII JUSTI
poterit? quis non eos aqua & igni
interdici jubeat? quis non illos ex
civitate, atque ex finibus humanæ
naturæ, tanquam pestes detestandas,
exterminet? Quo magis neque oſa-
ris mirari, multos adedò inveniri,
qui non solum negligenter & ocio-
ſe, nullum in alea peccatum eſſe di-
cunt: ſed etiam ignoranter atque
impudenter quaſi mercaturam ex-
ercere colluſores judicant. O inſi-
gnem hominum dementiam. Illud
ne, in quo ſolus caſus dominatur, ſo-
la cupiditas regnat, proprium com-
modum, alterius, incommodum
ſpectatur, mercaturæ (quæ conſilio
adminiſtratur, & Reip. commoda
atque utilis eſt) ſimile uſquam eſſe
potest? An non potius immanibus
tyrannis, ſine ulla cauſa exitiale
bellum inter ſe impia dominatione
gerentibus, ſimiles videntur? An
non, ut ſi digitus unus aliquis, alio-
rum

num movendi sentiendique facultatem omnem ad se trahere nitatur, hoc faciunt, ut, quam plurimum ad se commodi deveniat, ab aliis discedat? O cupiditatem injuriosam atque iniquam, ò turpem & seditiosam actionem, quæ humani generis societatem violat, quæ omnia divina atque humana jura perturbat atque evertit. Quæ quamvis ipsa per se est injustissima, tamen etiam propter infinita scelera, quibus undique complicata exitialis magis, & quavis etiam peste perniciosior existit. *Lusus enim*, ut Horatius ait,

*-- genuit trepidum certamen, &
iras:*

*Ira truces inimicitias, & funebre
bellum.*

Ac si te fortè Sanctorum virorū exempla magis movent, Isidorus Hispalensis episcopus, homo etiam insigniter doctus, in suo Etymologia-

rum libro. Ab alea, inquit, fraus & mendacium atq; perjuriū nunquam abest. Postremo, & odium, & damna rerum, unde & aliquando propter hæc scelera interdicta legibus fuit. Cum igitur cætera ferè vitia uno aliquo in genere mali maximè versentur, alea verò ita est omnibus simul flagitiis inquinata, singula ut præcipua habere videatur. Quis enim aleatore magis in Deum est impius & contumeliosus? quis in proximum injuriosus magis? quis, quod omnia in se complectitur & designat mala, temerarius & audax magis? Nam quid non is audebit tandem, qui eas quibus ipse, uxor, filii opus habent copias, fritillo fortunæque subijcit? Nescimus, heu nescimus quid aleator præceps, ira fluctuans, æstuanq; offensione, in animo versat: nullum ille malum non concipit animo: nullum non infan-

dum

dum scelus, quasi ultionem Deo parans, anhelat. Sed supra, cum de aleæ eventis tractarem, quantum in illa malorum esset breviter diximus: quorum nunc magnitudinem dilatare quamvis opportunum foret, tamen vel quia sufficiunt illa, vel quia sua excellentia præstantiæque sunt conspicua, suoque splendore elucet, consulto præteribimus. Satis enim, præter ea quæ diximus, satis sit omnibus, sanctissimis illam legibus jam olim usque vetitam esse: nullumque majus alicui vitium vel crimen objici posse, quam Aleatoris nomen. Ita enim Cicero in Antonium invehitur, qui nullum temporis punctum vacuum peccato præterire patiebatur: Homo, inquit, nequissimus, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, lege ea qua est de alea condemnatus: Atque ipse præstantem dignitate & virtute virum

noyi,

novi, qui clarissimi adolescentis, multis alioqui & fortunæ & ingenii præclaris dotibus ornati, nuptias recusavit, ac generum abdicavit, solum quia turpis aleæ nota insignis erat. Committere enim ut aleator quis nominetur, ita ad famam fordium putabat, nunquam ut elui posse tantam labem judicaret. Et quidem nulla illi res constans aut stabilis esse potest, qui ullum sibi in casu præsidium collocat. Cito illi, qui se suæque fortunæ committit, omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lachrymas redeunt. Sed jam ad alia transeamus.

Postquam stultam & perniciosam, deinde etiam injustam & injuriosam esse ludendi cupiditatem hanc, quæ flagrant, aleatores didicerint, atque in ea cogitatione diligenter se exercuerint (id enim imprimis facere debent) tum si quando

ad-

adhuc turpe desiderium illos vexabit, sic secum reputent: Hem quid hoc est mali? Ergone semper stultus atque improbus ero? Atque, ut corpore febrem depellam, cibo potuque multos me dies abstinebo, dormietiam & in lecto continebo: ut animum perpetuo dolore & cruciatu, immo perpetua morte liberem, ut sine molestia liber & quietus vivam, ut rebus honestis multum temporis acquiram, ne tentabo quidem? At dulce est, ex sorte quod accedit lucrum. Ecce autem iterum. Dulce, concedo. Sed quod lucrum credula spe putas, & sic naturæ quodam vitio comprehendis animo, jam contra damnum & incommodum esse maximum didicisti. Neque vero (ne quid erres) si quando onusti pecunia aleatores domum redeunt, id lucrî appellatione accipiendum venit: ulura est fortunæ, & quidem gravis

ni-

nimis. Mox enim quod dedit, magno iniquissimoq; scenore reposcit.

At non possum mihi persuadere.

Gravis sanè aegritudo, quæ mentem usque eò perturbat, ut quod clarissimum est, non sinat videre. At saltem hoc tibi persuade, quod verum etiam esse demonstravimus: Peccatum in alea maximum, & scelus esse. Hoc quidem possum: nam facilius mihi videtur, sed tamen propter cupiditatem negligo. Et sæpe meliora cogitanti, tum semel adhuc tentandum videtur. Verè tu quidem & sincerè dicis, ac qua te parte maximè dolor premit ostendis. Nimirum turpis lucri dulcedo, & spei etiam alacritas, quam toto pectore stultus concepisti, totum adhuc inflammavit: ac quod omnes ab affectibus detenti faciunt, alia opinaris. Nunc igitur iterum cogitationem tuam sic excita; neq; quod plerique igna-

ignari morbi, & tu sæpe facere soles illa tantum, aut paucis adhuc vici-
bus te lufurum esse, falſo tibi pro-
ponas. Sed potius sic cõgita: Ita est,
uti ratio dictat. Improbæ hæc & gra-
vis est affectio, quæ vehementer a-
deo ad ludendum homines impellit,
ut veluti rapere illos suo impetu vi-
deatur. Itaque non vno aut altero in
concurſu res poſita eſt: altius multo
malum hæret. Nam quod nunc ipſe
mecum cogito, paucis tantum ad-
huc numis aut diebus ludere velle,
deinde finem facturum: ſtulticia eſt.
Nihil ago. Amoris ſunt verba, qui-
dum potiatur modo, nihil ultra cu-
rat, ſua nihil refert. At illud verum
eſt: vel ea tantum vice ſi ludas affe-
ctionem & malum augebis. Habet
enim hoc omnis libido, ut ſi potia-
tur, creſcat, & major ac vehemen-
tior fiat: ſin caſtigetur, tenuis atque
imbecilla reddatur. Atque ut ſunt

Q nou-

nonnulla corporis vitia, quæ neglecta principio, mox propter magnitudinem curari non possunt: ita animi vis illa, cujus est temerè concupiscere, si negligatur, si sua libidine ferri diu permittatur, cupiditate accenditur insanabili. Quare magnum etiam ex una vice malum accedere posse puta. Deinde, cum ludendi finem non sis facturus, (insatiabiles enim sunt cupiditates) fieri non potest quin pessimè tandè tecum agatur, atque in maximas incidas miserias: præsertim cum, ut es intemperans, plus semel infœliciter ludendo perdas, quàm si quater feliciter agas lucrari soleas. Ecquid ergo te sponte is perditum? ecquid ad illum scopulum cursum dirigis, ad quem cum multi quotidie, tum ipse etiam sæpe naufragium fecisti? Nonne vides, quod accedere ex unius diei lucro tibi potest exiguum

id

id esse: quod discedere quantumvis parum magnum in detrimentum cedere? Postremo itane ad meliora natus, Deos immortales negligis, famam contemnis, animam despicis, ut rem tuam si maxime veluti furto vel peculatu augere, atque ampliorem facere possis, tamen id velis? Respice inquam te, respice cupiditatum serve miser. Et si liberari à domino tam crudeli atque impio cupis, semel omnem hanc affectionem extirpandam radicitus esse cogita. Neque vnam tibi aut alteram lusionem proponas: sed potius cogita, quod

*Qui non est hodie, cras minus ap-
tus erit.*

Volenti nil est difficile. Nam si multi longa meditatione, naturæ illos affectus sustulerunt, qui etiam subito hominem invadunt, & prius quàm detur cogitandi locus oppri-

Q² munt:

munt: quid, illud ne ferendum erit, quod in quo datur cogitandi tempus, corrigendi locus, in eo toties velut in eundem lapidem, semper magna læsione ut impingas? Iam inquam, jam nunc obstitte. Neque illud expectare tempus velis, quo facultatibus & copiis tuis omnibus spoliatus, non tu ludum reliquisse, sed ille te deseruisse dicatur. Atque ut meretriciis amoribus continuè qui student, & nimis illis indulgent, multis post annis debilitatis fractisque membris omnibus, miserrimi, tamen defistunt: ita tu, cum vnde precium sperare possis, nihil amplius habebis, tum etiam invitus, magno conscientie cruciatu, & summo dedecore, abstineas. Hæc igitur omnia diligenter secum reputent, & dies ac noctes cogitent aleatores avari, necesse est. Nam quod in nobis est cupiditatis ac furoris,

ratione erudire & coercere oportet. Erudietur autem meditatione assidua, & moderabitur continentia, quæ sola est ad modestiam via. Sed cum omni tempore, quæ diximus, facere est operæ precium: tum præcipuè continere se debent, cum post dies aliquot, ab alea sibi temperarint, quasi veteris flammæ incendiū renovari, magno intus motu sentiunt. Principio enim semper, & tunc cum maximè est opus, maximè curationem adhibere oportet. Ut enim confecta graviore damno, vel quavis alia causa cupiditate, represso furore prudentius temperatiusque pericula dispicere, & cuiusque rei indignitatem omnes possumus: ita contra si quando vehementius paulo, aut subito etiam, in nobis exurgit cupiditas, tum veluti caliginem mentis oculis offundens, nil nisi quod ante pedes est, videre permit-

186 PASCASII JUSTI
 tit. Hic igitur præcipue sumpto spa-
 cio, suscitanda est ratio, ut contra
 turpem cupiditatem insurgat, at-
 que atroces ejus motus comprimat,
 prius quam vel inanis lucri gau-
 dio, vel vera deperditæ pecuniæ of-
 fensione, vires resumat, ac tum dif-
 ficulter ad obedientiam reduci pos-
 sit. Quod quo facilius omni tem-
 pore, etiam ex improvise oppressi,
 præstare possint, commodum erit
 breves aliquot sententias, utiles
 cum primis & veras, discere, quibus
 memoriæ fideliter mandatis, nun-
 quam non in mentem revocari pos-
 sint. Sunt autem hujusmodi. *Came-
 lus, dum Cornua Affectat etiam
 Aures perdidit.* Et, sicut Augustinus
 sanctissimè dicit, *Qui periculum
 amat, dignus est in periculo ut pereat.*
*Deinde: rei familiaris amplificatio
 nemini nocens, vituperanda non est:
 Sed vita cuique potius amittenda.*
quam

quam alterum ut violare in animum inducat sui commodi causa, Deos etiam hominesque omnes celare si possit. Nam si vnum in locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda. Quæ quia in primis mali causam respiciunt, non inutiles judico. Et cum hæc in ore atque animo, tum etiam in memoria semper habeant, quanta sit eorum qui alea ludunt deformitas, timor, perturbatio: suspensus incertusque illorum vultus, crebra coloris mutatio, sæpe ante oculos versentur: deinde, quantum calumniæ scelus, cogitent: postremo, quam magnis & multis incommodis confligentur. Contrà verò, quantum illorum qui sua sorte contenti vivunt, decus: quanta tranquillitas animi, & quies. Tum si quos etiam familiariter norint, quibus alea ma-

Q⁴

gno

gno detrimento ac damno, magno etiam dedecori & infamiae fuit: illorum ut vitam, omnibus malis & miseriis refertam, diligenter inspiciant, moneo. Atque haec quidem quae diximus omnia, illam directe partem attingunt, quae laborare prius aegrotum animum aleatoris diximus: quibus quidem saepe & tempore adhibitis remediis, memini me graviter aegrum & afflictum animo misere adolescentem, magna relata gratia, omni prorsus ludendi cupiditate liberaffe. Neque vero semel ista tantum sunt legenda, ei qui utilitatem ex ipsis percipere velit: sed sicut in corpore curando, quae recta ratione sunt medicinae, etiam si utilitas statim non subsequatur, tamen continenter sunt adhibendae, neque ad alia transeundum, aut desperandum interea: ita etiam animum quae curant remedia,

dii

diu & assiduò admoveri debent: neque dum utilitas consequatur, & aegritudinis levamentum succedat, unquam sunt relinquenda. Equidem adolescentem illum, de quo dixi, primùm singulis ista diebus & mane & vespere legere jussi: postea verò memoriter recitare: &, quod juvat in primis, sæpe totius rei indignitatem disputando inquirere & examinare.

Verùm quia, ut in corporibus impuris accidit, quæ quanto quis nutrire volet magis, tanto lædet magis: ac proinde sæpe totius, prius quàm partis affectæ, ratio habenda est: ita etiam in animo similiter usū venit. Ideo non hac solum parte, sed etiam toto sui veluti corpore, ut sano & puro sint animo, sedulo admodum curare aleatores debent. Neque verò satis esse putent, in vna sibi alea temperare, nisi etiam ab omni
alia

alia cupiditate & nequitia se abstineant, omnique dedecori ac turpitudini parere desierint. Ad omnem enim animi moderationem, omni studio diligentiaque contendere debet, quicumque probus ac bonus esse velit. ad quam quidem una est ratione duce, per continentiam, via. Hoc siquidem modestus superat continentem, quod ille ne cupit quidem amplius turpium voluptatum quicquam. Nam quid prodest laboranti pedi vel brachio succurrere, atque interim pectoris aut capitis malo perire? Nihil hercle magis, quam si quis præclaram civitatem vna aliqua debiliore parte ab hostium impetu probe tucatur & defendat, atque interea alio si expugnatur loco. Sunt igitur omnes cupiditates extirpandæ: idque usque eò, ut ne radicem quidem ullam in animis relinquant amplius. Nam ex iis quæ
 sic

sic relinquuntur, solet rursus aliquid pullulare, dum id ipsum à nequitia & pravitate irrigatur. Quare integram liberamque obedientiam præstemus oportet. Quod jam quamvis neque præsentis planè propositi, neque brevis orationis negotium videtur: breviter tamen etiam, quomodo hoc assequi possint adolescentes, quid potissimum in animum inducere suum debeant, exponemus: non hercle id, tanquam illi qui omnem in eo operam consumunt, qui multi sanè fuerunt: sed quasi ad præsentem curationem, quæ maxime videbitur remedia defuentes. Est enim veluti corpus, ita etiam totus aliquando animus purgandus. Sunt autem illa tria. Primum, Pietatem omnibus rebus ut colendam esse teneant: idque tanquam fundamentum omnium totius vitæ cogitationum & actionum jacent. Id enim

enim virtutis exempla, Aneas & V-
lyffes, ille apud Vergilium pius, hic
apud Homerum bonus: præstite-
runt: & præcipuum velut omnium
laborum atque adversitatum suarum
fundamentum habuere. Deinde,
ἡδονὴν καὶ ἀναλγησίαν, hoc est volu-
ptatem & indolentiam, omnes
quam concupiscunt, modestia &
μελῶς, id est honesto, parari. Estque
hoc verum & probabile. Nam πρὸς
μελὸς οἷον αὐτὸ αἰσέτιν: hoc est, quod
honestum, per se expetendum esse,
difficile est hominibus persuadere.
Ipse enim Epicurus (a quo omnes
illi φιλήδονοι, id est, cupidi volupta-
tis, mali verborum interpretes, pro-
ficiscuntur) dicit: Οὐκ ἔστιν ἡδύως αἰσιν
καὶ μελῶς καὶ δικαίως ζῆν. hoc est, Non
potest jucundè, nisi honestè & rectè,
vivi. Itaque omnes, etiam illi qui
verè φιλέδονοι à Philosophis appel-
lantur, sunt φιλόμελοι καὶ φιλοδίκαιοι:
id

id est, cupidi honesti & iusti, omnesque virtutes & colunt & retinent. Neque solum in eo docti & sapientes Philosophi conveniunt: sed ipse etiam hoc Christus docuit: Iugum enim, inquit, meum suave est & onus meum leve. & impiorum vox est: Lassati sumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Itaque quæ maximè mali petunt & concupiscunt, ad bonos perveniunt. Quæ quidem sic breviter dicta, magnas sanè vires habent. Tertium est: Eundem, vel potius eum solum omne tempus ætatis sine molestia degere, qui sua sorte contentus vivit. Omnium enim molestiarum, omnium angorum & solitudinum, quæ quidem hominum animos in hac vita affligunt & miserè vexant, unica est insatiabilis cupiditas causa. Itaque rectè Horatius inquit:

R

Nil

*Nil admirari, prope res est una
Numici,*

*Solaq; qua possit facere & servare
beatum.*

Est autem insatiabilis habendi adipiscendique libido, similis ventriculi magnæ voracitatis, quæ plus quàm satis sit, ciborum appetitur & continuò ingeritur. Etenim cibo nulla alia causâ egemus, nisi ut alamus corpus. Alit verò corpus, si bene concoctus fuerit: bene autem concoquitur, si modicus. Nam si immodicus aut nimius fuerit, coctionem non admittit, sed corrumpitur: & vel dejectus per inferiora, profusionem alui excitat: vel distributus per universi corporis habitum, malum intra venas humorem gignit. Itaque ut multo morborum pars maxima, ex nimia ciborum appetitione esuque nascitur: ita animi exhausta cupiditas, plura perpetuò

CS

expetens quàm ipse usus postulat, una omnis ægritudinis, omnis mœroris atque tristitiæ est causa. Neque enim expleri cupiditates unquam possunt. quantumvis eis quod expetunt offeratur abunde. Sed sicut naturalis appetitio potius rectè sedatur, si quantum est opus liquoris suppetat: quæ verò ex morbo est sitis potionis oblatione increfcit magis (id enim in febrî & hydropè videmus:) ita etiam animi desideria moderata & recta, explentur commodè: cupiditates verò, quæ procul à recta ratione discedunt, nunquam eorum quæ cupiunt exhibitione satiantur. Est igitur cupiditatis malitia, ratione & consilio auferenda. Eamque accensi qui sunt, præsentium rerum inexplébiles, nunquam concupiscere desinunt. Sed si duplum quippiam habeant, triplum illico student acquirere: triplum nacti

R 2 qua

quadruplum appetere incipiunt: qui quidem nunquam proponunt sibi eos qui pauciora possident, sed illos tantum qui plura, quos etiam superare conantur, in quo sanè vel maxima inest molestia. Nam sicut ad tranquillitatem vitæ cautio est, eos semper qui minus habent & possunt respicere: ita contrà ad ægritudinem animique mœrorem facit, potentiores & meliores intueri, sibi que continenter proponere. Quisquam certè multo satius esset, in eo ut quisque cæteros antecellere studeret, ut iis quæ nunc habet, sit omnino contentus. Id quod certè virtutis certamen est, & in nostra potestate situm. Contrà divitiis præstare, non virtutis, sed fortunæ munus est: quæ plerumque servos hominesque improbißimos, longè ditiores nobis facit. Neque verò illorum aliquis plus quàm cæteri suæ civitatis homines

nes

nes divitiarum nactus, tum contentus fuerit: sed mox aliarum civitatum, eos qui se ditiores ibi sunt, respiciet: quos si juvante fortuna superaverit, tum etiam ad alias progreditur nationes: atque etiam illis quos ibi opulentiores invenerit, potentior esse contendet. Denique, ut summatim dicam, unus omnium rerum dominus factus, quod Alexandro Magno contigisse legimus, ei exiguus sibi terrarum orbis videbitur. Vtique adeo nunquam satiari inexplibilis cupiditas potest. Eademque est honoris & gloriæ, imò etiam omnium libidinum ratio. Nam si cui non satis fuerit ab iis honorari quibuscum vivit, & quorum utitur consuetudine, sed velit omnino ab omnibus qui sunt in civitate laudari: deinde etiam ab illis quibus planè est ignotus, & absunt longè, primum quidem ab iis ipsis cog-

nosci velit: tum autem, ubi cognitus fuerit, suspici etiam. At illud quidem, velle cognosci ab omnibus ab immensa quadam proficitur gloriæ cupiditate: hoc autem, quod est velle honorari & suspici, ab inani planè & stulta ambitione. Quocirca necesse erit, ut pecuniis quærendis invigilanti, ita nunc ad gloriæ honorisque studium pari cura connitenti, ob illos qui multi semper erunt, à quibus neque cognoscetur, neque honorabitur, majore etiam quàm antea mœrore dolorèque afficiatur. Si igitur huiusmodi cogitationes sæpe suscipiemus, jam exploratum habentes, *ἀπολαύσιμον* vitium animi pessimum esse fontemque omnium cupiditatum, pecuniæ, gloriæ, honorum, principatus, contentionis: haud dubiè omne tempus ætatis sine molestia degere poterimus. Quod, quis est qui non affe-

assequi velit, & longè omnibus aliis in vita rebus anteponat? Nam si libertatem illam, quæ humanis legibus accepta refertur, meritò maximi facimus omnes: quanto est pluris æstimanda illa, quæ verè & natura ipsa est libertas? Quæ non solum à domino nos, sed etiam impurissimo domino vindicat? Quid enim est miserius, quàm lucris turpibus, & minutissimis quibusque pecuniariis rationibus inservire? quid durius, quàm gloriæ honorisque cupiditatibus parère? Atqui horum omnium mater est, inexplebilis habendi libido. Quam qui pestem habet, nunquam ille probus aut honestus esse potest: immò verò ille quovis malo dignus est. Porro autem hanc ipsam ἀπλησίαν cum omnes qui salvi & boni esse cupiunt, tum multo magis adolescentes & odisse & fugere debent. Nam si fortè ini-

tiō assueverint pecuniam infatigabiliter cupere, fieri jam certè non poterit, ut cum ad annum pervenerint quadragesimum, seipsos recuperent. Et quamvis difficile atque arduum videatur, adolecentes adhuc, statim à principio, liberare sese affectibus, progressu tamen temporis omnia facilia reddentur. Quo enim majus rationalis animi nostri pars in ejusmodi exercitationibus & studiis incrementum acceperit, eo perfectiorem obedientiam habebit. Nam cum ea quæ maxima sunt, ratio nondum exercitata pervicerit: minimè dubium est, quin ubi duplicem excellentiam spacio temporis adeptæ fuerit, sit multo facilius superatura. Quippe ex eo quod jam sese exercuerit, evaserit multo generosior quàm antea: proinde sic abunde sufficiet exterminandis affectibus, jam etiam imbecillioribus

red-

redditis. Atque hæc quidem omnia ad modestiam, obedientiam voluntariam, & libertatem comparandam pertinent.

Nunc ad alteram illam partem, quæ continentiam & affectus contumaces respicit, qui rationis imperium detrectant, transeamus: ac quomodo etiam illos coercere & reprimere possimus, ostendamus. Ubi jam altius quædam de affectibus nobis sunt reperenda, quæ & præcedentium intelligentiam adjuvabunt.

Duplex est affectuum genus. Unum rationis est particeps, idque propriè, & in se ipso: cogitationem enim sive rectam, sive apparentem aut erroneam sequitur, ab eâque movetur: itaque consilio sedari atque excitari potest. Atque hinc est, quod oratores se in hominum animos imperium habere dicunt. Et in somniis videmus, multis usque adeò ob-

objecta terribili specie cor commoveri, ut excitatis etiam somno, pulsus diu post, non secus quam gravi timore perculsis contingit, frequentes & celeres sentiantur. Motus enim animorum, sicut & pulsus, cordis etiam quadam dilatatione & constrictione fieri constat. Meus verò concitata, inæquales ac vitiatos reddit pulsus. Et quæ ex animi perturbationibus fiunt febres diaricæ, omnes maximè expulsi varietate cognoscuntur. Sed de hoc genere satis diximus. Alterum est, rationis expers, contumax, & quod rationi repugnat atque obsistit: quale in continentibus, & multo magis impotentibus videre licet, quorum cupiditates in contrarias partes distrahuntur. Ratio enim ad honestum vocat, cupiditas verò ad voluptatem trahit. Quod tamen genus, quamvis expers rationis est, tamen etiam

etiam rationi parer, sed quodammodo. Nam parère, & admonitiones & objurgationes & adhortationes indicant. De quo quidem genere nunc agendum est: & quo illud imperio regendum sit, declarandum. Prius tamen, unde isti in natura contumaces & seditiosi affectus excitentur, qui contra rationem insurgunt dicendum. In natura integra & perfecta, h. est, mentis & corporis absoluta sanitate, nulla proculdubio confusio, nulla perturbatio esset affectuum cum ratione: sed mens nostra, quæ Dei est imago, Deo tum planè simillima, rerum omnium naturam perspiceret: ac nihil nisi altum & perfectum cogitans, nil nisi verum in clarissima luce contemplans, omnia convenienter vellet: nullaque contra rationem naturalis potentix motus aut facultas esset, sed liberè maxima in con-

cordia & pace homo viveret. Verum nunc, prohi dolor, corrupta est natura: magnâque & densâ in caligine immersa hominum mente, corpus etiam magis à natura recessit sua. Atque hinc illa conturbatio nata: hinc, quæ conjuncta unanimiter fuere, divisa jam sunt. Hanc & mentis & corporis labem, Theologi Peccatum originis, Paulus concupiscentiam vocat. Atque hæc virium rebellio, quamvis in omnium animis hæret, tamen & varia est, & longè in aliis pro temperamenti varietate contumax & ferox magis. Hujus generis exempla sunt: Invidere alienæ laudi: appetere alterius conjugem, prædium, ultionem, voluptates turpes, & similia: quæ quamvis ratio fugienda dicet, adeoque expellere ex animo vellet, tamen continenter & moleste vexant, omnique in loco premunt, ac ver-

mum

mum instar rodunt. Hæc si usque adeò exultant, ut rationis veluti nuncium contemnunt: tum verò loco motiva facultate (sic enim vocant eam quæ membra movet, ne in turpes actiones prorumpant) non semel tantum, sed, sicut Æneam fecisse mox demonstrabimus, ter cohibenda fortiter sunt: ac ne longius evagentur, suis sunt carceribus concludenda. Ut enim inquit ille:

--- *Ter victa libido, recedit.*

Idque mox in persona Didonis videbimus. Agnoscenda naturæ imbecillitas: atque ut in febre sitis, quia ratio suadet, ferenda, non explenda est. Potest enim voluntas continere manus, pedes, oculos, linguam, ne pravis cupiditatibus morem gerant, vel turpiter quid faciant. Atq; hoc modo imposito membris freno, qui contra rationem insurgunt affectus, sunt continendi. Cum enim cor non

70211

S

de-

deponit vitiosum affectum, foris
 membra cogenda sunt, ne ruant,
 quò affectus impellunt. Quod qui-
 dem duplex in natura hominis im-
 perium, etiam civitates & familiae
 exprimunt, atque imitantur. Qui
 enim boni cives sunt, magistratui
 recta consulenti imperantique, non
 coacti, sed persuasi, ita planè parent,
 ut unà id velle & imperare videan-
 tur, habentque hos proprios cum
 ratione impetus. Nam mox aliter
 persuasi, eos remittunt. Estque hoc
 civile imperium. Qui verò mali, se-
 ditiosi & contumaces sunt cives, ut
 maximè cupiant perturbare omnia,
 & contra rationem facere: tamen
 in officio tanquam freno continen-
 tur: atque etiam inviti & domi ma-
 nent. & evocari foras veniunt, aliaq;
 multa secundum rationem faciunt.
 Hæc est herilis gubernatio: ut cum
 domini servis imperant, quos vide-
 licet

licet cogunt, nec licet eis detractare dominorum imperium. Neque vero solum in hominibus abjectis & privatis magni contra rationem motus insurgunt, ne quis id non commune malum putet: verum etiam præstantissimi omnes viri, eam naturæ lucem mirè sentiunt. Maxime autem omnes amore sævo, & dominationis cupiditate, atque alea faucii, magno labefactantur dolore, magnæque veluti ventorum vi & flatu quatuntur. Hic igitur omnes exemplo Æneæ Vergiliani, etiam adversis maxime ventis & tempestatibus, quo Deus & ratio vocat, navigare debemus: neque turpiter ullis adversitatibus aut fluctibus, hoc est cupiditatibus succumbere. Atque is quidem certè quomodo libidini omnes moderari debeamus, præclare mihi monstrasse videtur. Nimirum.

Magnoque animum labefactus amore,

Iussa tamen divum exequitur ---

Cujus quidem exemplum, propius hic mihi inspiciendum atque examinandum videtur. Omnem enim cupiditatis magnæ non solum vim, sed etiam vincendi regendique modum Vergilius explicasse mihi, sub ejus & Didonis persona videtur. Quæ ut impatientia amoris victa, planè voluntate atque animo femina succumbit : ita ille contra præstanti fortitudine vir, *εὐχεται θεῷ*, id est, Deum sequitur. Primum igitur, quod omnibus contingere solet, ut mediis etiam cupiditatum voluptatibus, perfruentes sæpe sive à Ratione sive à Deo, immissa cogitatione meliore, & moneamur officii, & reprehendamur turpitudinis (nemo enim usqueadeò vitiorum omnium voraginibus summersus jacet, qui
non

non aliquando tacito conscientiae
convicio verberetur :) ita Æacam
jam diu suarum rerum & famæ me-
lioris oblitum, dum securus amori-
bus indulget, arces fundat, & pul-
chræ civitatis fundamenta locat,
continuo Mercurius (quæ ipsa Ra-
tio est) invadit, atque à Jove man-
data, quorum, Ut naviget summa
est, exponit. Æneas vero, attonitus
divino monitu, obmutuit,

Arrectæque horrore coma.

Non enim contemnendus aut ne-
gligendus est Dei Rationis nuncius,
quocumq; tempore aut loco missus
veniat : sed magni potius est æsti-
mandus. Mox igitur relinquere dul-
ces terras parat : ac jam tum volun-
tate tota, membris imperare cœpit:

*Mnesthea, Sergestumq; vocat, for-
temque Cloantum :*

Classem aptent taciti, jubet. - Et

S 3 tum

210 PASCASII JUSTI
tum multis pro eo à Didone convi-
ciis jactatus,

-- Ille Iovis monitis immota te-
nebat.

Lumina, & obnixus cunam sub
corde premebat.

Deinde etiam precibus & lacrymis
iterum cum urgeretur,

-- Nullis ille morvetur

Fletibus, aut ullas voces tractabi-
lis audit :

Fata obstant , placidasque viri
Deus obstruit aures.

Postremò etiam novis blanditiis
usquequaque petitus,

-- Assiduus hinc atque hinc vo-
cibus heros

Tunditur, & magno persentit pe-
ctore curas :

Mens immota manet , lachryma
volvuntur inanes.

Jam igitur libidine contumaciter
superata, certus cundi, & ritè ad pro-
fc-

fectionem rebus comparatis, ecce iterum illi in somnis. Mercurii se forma obtulit, ac consilium salutare proposuit: quod ille arripuit. Mox enim correptus è somno, ait:

-- Sequimur te sancte deorum.

Quisquis es, imperioque iterum paremus orantes.

Ita Deus, cum admoveere nos cum Mercurio manus videt, tum verò etiam maximè nos sanos & salvos vult ac facit.

Vidit & equatis classem procedere velis.

Contrà verò si cum Didone rationem ab alto venientem, ignaviter & stultè negligamus (dixerat enim,

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,

Ante pudor quàm te violem, aut tua jure resolvam:).

& tum interea vulnus venis alamus,

S 4 hoc

hoc est, libidinem, sororem unanimem, ab inferis in consilium vocemus, ejusque monita

(*Sola ne perpetuo mærens carpere juventa,*

Nec dulces matos, Veneris nec primia noris?)

audiamus: tum verò succumbentes culpæ, ac debiliores adeò facti omnibus circumvolvimur incommodis & malis.

Ille enim dies primus lethi, primusque malorum

Causa fuit: neque enim specie famæ movetur.

Postremo evicti dolore; furias ex maleficio concipimus: ac quod est scelus omnium extremum & maximum, dementes mori decernimus: hoc est, Deum qui in nobis benignus & clemens habitare voluit, nephariè ejicimus, expellimus, excutimus:

Sed

*Sed moriamur, ait: sic sic juvat
ire sub umbras.*

Fortis igitur & pii viri exemplo,
ingruentium omnium tempestarum
vim, deorum consilio & rationis
imperio contineamus, ac modere-
mur: ne ventorum malignitate &
sævitia oppressi, unâ cum Didone
turpiter & misere perturbationum
fluctibus obruamur. Et quoniam
quid exigit ratio, supra diximus:
omnes quibus intimis in visceribus
alea flagrat, etiam atque etiam mo-
neo, semper ut in animo atque ante
oculos ferant, *εἴπερ θεῶν.*

De Alea Libri Secundi Finis.

INDEX RERVM

ET VERBORUM,

Qua duobus his Libellis continentur.

A.

A Ratione discedere, homine indig-	
num	161
ab affectibus detenti, omnes falsa opi-	
nantur	181
ab alea natura abhorrentes, aegerri-	
me ad ludendum perducuntur. 85	
actiones hominum, affectib. ferè con-	
sentanea sunt	133
actio omnis à temeritate abesse debet	
	161
ad tranquillitatem animi confert,	
inferioris sortis homines respicere	
	197
ad molestiam facit, potentiores qui	
sunt intueri	ibid.
adolescentes & indocti quare multa	
ziment, qua viri jam veleruditi	
negligant	110
	alea-

I N D E X.

adolescentes quid in animum inducere debeant, totum qui animum purgare volunt	192
adolescentibus difficile est, appetitiones sedare. & tenere in sua potestate motum animi	200
agritudinum animi medicina est Oratio	145
Aeneas, affectus quomodo ericit	207
Aeneas curam sub corde premebat	210
Aeneas Deum sequitur	ibid.
Aeneas deorum impero paret	ibid.
Aeneas Mercurii monitu attonitus	209
Aeneas in omnibus adversitatibus, Deum ante oculos posuit	210
Aeneas sibi imperat	209
Aeneas saluus exiit	111
affectus animi quid	143
affectus à vi rationis experte proficiuntur	84
	affecto

I N D E X.

<i>affectus animi, qui maximus est sicut corporis doloribus contingit alios omnes occultat</i>	21
<i>affectib. animi victi, quales emittant voces</i>	147
<i>affectus animi, corporis mutationes ad frigus & calidum sunt</i>	128
<i>affectus animi celerrimè & omnium maxime corpus immutant</i>	ibid.
<i>affectus animi qui corpus accendunt, omnes stulticiam & furorem generant</i>	156
<i>affectus animi multis subitam mortem attulerunt</i>	129
<i>affectus animi sola cogitatione impelluntur</i>	ibid.
<i>affectus animi errore concepti sublato errore simul tolluntur</i>	132
<i>affectus animi à Medicis inter ea quæ naturalia vocant, connumerantur</i>	129
<i>affectus contumaces, sicut ciues seditionosi, in officio continendi</i>	206
	offe-

INDEX.

<i>affectus contumaces. in omnibus ho-</i>	
<i>minibus à natura insiti sunt</i>	207
<i>affectuum genus duplex</i>	133
<i>affectuum genus rationis particeps</i>	
<i>cogitationem sequitur</i>	201
<i>affectuum genus rationis expers</i>	202
<i>affectuum causa qua</i>	28
<i>affectuum genus rationis expers, unde</i>	
<i>in natura subsistat</i>	203
<i>affectus contumaces, quomodo ratio</i>	
<i>coercet</i>	133
<i>alea quid</i>	11
<i>alea est effrenata ludendi in pecu-</i>	
<i>niam cupiditas</i>	5
<i>alea toto ferè vita spacio affligit</i>	7
<i>alea ab Orat. à Phil. à Poet. negl. 7. 8</i>	
<i>alea qui non abutuntur</i>	11
<i>alea non sola pecuniarum cupiditate,</i>	
<i>nec præcipue constat</i>	14
<i>alea animi affectio est acerrima</i>	16
<i>alea & amor, cupiditate & spe con-</i>	
<i>stant</i>	32
<i>alea spe & fiducia, plus quam cupi-</i>	
<i>ditate</i>	

I N D E X

ditate constat	32
alea in hominibus, magnis à natura vitiosa incitamenti concitatur	54
alea maximè ab officio & studiis ab- ducit	97
alea patrimonii scopulus	99
alea legibus vetita	100
alea in desperationem homines indu- cit	109
alea & prodigalitas senectute minu- untur juventute augentur	113
alea ultra mediocritatem consistit	115
alea, si avaricia esset, nunquam per- ferre tam saepe gravia damna posset	114
alea nihil cum mercatura commune habet	174
alea per se injusta est: & multo magis, quia omnibus fere sceleri- bus implicita est,	175
alea definitio & explicatio	11
alea	

I N D E X.

<i>alea nomina & tituli</i>	160
<i>alea tempestate multi submersi</i>	6
<i>alea finis duplex</i>	30
<i>alea causa formalis</i>	31
<i>alea causa efficiens</i>	34
<i>alea vitio insignes, omnes ferè prodigi</i>	115
<i>alea fervor quando restringitur</i>	132
<i>aleam à calidiore corporis temperie nasci, quo argumento potissimum probetur</i>	68
<i>aleator nobilis invitè admodum parvoludit</i>	14
<i>aleator Mediolanensis quidam, ad ludendum ut sibi pecunia suppetere, cum domum vendere non posset, tectum vendidit</i>	18
<i>aleator quidam moriens, testamento caruit, ut ex cadaveris sui ossibus tessera fierent</i>	23
<i>aleator captans capitur</i>	96
T 2	alea-

I N D E X.

<i>aleator omnia pra ludendi voluptate</i>	
<i>contemnit</i>	96
<i>aleator undique rapit</i>	102
<i>aleator quovis jure quaque injuria</i>	
<i>collusores, si possit, spoliatur</i>	108
<i>aleator curari qui vult, saepe adhibere</i>	
<i>re medicinam debet</i>	188
<i>aleatorem vocari, ad famam sordidissimum</i>	178
<i>aleatores in quovis ludo cupiditatem</i>	
<i>exercent suam</i>	10
<i>aleatores quantumvis male saepe</i>	
<i>accepti, tamen continenter velut ad eundem scopulum recurrunt</i>	17
<i>aleatores multi quasi vi coacti, itane</i>	
<i>cupientes quidem abstinere possunt</i>	22
<i>aleatores multis cupiditatib. impliciti</i>	31
<i>aleatores flagitiosi</i>	119
<i>aleatores in quovis ludo cupiditatem</i>	
<i>exercent suam</i>	10
<i>alea-</i>	

I N D E X.

aleatores omni ex re omen capiunt	67
aleatores ipsi sibi omen fingunt.	ibid.
aleatores non consuetudine modo, sed multo magis natura tales evasere	84
aleatores nunquam aliquid quod su- um sit habent	95
aleatores fortunam Deum faciunt.	101
aleatores ut transfuga, maledicta in Deum conferunt	ibid.
aleatores ex maledictis voluptatem capiunt	ibid.
aleatores omnes, proposita ignoratio- ne, semper quod optimum sibi sit, si possint, jaciant.	103
aleatores cupiditate et spe tanquam ad interitum ruunt voluntarium	120
aleatores in turpi questu sunt occu- pati	121
	3 alea-

INDEX

aleatores ferè omnes, naturalitan- tum cogitatione impulsu ad luden- dum accedunt	151
aleatores, dum sibi prosint, in alte- rius ruinis exultant	173
aleatores mutuum sese fortunis spo- liant	ibid.
aleatores quibus similes sint	174
aleatores in Deum impii	176
aleatores omne scelus anhelant, tandem Deo ultionem parantes	ibid.
aleatores, cum turpe desiderium vexat, quid cogitare debeant	179
aleatores lucrum quod vocant, usu- ra est fortuna	180
aleatores miserrima cupiditatis servi	183
aleatorum vita conditio miserrima	163
aleatorum in quarendâ pecuniâ dili- gentia	17
aleatorum post inventam pecuniam festi-	

I N D E X.

festinatio	19
aleatorum morositas	ibid.
aleatorum temperies qualis	56
aleatorum ingenia varia	56.64
aleatorum magna varietas unde nascitur	56
aleatorum quanta sollicitudo animi sit	94
aleatorum vicium duplex	39
aleatorum vicia unde nascantur	140
aleatorum fundus alveolus est	173
aleatoribus inter ludendum semen emissum	16
aleatoribus nihil ad desistendum perius quam si prosperè subinde ludant	75
aleatoribus sæpe semel adhuc tentandum videtur	181
Alexandro magno auiditate nimia exiguis terrarum orbis visus est	189
aliquando qui lusit, iterum ludet	22

INDEX.

<i>alterius incommodo suis utilitatibus qui student, naturam pervertunt</i>	168
<i>Americam incolentes in se ipsos lu- dunt</i>	57
<i>Amoris cum alea similitudo.</i>	15
<i>Amoris ac spei nomina</i>	158
<i>Animantia propria nutrimenta ali- quando longo aliorum usu defe- runt</i>	79
<i>Animus à corpore mutatur</i>	46
<i>Animi sanitas quid</i>	137
<i>Animi summum bonum</i>	138
<i>Animi malum maximum</i>	ibid.
<i>Animi tutandi ratio duplex</i>	135
<i>Animi firma inductio totum corpus commovet</i>	127
<i>Animi affectus corporis affectibus vehementiores</i>	158
<i>Animum vel corpus curare qui vo- lunt, prius qua sit utriusque sani- tas, nosse debent</i>	136
<i>Appetitus sedare difficile adolescenti- bus</i>	

I N D E X.

bus	200
<i>Appetitus natura lege rationi sunt</i>	
<i>subjecti</i>	146
<i>ἀπληγία vitium animi pessimum</i>	
	199
<i>ἀπληγίων præcipuè adolescentes fugere debent</i>	ibid.
<i>Archelaus Macedonia rex, sibi fidens</i>	
<i>Et bene sperans.</i>	52
<i>Aristotelis de aleatoribus dicti explicatio</i>	121
<i>Avari ex quovis instituto quastum</i>	
<i>arripiunt</i>	10
<i>avaricia perferre gravia damna non</i>	
<i>potest</i>	114
<i>Avaricia infra mediocritatem posita</i>	
<i>est</i>	115
<i>Avaricia finis, pecunia possessio</i>	
	28
<i>Avarus plus ex damno doloris percipit, quàm voluptatis ex lucro</i>	
	118
<i>Augustus pecuniam convivis ad luden-</i>	
	luden-

INDEX

<i>ludendum dabat</i>	117
<i>Augustus Imp. effusè in ludo liberalis</i>	
<i>fuit</i>	116
<i>Augustus benignitatis gloria claruit</i>	
	117
<i>avidorum hominum vox</i>	121
<i>avidorum hominum qualis cupiditas</i>	
<i>& cui similis</i>	198
<i>Autoris in scribendo animus &</i>	
<i>consilium</i>	2. 152

B.

B elga triginta argenteorum num-	
<i>mum millibus , hora fere spa-</i>	
<i>cio aleam ludit</i>	58
<i>Belga parum ad ludendum apti , &</i>	
<i>quare</i>	59
<i>Belga ingenui & liberales</i>	61
<i>Belgarum natura</i>	59
<i>Bilioforum natura</i>	46
<i>Biliofi prudentes</i>	43
<i>Blasphemia quantum peccatum</i>	100
<i>Bonus ac probus esse qui vult , ad</i>	
<i>omnem</i>	

INDEX.

omnem animi moderationem con-
tendere debet 190
Bura comitis mirandum in alea fa-
ctum 120

C.

CAcodamon ex alea fructum
capit uberrimum 103
Casar-augusta multi, qui valetudi-
nis vitio furunt, morantur 48
Caligula in alea ludo mendacio &
perjurio utebatur 118
Calor securos homines facit 52
Calor ευελπις generat 36
Calor generosos arguit 43
Calore nimio in capite existente,
mentis alienatio generatur 156
Cardinalis astutum in alea factum
103
Casus & eventus, homines pro men-
tis sensu aestimant 144
Certum aliquid ex sorte sperare,
stultitia est 12
Cha-

I N D E X.

<i>Charmonis Graci de vino dictum</i>	63
<i>Chartula tesseraque saepe mali damo- nis numinevolvuntur</i>	101
<i>Christi contra aleatores praecepta</i>	172
<i>Christi via suavis & levis</i>	194
<i>Ciceronis ingenium</i>	51
<i>Civilis gubernatio qua</i>	206
<i>Claudius Nero homo prodigus, alea- tor insignis fuit</i>	115
<i>Cogitatio duplex</i>	147
<i>Cogitatio erudita</i>	148
<i>Cogitatio naturalis</i>	ibid.
<i>Cogitatio naturalis temperiem comi- tatur</i>	ibid.
<i>Cogitatio erudita unde accedat, & quid hominibus praestet</i>	148
<i>Cogitatio vehemens, spiritus qui ca- loris vehiculum sunt, varie mo- vere potest</i>	126
<i>Cogitatio etiam à mortis metu homi- nes liberae</i>	131
<i>Cogi-</i>	

I N D E X.

Cogitatio & animi firma inductio totum corpus commutant	126
Cognita mali causa, facilius est cura- tionem adhibere	9
confutatio, qua convelluntur qui ludendi cupiditatem avariciam esse ducunt	113
Conjuncta cum alea vitia qua	112
Consuetudo duplex	77
Consuetudo naturalis	ibid.
Consuetudo adventicia	ibid.
Consuetudo peccandi, maleficii sus- cipiendi removet dubitationem	18
Consuetudo naturalis proprietatis si- gnum, causa nonnunquam	78
Consuetudo quando altera natura	81
Consuetudo quantum natura, quan- tum opinioni momentum conferat	98
Consuetudo animum opinione infor- mat	92
V	Con-

I N D E X.

<i>Consuetudo facit, ut quamvis grave delictum pro nihilo ducatur</i>	93
<i>Consuetudinis vis</i>	63
<i>Consuetudinis minor quam natura vis</i>	77
<i>Consuetudinis ad virtutem & vitium capiendum promptitudo, quanta sit latitudine, & quatenus quaque difficulter aut facile induci possit</i>	86
<i>Consuetudinis quare maximum momentum</i>	91
<i>Consuetudinem naturalem mutare in quibus valde difficile est</i>	88
<i>Contraria de moribus sententia quomodo conciliari possint</i>	89
<i>Cor affectuum omnium organum & subiectum est</i>	27
<i>Corporis & animi medicina bona cum sunt, continenter adhiberi debent</i>	138
<i>Corporis sanitas quid</i>	136
<i>Corporis summum bonum</i>	138
<i>Cor-</i>	

I N D E X.

<i>Corporis maximum malum</i>	<i>ibid.</i>
<i>Corporis aut animi sanitatem perfe-</i>	
<i>ctissimam nemo unquam ade-</i>	
<i>ptus</i>	137
<i>Corporis aut animi partis affectus</i>	
<i>quando morbum facere dicantur</i>	<i>ibid.</i>
<i>Corpora impura quanto quis nutrit</i>	
<i>magis, tanto ledit magis</i>	189
<i>Corporum dissimilitudines unde ve-</i>	
<i>niant</i>	78
<i>Cupiditas insatiabilis cui similis</i>	
	195
<i>Cupiditas & spes si conjungantur,</i>	
<i>aleam perficiunt</i>	14
<i>Cupiditatis nomina</i>	158
<i>Cupiditatis malitia quo modo aufe-</i>	
<i>renda</i>	196
<i>Cupiditas insatiabilis, omnium ma-</i>	
<i>lorum qua hominum animis ad-</i>	
<i>veniunt causa est</i>	194
<i>Cupiditates insatiabiles sunt</i>	182
<i>Cupiditates continentia moderanda</i>	
184	V 2 Cu-

INDEX.

<i>Cupiditates omnes extirpanda</i>	190
<i>Cupiditates expleri nequeunt, quantumvis eis quod appetunt exhibeantur</i>	196
<i>Cupiditates juvenum luxuriosa</i>	29
<i>Cupiditates ferè mores faciunt</i>	80
<i>Cupiditatum finis expletio est & voluptas</i>	28
<i>Cupiditatum cause varia</i>	28
<i>Curari qui vult, saepe adhibere medicinam debet</i>	143

D.

D <i>Entibus & superciliis lusum</i>	25
<i>Dido rationis nuncium contemnit</i>	111
<i>Dido sororem sequitur</i>	ibid.
<i>Dido succumbit culpa</i>	ibid.
<i>Dido furias concipit</i>	112
<i>Dido moritur, & Deum expellit</i>	ibid.
<i>Divitiis prestare fortuna munus est</i>	197
<i>Ebrio-</i>	

I N D E X.

E.

E Briorum mores varii	63
Exemplum aleatoris, qui accep- tas à Regulo preciosas pateras, or- nandis amici natalitiis, illas oppigne- ravit	20
Exemplum mira aleatorum cupidi- tatis, in quo aleonis vox tessera- rum vice functa est	24
Exercitationis vires quæ	38
Exercitatio ludendi quatenus in ho- minibus alea causa sit	90

F.

F Ebres diaria ex perturbationibus nata, ex pulsu cognoscuntur	130
Flavius Domitianus largitor & prodigus, frequenter in alea lude- bat	117
Formula remedium quibus alea- tores curari possint dua	141
V 3	For-

I N D E X.

Formula prioris explicatio	153
Formula posterioris explicatio	165
Fortunam ad votum sibi fingere, factui est	159
Fortunas suas sorti submittere insania	162
Frigiditas ab alea & spe abducit	73
Frigiditate optimè alea cohibetur	74
Furtum cum alea conjunctum	102

G.

Galenus quomodo intelligendus, quandoque ex moribus hominum, de illorum temperamento, & contra ex temperamento de moribus judicat	149
Galenus laus, ejusque de consuetudine dictum	78
Gallorum in praeliis natura	46
Gentium & nationum diversi mores unde nati	83
Græcorum de aleatoribus proverbium	22

He-

H Erilis gubernatio qua	133
Hispani quare ad aleam propensi	40
Hispani melancholici	48
in Hispaniis frequens melancholia morbus	ibid.
Hispani rectè aleatores moinos vocant, & qua nominis ratio	67
Hispani corruptis moribus hominem quare rectè malcriado vocant, & qua nominis ratio	89
Hispani quare aleatorum insignem tabur vocant, & qua nominis ratio	102
Hispani qua ratione aliquando magnum remigum numerum invenere	58
Hispani bis, Belga ter quaterve cibum die capiunt, & quare	83
Hispanorum ad ludendum proclivitas	23
V 4	Hispa-

INDEX.

<i>Hispanorum de aleatoribus proverbium.</i>	22
<i>Hispania locis in omnibus cartula lusoria vaneunt</i>	40
<i>Hispanorum & nigrorum hominum natura & mores</i>	47
<i>Hispanorum implacabilis iracundia</i>	84
<i>Hispanorum lingua laus</i>	88
<i>Hispanorum Rex Philippus ut donandi voluptate & gaudio perfrui posset, in alea lusit</i>	100
<i>homo qui est, in multis hallucinatur</i>	137
<i>homo maximè diversos habitus capere natura potest</i>	86
<i>homo natura obediens alteri nocere non potest</i>	170
<i>homo homini, vel quia homo est, consulere debet</i>	171
<i>honestum per se appetendum</i>	172
<i>humores pessimi, pessimos mores: mentis medius generant, & alii pro ratio-</i>	

I.

I gnorantia audaces homines facit	13, 158
Ignorantia superbos facit	ibid.
Ignoti nulla cupido	90
Impostorum in ludendo consuetudo	75
Incolumem civium conjunctionem qui vult, nunquam ad alte- rius facultates, jacta sorte aspi- rabit	167
In actionibus qua cum natura no- stra conveniunt, tantum incre- mentum facimus, ut renovan- do quasi confirmari videamur	80
In bene institutis civitatibus, quod in alea vicis aliquis, restituere cogitur	109
Inflari sua fiducia homines, precipud ad ludendum impelluntur	14
Inge-	

I N D E X

<i>Ingeniosi plerumque furiosi</i>	43
<i>In Italia maxima malorum licentia est</i>	In præfat.
<i>In largiorem pecuniam ludere consueti, ne certo quidem quæstu in pusillam ludant.</i>	In præfat. ibid.
<i>In morbis tam corporis quàm animi, tum demum medicina fieri debet, cum est mali causa cognita</i>	ibid.
<i>In pecuniam qui ludunt, in proximos injuriosi sunt</i>	ibid.
<i>In voluntate, etiam sine effectu peccatum est</i>	103
<i>Inventionis duo instrumenta</i>	1
<i>Ira furor diffinitur</i>	158
<i>Iracundia maximus ad subeunda pericula aculeus</i>	65
<i>Itali hominem à communib. moribus valde dissidentem, rectè humorè & humoristam sua lingua vocant</i>	89
<i>Italorum de Gallis proverbium</i>	49
<i>Italorum vitium maximum</i>	93
<i>jucundè vivere non potest, nisi qui</i>	ho-

I N D E X.

<i>honestè vivit</i>	19
<i>lus omnium gentium & populorum</i>	167
<i>iustitia magis est secundum naturam</i>	
<i>quàm vita aut voluptas</i>	169
<i>Iuvenes èυλπιδεις</i>	35
<i>Iuvenes minimè pecuniarium avidi</i>	29
<i>Iuvenes pecunias explendis cupidita-</i>	
<i>tibus quarunt</i>	30
<i>Iuvenum calor qualis</i>	35

L.

L abor magis est secundum natu-	
ram quàm ocium	170
Libertas vera qua, & quanti faci-	
cenda	199
Libido omnis, si potiatur, crescit, si	
castigetur, imbecilla redditur	181
Ludentibus celerrimè tempus fluit	24
Ludus quid	159
Ludus quale sit hominis ingenium	
arguit	62
Ludus	

I N D E X.

<i>Modestus continentem in quo superat</i>	190
<i>Moino Hispanis quid significet</i>	67
<i>Morbis maximis, maxima adhibenda remedia</i>	53
<i>Morborum pars maxima ex ciborum esu nimio nascitur</i>	195
<i>Mores corporis temperiem imitantur</i>	46
<i>Mores optimi ex philosophia adveniunt</i>	149
<i>Mores in hominibus maximè generant calidum & frigidum</i>	68
<i>Mores diversi gentium & nationum unde nati</i>	83
<i>Mortem timere quid</i>	130
<i>Multi ex aleatorum largitione divites facti sunt</i>	13
<i>Multi quod concupiscere, vel opus habent, ex ludo affore sibi promittunt</i>	33
<i>Multi propter aleam ex fortunis amplissimis ad inopiam devenere</i>	99
<i>Multi</i>	

I N D E X.

*Multi vel domus sue fores pulsari se
sentiant, ad bonum nuncium ani-
mum preparant.* 111
*Multis tum demum bene est, cum si-
ne pecunia sunt* 163

N.

Natura sicut ad morbos varios,
ita ad vitia varia proclives
facit 54
Natura corrupta est 131
*Natura parvis momentis multa af-
figit, mutat, detrahit* 90
*Naturam mutare difficilius quam
consuetudinem* 82
*Natura inclinationem omnes sequi-
mur* 80
Naturam omnes sequimur 82
*Nemo tam est omnibus vitiis invo-
lutus, ut non aliquando tacito co-
gitationis convicio verberetur* 208
Nigrorum hominum mores 49
Non potest jucunde vivere, nisi qui
X 2 bone-

INDEX.

<i>honestè vivit.</i>	193
<i>Nosse se ipsum, est difficillimum</i>	6
<i>Nostri sorte contenti ut simus, in nostri potestate est situm</i>	197
<i>Nullum crimen majus obijci alicui potest, quàm si aleator vocetur</i>	177

O.

<i>O</i> <i>Mnes in cognatos natura no- stra morbos facile incidimus</i>	38
<i>Omnes cognatas natura nostra affe- ctiones animi facile concipimus</i>	39
<i>Oratio flexanima</i>	125
<i>Ovidius amantibus puellis precipit, ut à ludo se abstineant</i>	62

P

<i>P</i> <i>Arcus homo fortunas suas alea periculo minime subijcit</i>	117
<i>Peccatum originis</i>	204
<i>Philosophi, oratores & poeta, ani- mi</i>	

INDEX.

<i>mi & morum magistri sunt</i>	3
<i>Peritia, modestos & continentes facit</i>	158
<i>Pietas colenda ei qui sanctus ac liber esse cupit</i>	192
<i>Plerique, à multis fieri quod vident, vix in peccato esse putant</i>	91
<i>Poeta nusquam avaris aleam tribuunt</i>	120
<i>Præmia inter omnes ludos nobilissimus</i>	104
<i>Principiis in omni cupiditate obstandum</i>	185
<i>Prodigi, qui accipiunt à quib. non debent, ut profundant, etiam avari sunt</i>	119
<i>Prudentia, quia rationis parens, omnium virtutum domina</i>	4
<i>Pudor, moderator cupiditatis est</i>	150

<i>Quare alea, diuturna adeo in hominibus affectio est</i>	38
<i>Quare alea & cupiditates cetera etiam ex corporis intemperie nata, adhibitis ad animum remediis curari probe possint</i>	125
<i>Quare alea facile in optimis ingeniis innascitur</i>	42
<i>Quare aleatores pueris similes, qui placentiam, propter ablatam de ea portiunculam, totam projiciunt</i>	39
<i>Quare alea, quale sit hominis ingenium arguit</i>	62
<i>Quare aleatores, cum infeliciter sibi ludus procedit, magis commoventur</i>	65
<i>Quare aleatores inter ludendum difficiles ac morosi</i>	66
<i>Quare aleatores Moini ab Hispanis vocentur</i>	67
<i>Quare</i>	

INDEX.

Quare aleatores facta in alea iactura, nunquam se deinde lufuros esse, tam sepe, semper autem falso promittunt	69
Quare aleatores nacti quod in medium conferant, alacres & lati, celeriter sese ad collufores conferunt	71
Quare aleatores prius quàm ad ludendum accedunt, putant se ad fortuna morem accommodare posse	72
Quare ad malum nostra sponte proni sumus.	ibid.
Quare civitates qua diversarum gentium hominibus referta, sunt ceteris magis flagitiosa	93
Quare affectus animi à medicis inter non naturalia connumerantur	128
Quare alteri sui commodi causa detrahere, contra naturam est	165
Quare Hispani ad aleam propensi	40
X 4	Quare

INDEX.

<i>Quare Itali hominem à communibus moribus alienum, rectè humorem & humoristam vocent</i>	89
<i>Quare mulieres ad aleam propensa, virile robur præ se ferant</i>	42
<i>Quare magni refert, quibus quis à teneris assuescat</i>	88
<i>Quare nationes pleraque sua quadam communia peccata vix in vicio ponunt</i>	92
<i>Quare ex omnib. animalibus, præcipuè hominibus, seminis profusio per somnum contingit</i>	126
<i>Quare Ovidius præcipit amantibus puellis, ut se à ludo abstineant.</i>	62
<i>Quare spes laticiam generat</i>	155
<i>Qualis pecunie cupiditas insatiabilis talis & honoris, gloriæ & cæterarum appetitionum</i>	198
<i>Qui reparare factum in alea damnum student, nunquam desistunt</i>	95
	quid

I N D E X.

Qui ob intemperantiam pecunias
profundunt, non prodigi sed flagi-
tiosi vocandi 119
Qui in casu præsidium collocat, nihil
ille stabile habere potest 178

R.

Ratio omnia potest 133
Ratio actionum & affectuum
dux est 4. 133
Ratio quo in quoque perfectior, ita illa
& animo tranquillior, & moribus
melior 133
Rationis imperium duplex 206
Ratio perfectior, perfectiorem obedi-
entiam habet 200
Ratio exercitata generosior evadit
ibid.
Ratio, honestum, cupiditas, volupta-
tem appetit 202
Ratione & meditatione assidua cupi-
ditates coercenda 184
Rationis imperium duplex, civita-
tes 188

I N D E X.

tes & familia exprimunt atque imiscantur	206
Recordatio unius sententia saepe val- de ad agendum homines impulit	131
Reparare damnum qui student in a- lea nunquam luder desistunt	95
Res quaque qualis est, tale & ejus nomen	160
Res suas fortuna subicere, non avaritia, sed confidentia signum est	15
Res omnes appetimus & fugimus, pro ut illas cogitatione concipimus	144
Regum familiares quàm turpiter in alea ludant	97
Roma. Tavera quidam, cum mag- num in alea damnum fecisset, de ponte in profluentem Tyberim se dejecit	110

Sani-

I N D E X.

S.

<i>S</i> anctatis tuenda cognitio prior est, quàm restituenda	136
<i>S</i> apiens omni perturbatione vacat	144
<i>S</i> apiens uno minor est love	145
<i>S</i> enatus vetuit in pecuniam ludere	
In præfat.	
<i>S</i> enes juvenibus moderatiores	134
<i>S</i> enis de filio aleatore dictum	95
<i>S</i> enum ludus qualis	114
<i>S</i> enectus avaros homines facit, ideo- que avaritia in senibus incurabi- lis	113
<i>S</i> ententia, quas semper habere ante oculos aleatores decet	186
<i>S</i> ingularum ludus quis	164
<i>S</i> i, ut aleatores affecti animo sunt, ita omnes simus, disrumptur ho- minum societas	165
<i>S</i> ocrates natura vim virtute oppres- sit	82
<i>S</i> ortis nomina quæ	160
	Sorte

I N D E X.

<i>Sorte sua contentus, sine molestia vi-</i>	
<i>vit</i>	194
<i>Spei nomina qua</i>	158
<i>Spes laticiam generat</i>	154
<i>Spes quomodo in hominibus genera-</i>	
<i>tur</i>	155
<i>Spes quibus animi affectibus affinis</i>	
<i>est</i>	ibid.
<i>Spes summè concupiscit, timor decli-</i>	
<i>nat</i>	15
<i>Spes ex aleatoris animo si exentiatur</i>	
<i>labascit</i>	34
<i>Stultum est, aliquid sine causa sibi</i>	
<i>persuadere</i>	159
<i>Stulticia aleatorum signum manife-</i>	
<i>stum</i>	163
<i>Suum cuique incommodum sine alte-</i>	
<i>rius injuria ferendum</i>	168
<i>Sua quisque utilitati, sine alterius</i>	
<i>injuria servire debet</i>	ibid.

Tabu

I N D E X.

T

T abur Hispanicè quid significet	102
Tavera Hispanus, in Tyberim se pra-	
cipitem dedit	110
Temeritas sapientia contraria	159
Temeritas est, sine ratione aut causa	
aliquid animo concipere	ibid.
Timor ex frigore nascitur	41
Timor refrigeratio quadam est	42
Timor degeneres arguit	43
Timor tristes facit	154
Timor majus quàm spes vitium ibid.	
Timor quomodo in hominibus gene-	
ratur	155
Timoris signa magis sunt conspicua,	
quàm spei	154
Tristitia maximè corporis habitum	
refrigerat	70
Turpitudine ubi est, ibi utilitas esse non	
potest	172

Z

Vale-

I N D E X.

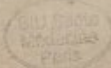
V.

V Aletudo optima quibus contin-	
git	137
Venetus in uxorem suam lusc	25
Ventura Beltran in Hispaniis aleator	
nobilis	110
Vergilii carminum nova interpreta-	
tio	23
Verecundia duplex	150
Verecundia in sene vituperanda ibid.	
Vini effectus qui	37
Vinum bene sperare facit	35
Vinum & calor desipere faciunt	35
Vinum, voluptas & laticia aleam	
fovent	74
Vinum quales homines facit, tales	
alii a natura	38
Vini mensura qua, & quale vinum	
sperare homines facit	36
Vitia animorum nisi nota prius, recte	
curari non possunt	6
Vitia cum alea conjuncta	121
Vitis	

INDEX.

<i>Vita cuique potius amittenda, quàm</i>	
<i>injuste quid faciendum</i>	189
<i>Vnde fit ut quod cupimus, id speremus, & contrà</i>	155
<i>Voluntas à ratione regitur.</i>	4
<i>Voluntas quomodo contumacibus affectibus imperat</i>	205
<i>Voluptas honesto paratur</i>	193
<i>Vsus robur addit, ocium dissolvit</i>	90
<i>Vsus, philosophia & magistri, quando & quomodo naturalem propensionem mutant</i>	81
<i>Vtile nil, nisi honestum</i>	172
<i>Vt segetes, ita animi, pro cultura modo luxuriant</i>	37
<i>Vt corpus, ita animus, actiones naturæ suæ parum convenientes respuit.</i>	85

Z 3 F E R

ERRATA.

sic corrige.

Numerus primus paginam, secundus versum, tertius dictionem indicat.

Pag. 7. vers. 11. dict. 5. liberalitatem 10.
16. 5. cum 21. 27. 6. in nobiliss. 62. 14. 2.
dignam. 43. in mar. apho. 53. com. 6.

